

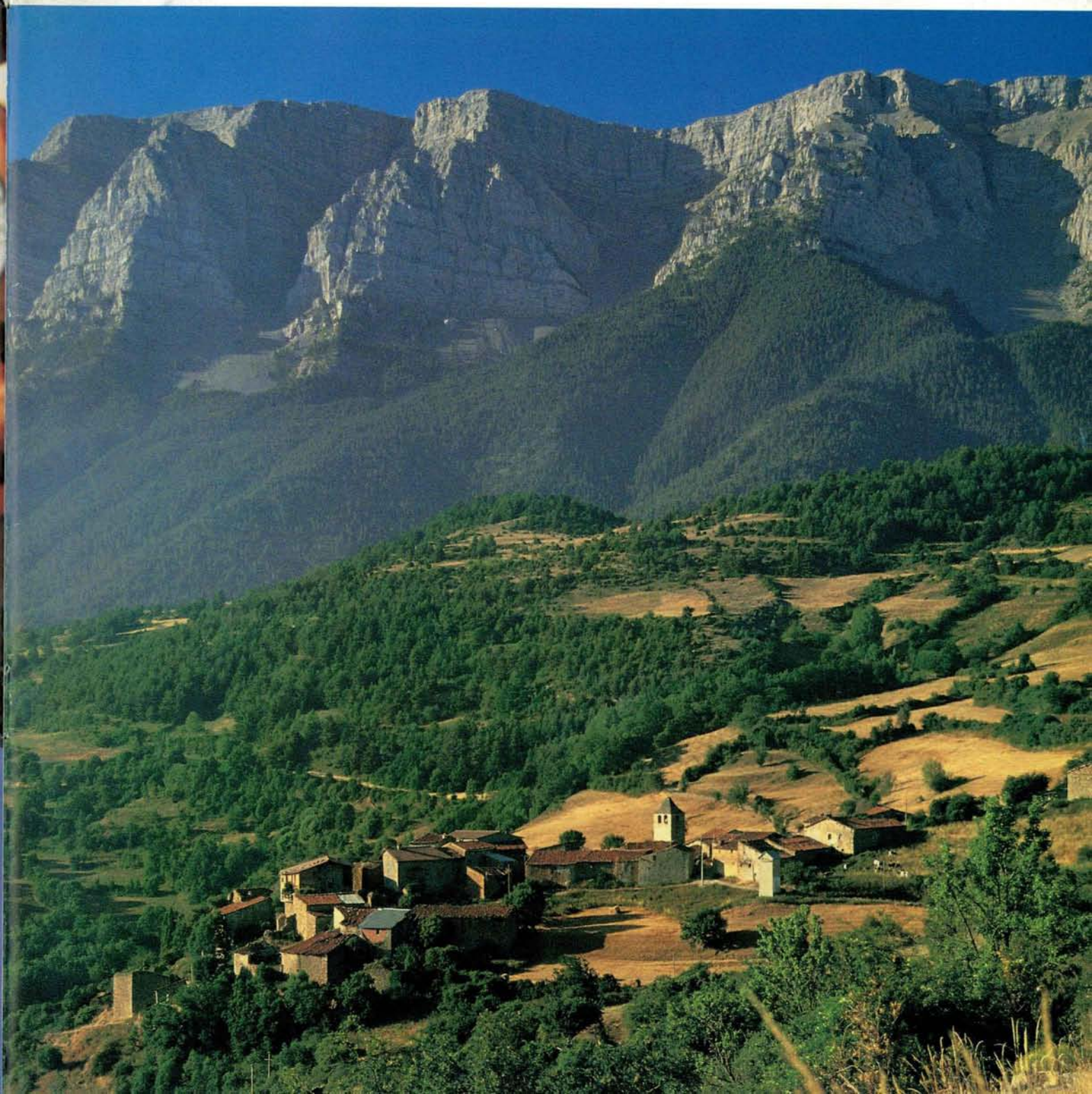
Núm. 819

OCTUBRE 1998

650 ptes.

MUNTANYA

Hipólito Lázaro, 34 - (Metro Joanic) - Telèfon 219 14 16 -08025 Barcelona

**EL VOSTRE
ESPECIALISTA EN
ALPINISME I ESQUÍ**

QUI CONEIX BÉ ACONSELLA BÉ

**OT ALLÒ
QUE US
INTERESSA**

Més de 70 revistes d'abast nacional estan associades a l'APPEC.

Per a més informació: APPEC Rambla de Catalunya, 10, 1 er.

08007 Barcelona Tel. 412 76 28 Fax: 317 83 86

**Ho
trobareu
a les
revistes
en català**

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

INFORMACIÓ GENERAL
INFANTIL I JUVENIL
CULTURA
RELIGIÓ
POLÍTICA
PEDAGOGIA
AGRICULTURA I RAMADERIA
ESPORTS
MÚSICA
ARTS PLÀSTIQUES
TEATRE I CINEMA
CIÈNCIA I TECNOLOGIA
ENTRETENIMENTS
HISTÒRIA
FOLKLORE
SATÍRIQUES
ARTS DECORATIVES

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'utilitat pública

SUMARI

Any CXXII, Vol. 102, Núm. 819, Juny 1998

Redacció, administració i publicitat:

Paradís, 10 pral. 08002 Barcelona, tel.

93-315 23 11, fax 93-315 14 08, adreça

electrònica: cec.centre@mx3.redestb.es

Director: Josep Nuet i Badia, adreça

electrònica: nuet@bcn.servicom.es

Secretari: Joaquim Bordons

Consell de redacció: Francesc Beato,

Joaquim Bordons, Francesc X. Gregori,

José M. Panareda, Miquel Rafa

Corrector lingüístic:

Eulàlia Nuet i Badia

Cartògraf i dibuixant:

Armand Ballart

Dissenyador i maquetador:

José Nuet i Badia

Publicitat: Adolf Garcia, Exclusives

Publicitàries, tel. i fax. 93-237 95 01

Fotocomposició: PC Gràfic, adreça

electrònica: pcgrafic@arrakis.es

Fotomecànica: T4 Sorrosal, SA.

Impressió: IMGESA, Alarcón, 138.

08930 Sant Adrià de Besòs

Dipòsit legal: B. 545 - 1958

ISSN: 0212 - 2111

Preu d'aquest exemplar: 650 ptes.

(IVA inclòs)

Preu de la subscripció anual: 3.400 ptes.

(IVA inclòs) (sis exemplars).

A l'estranger: 4.900 ptes.

Comanda de números endarrerits a la redacció de la revista.

La revista MUNTANYA és membre de

A.P.P.E.C

ASSOCIACIÓ

DE PUBLICACIONS

PERIÒDIQUES

EN CATALA

Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors. La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya es publica sense cap finalitat lucrativa. El © copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és propietat dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibit la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del copyright.

Portada: El poble d'Ansovell al peu del Cadí.

Foto: Francesc X. Gregori

Editorial: L'estatge social del Centre 178

Reptes de l'excursionisme, per Josep M. Solé i Sabaté 179

Entrevista a Conrad Blanch, per Josep Nuet i Badia 180

Dades sobre l'excursionisme científic català.

Un parell d'anècdotes de temps passats,
per Oriol de Bolòs i Capdevila 182

Testimonis del poblament antic de Corbera de

Llobregat, per Antoni Guilleumas i Brosa 184

El turó d'en Galzeran. Una caminada de Sant Jeroni,
de la Murtra fins a Alella,

per Francesc Beato i Vicens Lluís Pujol i Argemí 188

Ascensió al Cogulló d'Estela,

per Joan M. Vives i Teixidó 196

Un pi canari, un pi que rebrota,

per Josep M. Panareda i Clopés 197

L'illa de Pasqua (I). Apunts sobre la geografia

i la història, per Rafael Battestini 200

La canal del Palomo, una via ferrata prop de casa,

per Manuel Cortès 206

A propòsit de Conca i de l'UNICA'98, I

per Joaquim Romaguera i Ramió (AEHC) 208

Vies d'escalada, a cura d'Armand Ballart 210

Notícies, llibres & mapes 212

Normes de publicació de MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin inèdits i escrits correctament en català, en suport magnètic (disquet PC) amb indicació del programa i versió o en el seu defecte a màquina. Se'n presentarà una còpia en paper a doble espai en fulls de mida DIN A4, deixant uns marges d'un parell de centímetres.

Els articles, d'un màxim de sis fulls, negociables, aniran encapçalats pel títol que l'autor proposa i portaran a continuació el nom dels autors. No portaran notes a peu de pàgina.

Els peus de les il·lustracions i el nom de

l'autor aniran escrits en un full a part, precedits d'un número que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent.

Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu el subratllat en els textos que vulgueu publicar. Tampoc no utilitzeu codificacions ni lletres diferents en els arxius informàtics.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc, també els podeu aportar en format digital (disquet PC), preferiblement fets en Corel Draw.

Les fotografies, en nombre de sis a dotze per article, en diapositives, còpies de paper color o blanc i negre brillant, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

MUNTANYA

Núm. 819

Octubre 1998

L'estatge social del Centre

Una de les formes de permanència en la memòria col·lectiva és la fidelitat a les pedres i als espais que ens han vist néixer. Una de les característiques de sempre del Centre Excursionista de Catalunya ha estat sobreviure i créixer sense canviar de pedres ni d'espais, tot i admetre que en algun moment de la història de l'entitat aquesta permanència hagi plantejat dubtes o pugui haver fet cavil·lar algun directiu.

Avui, òbviament, ningú no es qüestiona la idoneïtat del local social del Centre. Les seves pedres i espais contenen un patrimoni que no es pot moure de lloc, per raons d'impossibilitat material i també per raons històriques i de respecte als inicis... i també perquè, a més, s'ha anat creixent aprofitant racons i ocupant espais de les cases que ens volten, creant un laberint de pisos, escales i passadissos que amb l'actual fase de reformes s'està intentant ordenar i racionalitzar.

Seguint l'actual pla d'obres, quan aquesta edició de la revista arribi a les mans del lector, és d'esperar que ja estigui habilitat el tercer pis del número 12 del carrer del Paradís, i en vies d'instal·lació en els nous espais les seccions de Geografia i Ciències Naturals, de Fotografia, i d'Història i

Art. També estarà en fase final d'execució la nova sala d'exposicions, a la qual es donarà el nom de Sala Albert H. Gordon, i que dotarà el Centre d'uns espais dignes i moderns per a atendre les sol·licituds internes i externes.

Col·laborant en aquestes millores, l'Ajuntament de Barcelona està restaurant l'entrada de Paradís 10, donant-li el mateix caire que havia tingut en els seus inicis, és a dir, de pati a cel obert, i recuperant els vitralls del passadís superior amb les paraules «Patria», «Libertas», «Fides», que varen ser manllevades el 1939.

No es tracta de destinar aquest espai editorial a explicar el què o el com d'unes obres, sinó de transmetre l'esperit que ha presidit en tot moment la realització del projecte que fa tres anys es va sotmetre a la consideració de tothom. La intenció de millora de l'estatge social es va materialitzant amb la voluntat específica d'estar físicament i conceptualment on som, en un barri i uns edificis concrets, en els quals volem estar i romandre, però amb els avantatges d'una concepció moderna i actual dels espais, amb totes les virtuts de la llum, del color, de la transparència, de l'obertura i la connexió amb el defora... objectius que intentem aconseguir,

conscients de les limitacions que hi ha, però sense renunciar als conceptes de dignitat i de qualitat que creiem que el Centre ha de manifestar.

Després d'aquestes millores en vindran unes altres dintre del pla que es va fer en el seu moment, a mesura que les possibilitats ho permetin, però esperaran un temps, perquè cal assumir i perfeccionar el que s'ha fet. Hi ha consciència de la necessitat de més espai social i de majors facilitats de trasllat i comunicació entre dependències, d'una més gran valoració expositiva del patrimoni artístic i històric. També hi ha evidència del requeriment de més facilitats de reunió per als joves, per al nostre futur i per als nostres projectes actius. Més endavant s'iniciarà una nova fase.

Paradís 10, Paradís 12, Llibreria, Pietat són noms de carrers i de cases per les quals el Centre Excursionista de Catalunya es va estenent, a poc a poc, sense fer soroll, donant contingut i vida a la quietud d'aquest barri gòtic barceloní més virtual que real. En la perspectiva del tercer mil·lenni és important tenir una base sòlida: els espais i les pedres de sempre, ben posats i actualitzats, són un bon fonament per als projectes futurs.

Reptes de l'excursionisme

Josep M. Solé i Sabaté

Ara podeu llegir la síntesi del que va dir de paraula al Saló de Cent de la casa de la ciutat, Josep M. Solé i Sabaté, historiador ben conegut i director del Museu d'Història de Catalunya, en el parlament de la diada de Sant Jordi de 1998, que va pronunciar amb el títol que encapçala aquestes ratlles. En aquest parlament va fer una sèrie de consideracions sobre el paper del Centre en la recuperació cultural del nostre país i a la darrera part va esbossar els reptes que considera vitals per a l'excursionisme del segle XXI.

Més enllà de l'aventura de conèixer el propi país, el descobriment del territori, la vida de les persones allunyades dels medis urbans que van fer els excursionistes el segle passat, voldria referir-me a un punt que avui em sembla cabdal: el manteniment de l'esperit excursionista en estat pur.

Veig erroni, elitista i camí d'una comercialització materialista entrar al món de l'excursionisme pels camins de la competició.

L'excursionisme ha de ser una activitat col·lectiva que vagi per muntanyes altes, baixes, mitjanes, per plans i camins, també per costes i platges de tot el món.

L'excursionisme a Catalunya ha de ser intercultural; la base és la cultura del país que incorpora, integra i fon en el seu si les aportacions dels joves, nois i noies que, procedents d'altres terres, properes i llunyanes, fan seva aquesta terra. Això no és descobrir res, és el que sempre ha fet l'excursionisme. Però em sembla oportú recordar-vos-ho en aquests temps que el mestissatge racial i cultural es fa cada cop més present a Catalunya.

La competitivitat està bé d'una manera precisa i en moments determinats, per a potenciar activitats que no estan a l'abast de molts i, fins i tot, per a atraure sectors que sense el desig de «triomfar»

s'allunyarien del nostre món més habitual. Però només excepcionalment s'ha de convertir en un element clau. La normalitat, em sembla que ha de pensar-se per a aquests centenars i milers, de persones que fan seu un espai amb els peus, amb els ulls, el coneixement, la cultura i també, és clar, la natura.

Hom pot dir que manca la presència massiva de noves generacions a la muntanya. A mi em fa patir veure al vessant nord del Pirineu una reunió de gent que fa els cims més variats, i comparar-ho amb el vessant nostre i veure'l menys freqüentat. Per això cal atraure joves audaçs cap a l'«aventura» de l'excursionisme. Tanmateix, crec que aquest és un plantejament equivocat. Del nombre en sortirà la gent més apta per a dur a terme les expedicions més difícils, però molt més difícil és començar des d'una xifra que serà obligatòriament reduïda si comencen per les empreses excursionistes més cantelludes.

Els reptes de l'excursionisme passen per ser fidels al passat, això és, la pròpia història i la natura, aconseguir atraure el nombre més gran de persones per a fer un excursionisme obert, democràtic, pluralista, que doni a cadascú la sortida a les seves pròpies possibilitats, virtuts i afany.

Tant a Europa com a Amèrica, l'excursionisme que té esdevenidor va per aquí –i així es diu des del temps dels clàssics–: plagia el que és bo i oblida el que és minoritari i excloent.

Un moment del parlament de Josep M. Solé i Sabaté, al Saló de Cent de la casa de la ciutat, en la diada de Sant Jordi de 1998.

Entrevista a Conrad Blanch

Josep Nuet i Badia

Aquest entrevista ens fa conèixer d'una manera concisa i directa, com és ell, una mica de balanç del seu pas per la presidència del Centre.

Tots els nostres consocis el coneixen més pel seu aspecte no gens adotzenat: alt, prim, rossenc, amb uns ulls blaus i unes ulleres que no li amaguen una mirada penetrant, com si estigués escrutant una gefera per endevinar on hi poden haver esquerdes, i un posat de persona activa, que fa les coses amb rapidesa, amb agilitat. Potser no ha fet gaire passadís al Centre, ateses les seves ocupacions i la situació geogràfica del seu lloc de treball, però sempre ha estat una persona molt planera i propera i, com a bon muntanyenc, una persona cordial.

Conrad Blanch ha estat president del Centre durant uns quants anys. El seu mandat ha coincidit amb un moment de canvi, però amb la particularitat que ell també ha estat un impulsor del canvi.

Perquè ens parli d'una sèrie de coses, ara que ja ha deixat la presidència, li fem aquesta entrevista. Com era d'esperar, aquesta entre-

vista no l'hem feta asseguts parlant tranquil·lament, sinó que, d'acord amb les característiques actuals, l'entrevistat i l'entrevistador estan separats uns cent cinquanta quilòmetres, però estàvem units..., això sí, pel fax i Internet. De tota manera, ens sembla que és tot un retrat de l'amic Conrad Blanch, tot i que ell em comentava que potser l'entrevista quedava una mica esquemàtica. Aquesta concisió potser també us ajudarà a centrar el personatge, una persona pràctica que no s'esten en literatura sinó que va directe a l'objectiu.

La teva afició per la muntanya quan comença?

El meu contacte amb la muntanya es dona mitjançant l'escoltisme. Recordo un primer campament a Saldes, quan tenia dotze anys, amb l'ascensió al Pedraforca. De seguida em vaig sentir atret per la muntanya.

Fa molts anys que ets soci del Centre?

Vaig entrar al Centre l'any 1969.

Actualment, dins la muntanya, que practiques més, l'esquí, l'excursionisme...?

Actualment practico més l'esquí de travessia i les ascensions d'alta muntanya, sense renunciar a alguna escapada per a assolir un cim de tresc.

El teu currículum muntanyenc és extens. En podries destacar algunes de les activitats o fites que hagi aconseguit i que creus que són més importants?

He realitzat un bon nombre d'escalades i d'ascensions als principals cims del Pirineu i dels Alps. Pel que fa a les expedicions, he tractat sempre de buscar zones, vessants o itineraris que en el seu moment tenien un atractiu de descoberta. De les set expedicions efectuades, recordo especialment la del Gashasherbrum II al Karakorum l'any 1980 —darrera expedició amb els meus companys Enric Font i Pere Aymerich, que van assolir aquest cim— i la de l'Everest 1985 pel seu simbolisme i esforç.

Dins del Centre, quines activitats havies dut a terme?

De seguida em vaig incorporar a la Comissió de Jovent com a monitor. Després, de ple a la Secció de Muntanya com a vocal de sortides, organitzador de ral·lis i membre de junta. Però, sobretot, el Centre em va permetre trobar els companys per a anar desenvolupant la meua activitat muntanyenca; des del meu primer quatre mil al Piz Bernina amb en Josep Abril fins a l'organització d'expedicions.

En el camp directiu, abans de ser president, quines responsabilitats havies tingut?

Havia estat vicepresident de la junta de la Secció de Muntanya durant quatre anys i vocal i vicepresident de la junta del Centre en els darrers quatre anys.

Que destacaries en positiu i en negatiu, en l'evolució de la realitat de l'excursionisme els darrers trenta anys?

En positiu, l'avenç en la tècnica, en els materials i en l'estil molt més lleuger d'encarar les grans as-

Conrad Blanch i Joan Antoni Samaranch signen el conveni entre el Centre Excursionista de Catalunya i «la Caixa», el 7 d'abril de 1995.

censions. En negatiu, una certa massificació de la muntanya, amb el risc que comporta el fet de no anar-hi prou preparat, com passa de vegades.

També trobo que les motivacions han canviat. Abans, el fet d'anar a la muntanya s'associava més a uns valors de país, d'identitat... Ara predomina més l'aspecte pròpiament esportiu, fomentat també per l'àmplia oferta comercial que s'ha desenvolupat a l'entorn de la muntanya.

Quin record tens de la teva etapa de vicepresident amb Josep M. Sala?

En tinc un gran record, perquè treballar amb persones com en Josep Maria és molt agradable i enriquidor. El seu estil de diàleg participatiu i generós va crear un ambient molt constructiu.

Com vas trobar el Centre en tots els aspectes, en entrar com a president?

El vaig trobar molt bé. Sempre he dit que no tenia cap excusa per a no conduir bé una entitat que gaudia d'una bona salut social i econòmica.

Quins són els problemes que t'han donat més maldecaps?

Com a tema de fons, no ha estat fàcil trobar una solució al refugi de la Renclusa. Ocasionalment, el robatori de les insígnies de l'acte de Sant Jordi de 1995, tot i que aquest problema va representar una oportunitat de demostrar, una vegada més, la unió de la gent del Centre.

Si fas balanç quines coses s'han aconseguit durant la teva presidència?

Com és lògic, no sóc jo la persona més adequada per a valorar les coses que en aquesta etapa s'han aconseguit. En qualsevol cas, el que he procurat és donar una visió moderna i de futur a l'entitat. I que aquesta visió fos compartida i engresqués el màxim nombre de persones. En projectes concrets guardo molt bon record de la campanya «El Nou Centre dels cent vint anys»; la publicació de la Història del Centre i la creació de l'Escola de Muntanya.

De segur que no has aconseguit tot el que et proposaves. Qui-

nes són les coses que més greu et sap no haver pogut fer?

La meua situació laboral no m'ha permès dedicar més temps al contacte directe amb els socis. També sento no haver finalitzat el Pla Estratègic, encara que em consta que el procés de debat endegat i el consens aconseguit dona i donarà els seus fruits.

Ens podries fer un retrat de com veus ara el Centre?

Està en un punt de desenvolupament molt apassionant. Per un costat tenim una bona imatge, una dimensió social notable i una base econòmica que ens permeten garantir activitats i serveis. Ara bé, d'altra banda, tenim encara ambigüitats en el difícil equilibri entre voluntariat i professionalització, una mancança de renovament en les juntes d'algunes seccions, l'exigència econòmica de mantenir un patrimoni important, i un entorn exigent i molt canviant.

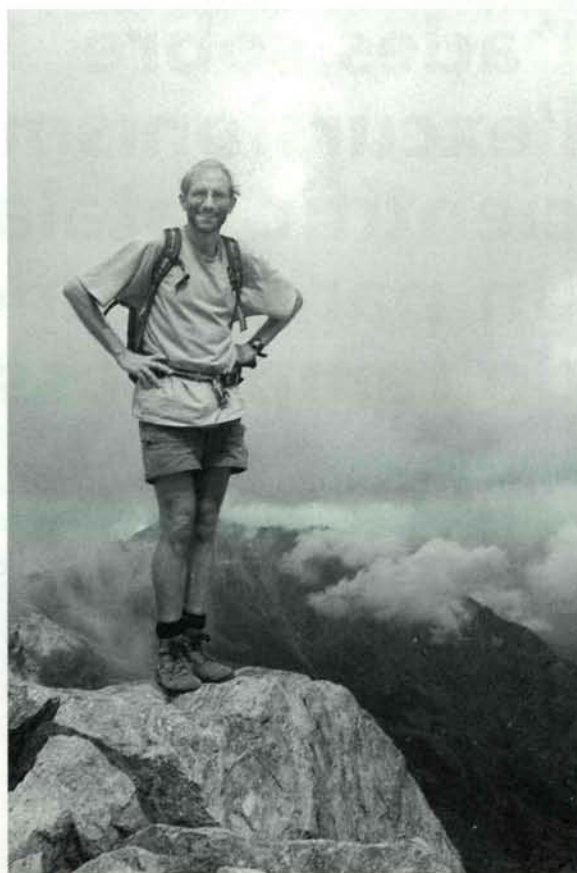
Quines són i com són les relacions del Centre amb les institucions del país, la FEEC, i les institucions de govern: la Generalitat, la Diputació, l'Ajuntament...?

Crec que tots els que hem tingut el privilegi de representar el Centre, hem pogut constatar al respecte i la molt bona acollida que té la nostra entitat en la societat catalana.

Cap on creus que cal orientar el futur del Centre?

Veig el Centre com una associació que, sense perdre cap dels valors que li donen caràcter, es posicioni competitivament en el segle XXI. Això, al meu entendre, vol dir que, d'una manera creativa i eficaç, hauria de donar resposta a les creixents demandes d'oci en l'àmbit de la muntanya. També hauria de jugar un paper capdavanter en tot el que fa referència a la sostenibilitat del medi natural, desenvolupant estratègies de creació d'opinió i instruments d'actuació. D'altra banda, s'hauria de resoldre d'una manera estable la conservació del nostre patrimoni i, finalment, continuar fent una aposta decidida per tot el que envolta la formació.

Un cop has deixat la presidència del Centre, potser tindràs una

mica més de temps. Quins projectes tens?

Segur que sí, que tindrè més temps, tot i que personalment m'agradi estar ocupat. Penso dedicar-me més a la tasca de formació i docència en l'àmbit professional, però tinc també altres idees que encara no puc concretar.

En acabar, li desitgem que pugui tenir una mica de temps —encara que ens ha dit que li agrada estar ocupat— per a venir al Centre a fer tot el que durant la seva presidència hauria volgut fer i de segur que no ha pogut.

Dues instantànies de Conrad Blanch a muntanya. A dalt, al cim del Monte Cinto, a Còrsega i, a baix, al Parchamo Peak, al Nepal.

Dades sobre l'excursionisme científic català. Un parell d'anècdotes de temps passats

Oriol de Bolòs i Capdevila

El Dr. Bolòs fa memòria de fets ja històrics que ajudaran a comprendre situacions i realitats que molts no hem viscut.

En l'excursionisme de la nostra terra sempre han conviscut les activitats esportives amb l'exploració científica i amb el treball per al progrés de la cultura catalana. En són una demostració els exemples següents:

1878. Ramon Bolòs comença a escriure en català

Ramon Bolòs, o Ramon Maria de Bolòs i Saderra, com de vegades escrivia el seu nom, avi de l'au-

tor d'aquestes ratlles, era un apotecari d'Olot que, d'acord amb la tradició de la família, tenia un viu interès per la natura i s'ocupava de l'estudi dels animals i, sobretot, de les plantes. Trescava sovint per les terres de la Garrotxa i pels Pirineus veïns i, excepcionalment, va estendre el camp de treball fins a les muntanyes de Tortosa. Vivint a Olot, en aquell temps una població amb poques facilitats de comunicació, fou allò que podríem anomenar un erudit local. No va fer cap gran obra científica, però reuní col·leccions importants que després han estat útils per als investigadors que l'han succeït.

Rebé també la influència del vigorós moviment de renaixença que féu que la llengua catalana escrita passés de l'estat de decadència en què es trobava al començament del segle XIX a una represa progressiva de la normalitat, com a idioma d'expressió ordinària en totes les funcions.

L. D. Lluís i Capdevila
Olot 15 Set 78.

Molt amic: des de ara tindrà propi sots. començar en català la meua possible per a aprendre algunes coses estranyes.

Tindrà rebuda la terra y tindrà q. no penta mourensa mes per ara q. no sigui ara una munda de Montañas capis, es dir q. la major part de dies q. s'hi s'hi en aquesta vida.

Ab' n' Oca baran' aní a' Coma de Vaca y als 50 anys, lo temps molt b' recullir en lo H. Xatort, una Simona, Pappas, de plantar poras, puig era tant, no obstant quedaven contentes, Oca troba un sol exemplar de H. crech rangina.

Uhi veig venir de Platana a b' lo Albert y he trobat la H. pyrenica, absoluta, cornua, de la clausura ventrura. Se de plantar lo vist lo del Puig de Llibell per molt pasada; molt draput hi ha y asis fan d'altura.

Aquí en Olot també he trobat l' H. oba lita y l' cornua, q. no he crech possible no tan crech puig de veig recullir l' H. de veig.

Lluís i Capdevila

Suposaria enviar lo teu moltes promptes per seria a temps a manar ab lo meu q. s'ello n'ha portava Oca q. va a Madrid a examinar y s'ello he trobat q. fets per lo corru.

Lo Dr. Vinturi es molt bon correspondent, li vaig enviar 68 exemplars y ya m'ha enviat lo seu resultat q. han sigut 25 especies ben determinadas, algunes interseccions; ni hi ha de aquelles de Drapera.

Desitjo q. no tinguesi novetat en v'ra salut, solo millora si n'ha de malaltia, y reben lo afectes de tota moratras ab especial de lo v'ra amic y d.

(Ramon M.)

No aneu a l'Alad.

Los amichs s' saludan y oca n' l'aus q. s' n' torna Decia; Saderra, Albert, Puig y d.

La carta següent, adreçada al botànic Estanislau Vayreda, que després esdevingué el seu cunyat, mostra com es produïa la transició del castellà al català en l'escriptura. En aquell moment sembla que Ramon Bolòs tenia interès sobretot en l'estudi dels caragols, especialment del gènere *Helix* (abreujat a la carta com a H.).

Hem d'agrair el coneixement d'aquesta carta, que reproduïm només amb una lleugera modificació de l'ortografia, a l'amic Joan Vallès i Xirau, professor de Botànica a la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona.

Sr. D. Estanislau Vayreda
Olot 15 Stbre. 78

Molt amic: des d'ara tinc proposat escriure en català lo més possible per aprendre'n i aixís no ho estranyis.

Tinc rebuda la teva i et dic que no penso moure'm més per ara, que no sigui anar un dia a Montagut o aixís, és dir que la major part de dies ja hi seré en aquesta vila.

Amb en Roca varem anar a Coma de Vaca i als Estanys, lo temps molt bo, recollirem H. Xatarti, una Limnaea, pupes; de plantes poques, puix era tard, no obstant quedarem contents, Roca trobà un sol exemplar de H. erenrangiana.

Ahir vaig venir de Platraver amb lo Albertet i he trobat lo H. pyrenaica, obvoluta, cornea, també la Calusilia ventricosa. De plantes he vist les del Puig de Cubell, però molt passades; molt d'eixut hi ha, i aixís fan llàstima.

Aquí en Olot també he trobat l'H. obvoluta i el cornea, que no creia possible, i no tan escàs, puix en vaig recollir 12 de vius.

Si poguessis enviar los teus mol·luscos prompte potser serien a temps a marxar amb los meus que se'ls emportarà Roca que va a Madrid a examinar-se i si no, ho tindràs que fer per lo correu.

Lo Dr. Venturi és molt bon corresponsal, li vaig enviar 68 exemplars i ja m'ha enviat lo seu resultat que ha sigut 49 espècies ben determinades, algunes interessants; n'hi ha d'aquelles de Tragurà.

Desitjo que no tingueu novetat en vostra salut, sols millora si n'ha de malalts, i rebeu los afectes de tots nosaltres, en especial del vostre amic i s.

Ramon Ma.

Ramon Bolòs continuà escrivint en català i publicà algun petit article en el Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural.

Pel gener de 1914 va fer una gran nevada a Olot. Ramon Bolòs, que tenia seixanta-dos anys, volgué anar-se'n a veure el paisatge nevad i va agafar una pulmonia que el va dur a la mort.

1948. El doctor Losa planta cara als militars

En començar la dictadura franquista el Dr. Pius Font i Quer fou destituït del càrrec de professor de Botànica a la Facultat de Farmàcia de Barcelona. El va substituir el Dr. Mariano Taurino Losa España, nascut a Moradillo de Roa (Burgos) l'any 1893.

El Dr. Losa aviat es va fer càrrec de com havien anat les coses, va tractar amb respecte i consideració el Dr. Font i Quer i, de vegades, va participar en les activitats

científiques dels botànics catalans.

El 1948 l'Institut Botànic de Barcelona va organitzar, per primera vegada, una campanya d'estudi de la vegetació de les terres àrides de la plana de l'Ebre mitjà, dirigida per l'insigne geobotànic suís Josias Braun-Blanquet. El Dr. Losa també hi va prendre part.

El dia 21 d'abril estàvem treballant no gaire lluny de Binèfar quan fórem sorpresos per un escamot de soldats en formació de guerra, que devien perseguir algun fugitiu. Els manava un oficial autoritari i malcarat que no veia amb gaire bons ulls un grup de gent, principalment homes joves, dirigit per un estranger que parlava una llengua que ell no entenia. Les explicacions dels botànics joves, que li volien fer comprendre la feina científica que feien, resultaven gairebé tan inintel·ligibles per a l'oficial com si fossin dites en alemany. Aleshores intervingué el Dr. Losa, que amb un to tan enèrgic i autoritari com el del militar, i fent valer la seva condició de catedràtic de la Universitat de Barcelona, es va imposar i va fer que l'oficial donés ordre de retirada als soldats. Pocs anys més tard, havent empitjorat molt les relacions entre el govern i la Universitat, segurament que no hauria tingut èxit amb tanta facilitat.

A l'esquerra, el fascimil de la carta de Ramon Bolòs a Estanislau Vayreda, de 1878.

A sobre, una vista de la depressió de l'Ebre, prop de Bujaraloz, un paisatge i una vegetació que van ser estudiats detingudament pels botànics que van ser abordats pels militars.

Testimonis del poblament antic de Corbera de Llobregat

Antoni Guilleumas i Brosa

Notícia d'unes troballes arqueològiques que poden tenir els dies comptats si la voracitat urbanitzadora no s'atura.

El terme de Corbera de Llobregat està format al NW per un seguit de valls tributàries de la riera de Corbera, que tenen un traçat general NW-SE i s'obren en els materials triàsics que formen el massís de la Creu de l'Aragall o serra de Santa Magdalena, calcàries a la part superior i gresos a la inferior. El contacte d'ambdues formacions és molt clar i pot situar-se, en la zona que ens interessa, en la corba dels 350 m.

Dues de les valls esmentades són els fondos de Ca l'Aragall i de Sant Martí, separats pel Serral, petit contrafort que arrenca del vessant S del massís de la Creu de l'Aragall, passa per la Casa Nova de l'Aragall i acaba en un petit turó aïllat anomenat turó de la Vinya de l'Oncle Escombrer, que baixa suaument per a arribar, pel S, a la

riera de Corbera, a l'indret on avui es troba la urbanització Bon Repòs. Aquest contrafort del Serral està format per gresos (llevat d'un petit contacte al S amb materials paleozoics), amb el seu característic to vermellós i, encara que són uns estrats bastant fracturats, hi ha punts on són força compactes i adopten forma de blocs ben vistosos, malgrat les seves proporcions modestes.

El fondo de Sant Martí és una vall ampla, en forma d'amfiteatre, tancada a l'W pel cingle de la Roca dels Corbs a la part baixa, i per l'escalonament que constitueixen les calcàries de tons clars a la part superior, que arriba fins a la mateixa Creu de l'Aragall, que, amb els seus 550 m, domina el conjunt. Altres contraforts, més baixos i de materials paleozoics molt disgregats, de-

terminen petites valls tributàries, que no detallem per no ser d'interès per al nostre propòsit.

Per a descriure les troballes fetes recentment al Serral de Corbera de Llobregat, seguirem el mateix recorregut N-S d'aquest, entre els fondos de Ca l'Aragall i de Sant Martí.

Sortint de la Casa Nova de l'Aragall, situada al començament del Serral, i a pocs metres en direcció SW es troben unes feixes d'aspecte antic, que aprofiten, completant els buits amb pedres posades de manera irregular, petits estrats naturals de gresos triàsics, molt fracturats, entre els quals destaca el testimoni núm. 1.

Testimoni núm. 1 (pedra incisa)

Consisteix en un bloc natural de contorn aproximadament pentagonal, de 90 x 130 cm, i amb 30 cm de gruix a la part visible frontal. La seva superfície és plana, i, com es pot veure pel dibuix i la fotografia, presenta la característica de tenir en la seva meitat superior (la inferior és llisa, potser per desgast, per acció més humana que natural) fins a una setantena d'incisions rectes, de poca profunditat, en disposició general vertical, algunes amb tendència a convergir amb una incisió veïna i, per tant, marcadament inclinades. Almenys un parell de les incisions –i no pas de les més destacades– presenten un travesser com per a definir una creu llatina. D'altres; també poques, es troben associades a petites concavitats, que no arriben a formar cassoleta, sinó que són punts rodons oberts a la superfície de la pedra. És significatiu el fet que alguns d'aquests punts es trobin aparellats, l'un al costat de l'altre, en sentit longitudinal. A la part central de la superfície, una mica desplaçat cap a l'esquerra, hi ha un d'aquests parells, més grans, que podríem designar, aquests sí, com a petites cassoletes. Altres dues cassoletes, més petites, es troben a uns cinc centímetres a l'esquerra de les anteriors i a un nivell més elevat.

Al vèrtex superior de la pedra, les incisions, en una petita exten-

Pedra amb incisions del Serral (testimoni núm. 1).

sió, es troben disposades de manera anàrquica, en inclinacions oposades, alternades amb punts circulars o cassoletes tot just iniciades i no tancades. Una de les incisions sembla insinuar també el traçat d'una creu.

Un segon ordre de signes, també barrejat, de major longitud i amb algun traç horitzontal, ocupa una posició més inferior, mentre que ja a prop de la zona central del conjunt, les incisions, algunes de major longitud, adopten una disposició clarament ordenada en sentit longitudinal, però com si per manca de destresa a l'autor dels grafits se li n'hagués anat el pols cap a una més fàcil i espontània línia ondulada.

Encara més avall d'aquesta alineació se'n percep una altra, d'una desena d'incisions molt tènues, possiblement d'un traçat més antic i per això ja mig esborrades i menys definides que les superiors.

Finalment, el marge esquerre, en una bona extensió, està ocupat per una mena d'esbossos, tant de cassoletes com de traços, de poca profunditat i combinats amb clars escantonaments de la vora de la pedra.

No sabríem aventurar si aquesta és un fragment d'una composició més extensa (especialment per la banda esquerra) o bé un maldestre rudiment d'una enigmàtica escriptura relacionada amb ofrenes, cultes o creences en el més enllà.

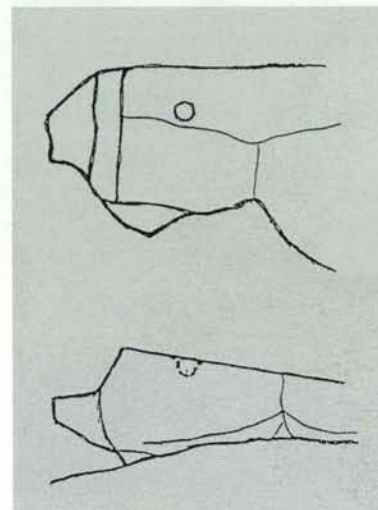
Assenyallem el fet que no lluny d'aquest punt, a la capçalera del veí fondo de Sant Martí, sota la

Creu de l'Aragall, vam tenir la sort de localitzar una pedra amb petroglifs, de la qual adjuntem una fotografia i que ha estat recuperada per l'Ajuntament de la vila, amb la col·laboració dels Serveis d'Arqueologia de la Generalitat i per gentilesa del propietari de la parcel·la on es trobava enclavada. Tot i tractar-se de tipus diferents de petroglifs, la proximitat geogràfica i la presència d'elements comuns (cassoletes, incisions, canaletes d'enllaç) permeten pensar que pot haver-hi una relació fonamental entre aquestes peces.

Seguint la mateixa carena del Serral, entre dues de les feixes que la creuen, trobarem el testimoni núm. 2.

Testimoni núm. 2 (pedra votiva?)

Es tracta d'un bloc natural, de dimensions relativament petites (40 x 50 cm) i d'un gruix de 30 cm

a l'extrem volat de la peça i de 15 cm a la part oposada, més baixa. La seva superfície superior és inclinada cap al N, formant a l'extrem oposat un cap escalonat, de base exempta o formant volada. Presenta a la part superior una cassoleta ben marcada, de 2,5 cm de diàmetre i 2 cm de profunditat. És notable el fet que aquesta petita cavitat no es troba centrada, sinó que queda sensiblement desplaçada cap al costat W, posició que no obeeix a un caprici de l'executor, sinó a la necessitat de salvar una profunda esquerda longitudinal, que s'estén cap al costat oposat. És evident que si s'hagués centrat la cassoleta, s'hauria esberlat el bloc en coincidir amb la fissura principal. També ensenya aquesta diguem-ne picardia que la cassoleta és posterior a aquestes línies de debilitament del bloc.

Sense moure'ns de la línia de carena del Serral trobem el testimoni núm. 3.

Testimoni núm. 3 («cupa» natural)

Es tracta d'una pedra natural, del mateix material que les anteriors, de planta general en forma de pentàgon irregular, els eixos majors de la qual fan 180 x 270 cm, mentre que el gruix general és de 90 cm al costat E i 70 cm a l'W. La seva superfície superior és plana, lleugerament ondulada, inclinada cap a l'W. A la seva punta volada presenta un petit graó que determina un morro inferior, de superfície molt irregular, amb entrants d'origen natural, amb un dels quals (situat al vèrtex del graó) coincideix una petita canalització que surt de la vora de la més gran d'un conjunt de vuit cassoletes, ben dibuixades i marcades, que s'obren a la part més alta de la superfície superior de la pedra. Cal fer notar que la mateixa cassoleta presenta una altra canalització, oposada a l'anterior, que l'uneix amb una cassoleta, molt gastada, en la seva part N, però que deixa veure encara una canalització que acaba en una cassoleta pròxima a la vora N del conjunt. Les cinc cassoletes restants s'agrupen en dues de centrals,

Pedra amb petroglifs de la capçalera del fondo de Sant Martí. Es troba actualment a l'Ajuntament de Corbera.

Pedra votiva (?) (pedra Mireia) entre dues de les feixes que creuen la carena del Serral (testimoni núm. 2).

«Cupa» natural
a la mateixa
carena
(testimoni
núm. 3).

A sota,
La mateixa
pedra anterior
vista pel seu
costat E i pel
costat W.

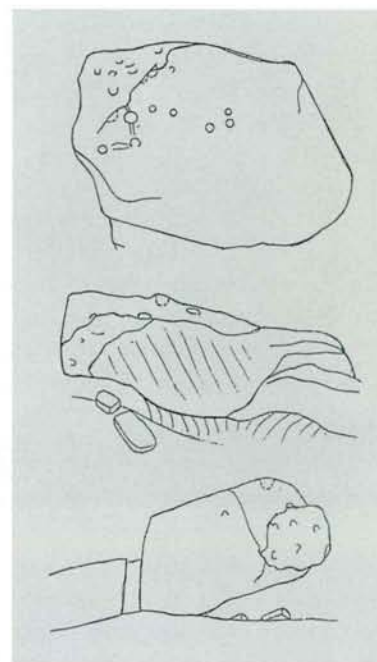
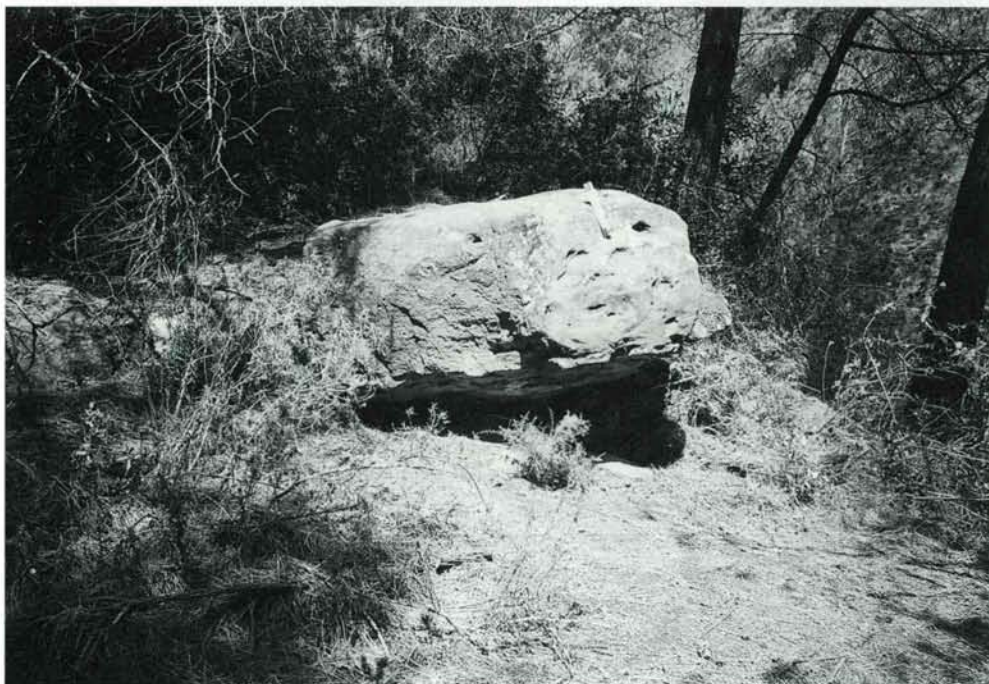
més petites, i tres de mitjanes, que repeteixen cap al centre de la pedra la disposició angular de les tres majors de la part superior.

Una profunda clivella separa a la part més baixa la pedra descrita d'altres que a un nivell més baix formen part del mateix estrat d'on aquella destaca.

Creiem notable el fet que al petit aixopluc que forma inferiorment la part en volada de la pedra amb el sòl natural, s'hi troba encara una pedra plana de $30 \times 15 \times 8$ cm, que creiem que podria constituir l'únic testimoni subsistent de la sepultura de lloses que probablement

ocupava l'espai d'aquell refugi o aixopluc i a la qual correspondrien els signes religiosos o rituals de la part superior de la roca, que així esdevindria una «cupa», estela o ara natural, modalitat d'enterrament que creiem que no té antecedents al nostre país, i que fóra sumament interessant de confirmar amb altres troballes del mateix tipus, perquè podríem trobar-nos davant d'un precedent de les *cupae* dels temps clàssics.

Acabem el breu, però dens, recorregut pel Serral, a la seva cota més alta, és a dir, el turó de la Vinya de l'Oncle Escombrer (ca l'Es-

combrer és el nom d'una antiga casa de Corbera) i que forma el testimoni núm. 4.

Testimoni núm. 4 (túmulo)

Aquest és l'últim dels localitzats en un espai tan breu.

Immediatament després de la «cupa» natural descrita, trobem un petit fossat que creua la carena. Com que les condicions defensives del fossat foren mínimes, més aviat creiem que el seu origen deu correspondre o bé a una extracció de pedra per a una construcció propera, o bé a un propòsit de separació o singularització del turó de la carena que hi fineix, d'altra banda ben regular i uniforme fins aquí.

Sigui com es vulgui, a l'altra banda del fossat comença un escalonament de feixes circulars, de construcció aparentment molt primitiva (la vinya que donà nom al turó era al vessant S, d'on precisament han desaparegut aquelles). Al cim, s'hi troba envoltada de pedruscall una depressió com la que faria una construcció circular coberta amb cúpula que caigués esclavissant-se'n les parets. Aquesta construcció ens resistim a creure que pogués ser una de les típiques barraques de conreu, per la senzilla raó que mai no es construïen –per raons òbvies de seguretat– en un cim com

aquest o a l'esclaire de la carena, sinó als vessants, i que la majoria –per no dir totes– han arribat, senceres o més o menys enrunades, fins als nostres dies, mentre que la ruïna del turó és total. Creiem que cal preservar-la amb tota cura i fer-hi així que es pugui una excavació o, almenys, unes cales per a sortir de dubtes i veure si un nou i important testimoni pot afegir-se als que ja ara fan del Serral un indret privilegiat de la història i arqueologia de Corbera i del Baix Llobregat.

És precisament aquesta importància, juntament amb la natural i paisatgística de l'indret, la que fa més lamentable l'imminent perill de destrucció total d'aquesta zona, per la voracitat immobiliària que la considera totalment urbanitzable, tot i que costa de creure que uns indrets tan notables puguin quedar submergits sota l'arquitectura més vulgar i xarona. Esperem que els poders públics hi reflexionin novament i es decideixin a salvar per a Corbera l'indret, el seu paisatge i els testimonis arqueològics i històrics que inclou i que haurien de ser patrimoni inalienable de la vila.

Agraïm a la Sra. Núria Bosch, de Sant Vicenç dels Horts, el seu guiatge en la recuperació dels topònims tradicionals de la zona.

Bibliografia

Joan M. VIVES i TEIXIDÓ: «La Peira Escrita (Capcir)». *Muntanya*, desembre 1995.

Lluís VIDAL i Carme VILA: «Itinerari arqueològic als voltants de Romanyà de la Selva». *Muntanya*, abril 1996.

Gener AYMAM: «Notes sobre les inscultures del Roc dels Carlins (Granolers)». *Excursionisme (UEC)*, octubre 1990.

Antoni MAÑÉ i SÀBAT: «Una pedra amb inscultures prehistòriques a Collserola (Barcelonès)». *Vèrtex* núms. 109 (gener-febrer 1986) i 113 (setembre-octubre 1986).

L'Avançada, de Corbera de Llobregat, núm. 50, desembre 1996.

«Localitzen gravats rupestres, una cova-dolmen i un menhir al terme de Roses». *El Punt*, Girona, 5 febrer 1998.

Àngels CUSTOJA i Paula SANTAMARIA, (arqueòlogues i membres del GESE-ART): «La cova-dolmen del Rec de la

A dalt, cim del turó amb què acaba el Serral al S (testimoni núm. 4), base d'un hipotètic túmul o construcció circular coberta amb una volta esfondrada. Pot veure's la depressió que al mateix cim hauria quedat després de l'esfondrament. A baix, mur existent a la base del turó, concèntric amb altres vestigis similars estesos pels vessants d'aquest.

Quarantena (Roses)». Programa de Festa Major 9 a 16 agost 1998, Ajuntament de Roses.

Monuments megalítics de l'Alt Empordà i Vallespir Oriental. Guies del Patrimoni Comarcal, Carles Vallès, editor, Figueres, 1988.

Josep TARRÚS i Júlia CHINCHILLA: *Els monuments megalítics*. «Quaderns de la Revista de Girona», núm. 37.

Història d'Osona. Eumo Editorial, Vic, 1984.

Vidal VILASECA: *El romànic de la No-guera*. 1984.

Eduard SÀNCHEZ i Antoni DAURA: *Introducció a l'Arqueologia de Catalunya*. Editorial Teide, Barcelona, 1993.

Les dossiers Histoire et Archeologie (Andorra, «Gravures rupestres»), núm. 96, juliol-agost 1985.

«Grabados prehistóricos, grabados históricos, reflexiones sobre un debate a superar»: Josep TARRÚS i altres

(GESEART). *Revista de Arqueologia*, núm. 172, agost 1995.

A. de la PEÑA SANTOS: *Los petroglifos gallegos. Grabados rupestres prehistóricos al aire libre en Galicia*. «Cuadernos del Seminario de Estudios Cerámicos de Sargadelos», núm. 30. La Coruña, 1979.

M.A. de BLAS: «Los grabados rupestres del Picu Berrubia». *Ampurias*, núms. 36-37, 1974-1975.

Oswaldo COISSON: «Incisioni rupestri del versante italiano delle Alpe Maritime e Coste Cozie». *Ampurias*, núm. 43, 1981.

Jerónimo MOLINA GARCÍA: *Campo de petroglifos en Tobarrilla. Yecla (Murcia)*. Noticiario Arqueológico Hispánico, Ministerio de Cultura, D. G. de Bellas Artes y Archivos, núm. 25, 1985.

Juan G. ATIENZA: *Guía de los recintos sagrados españoles-Los petroglifos de Yecla*. Editorial Ariel, Barcelona, 1986.

El turó d'en Galzeran. Una caminada de Sant Jeroni de la Murtra fins a Alella

**Francesc Beato i Vicens
Lluís Pujol i Argemí**

Una bona excursió per indrets molt propers a Barcelona, on la muntanya i la història s'agermanen. Un cop haureu fet aquest itinerari us vindran ganes de tornar-hi.

**Ca l'Alemaný,
l'any 1930.
Al fons podem
veure la creu
de Montigalà.
Foto original
de Josep de
Cabanyes
(Estudi de la
Masia Catalana.
Centre
Excursionista
de Catalunya).**

En ocasions fem llargs desplaçaments per anar fins als llocs on iniciar les nostres excursions. Hem estat en molts indrets llunyans del nostre habitual lloc de residència, ignorant per complet el que tenim davant de casa o a quatre passes. Aquells topants que en un matí podem conèixer i fer-nos càrrec del nostre entorn més immediat, a vegades pressuposem que tenen un escàs interès excursionístic i mai no ens ha passat pel cap de dedicar unes hores a conèixe'ls.

Barcelona i les ciutats que l'envolten, totes elles densament poblades, a poc a poc han anat engolint les particularitats orogràfiques del seu entorn, un entorn que anys

enrere havien estat amb freqüència visitats pels excursionistes i amants de la natura, i que ara han quedat relegats quasi a l'oblit.

Però tot i no semblar-ho, encara podem trobar racons on la natura resisteix la forta pressió urbanística. Aquest és el cas de la zona per on transcorre la caminada que us proposem, un itinerari que podeu fer en un matí, per a conèixer les muntanyes de Badalona, Sant Fost de Campcentelles, Tiana, Martorelles i Alella, amb l'objectiu de visitar el monestir de Sant Jeroni de la Murtra, les muntanyes de la Conreria i el turó d'en Galzeran. Fins i tot, en alguns trams del camí, quedareu aïllats de l'entorn urbà que l'envolta.

La serra de Marina

El turó d'en Galzeran, o d'en Mates, és un dels cims de la serra de Marina, conjunt de muntanyes que s'alcen entre el Maresme i el Vallès, en el sector de la serralada Litoral que va del coll de Can Bordoï, per on passa la carretera de Llinars a Argentona, fins al riu Besòs.

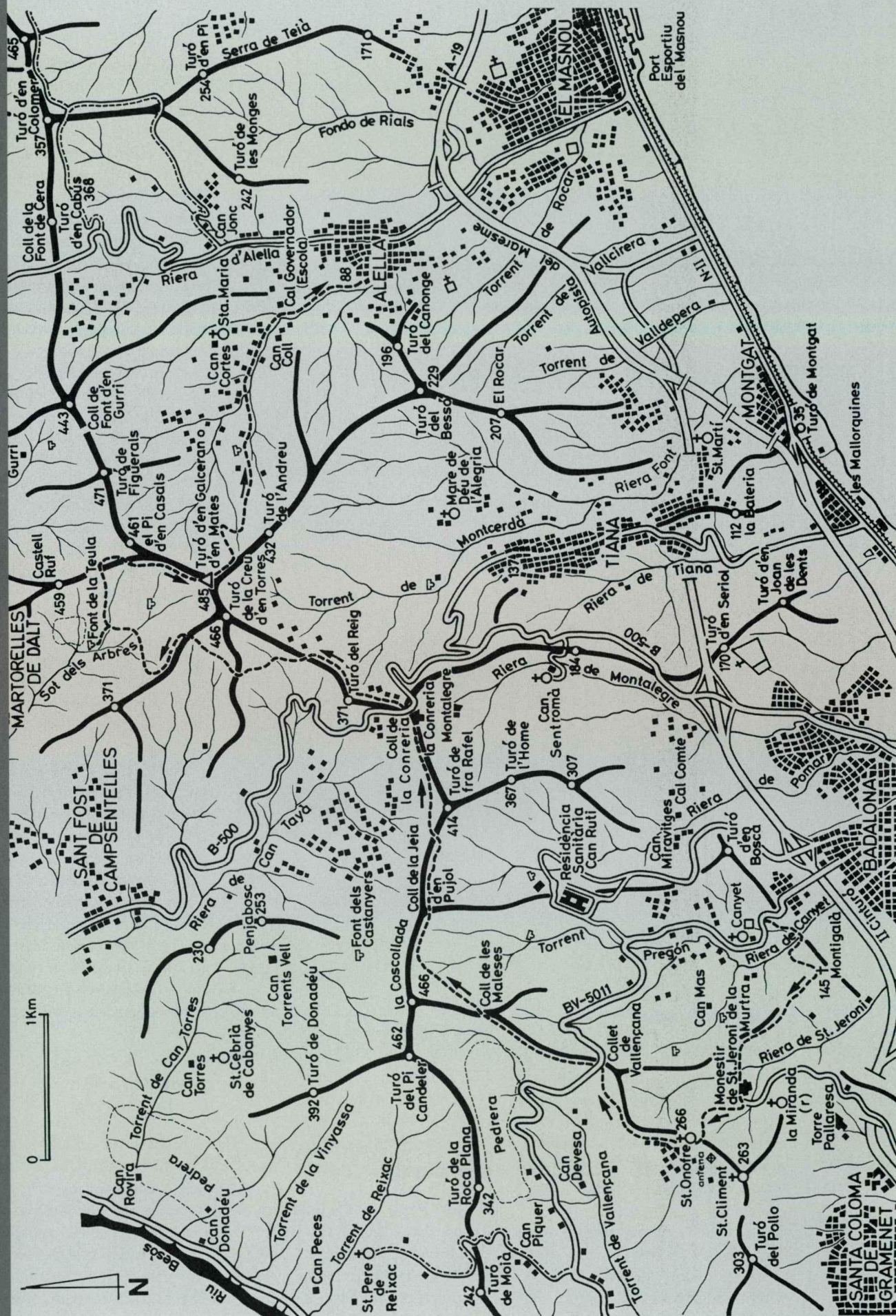
Està formada per una sèrie de serrats paral·lels a la costa, de relliu suau i poca altura, amb una orientació de nord-est a sud-oest. Les seves altituds més destacades són el turó de Burriac (401 m), entre Argentona i Cabrera; el turó de Céllecs (534 m), que és la cota màxima del sector, sobre Òrrius; Sant Mateu (500 m), entre Premià de Dalt i Vallromanes; el turó d'en Galzeran (485 m), on coincideixen els termes d'Alella, Tiana i Martorelles; i la Coscollada de l'Amigó (466 m), prop de la Conreria, entre Badalona i Sant Fost de Campsentelles.

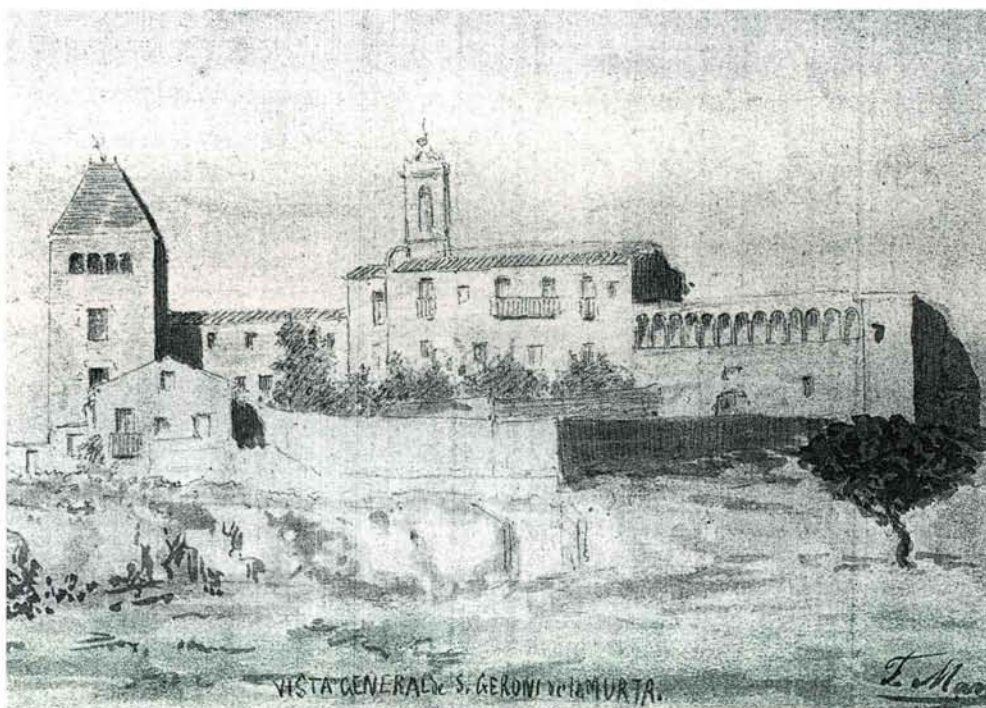
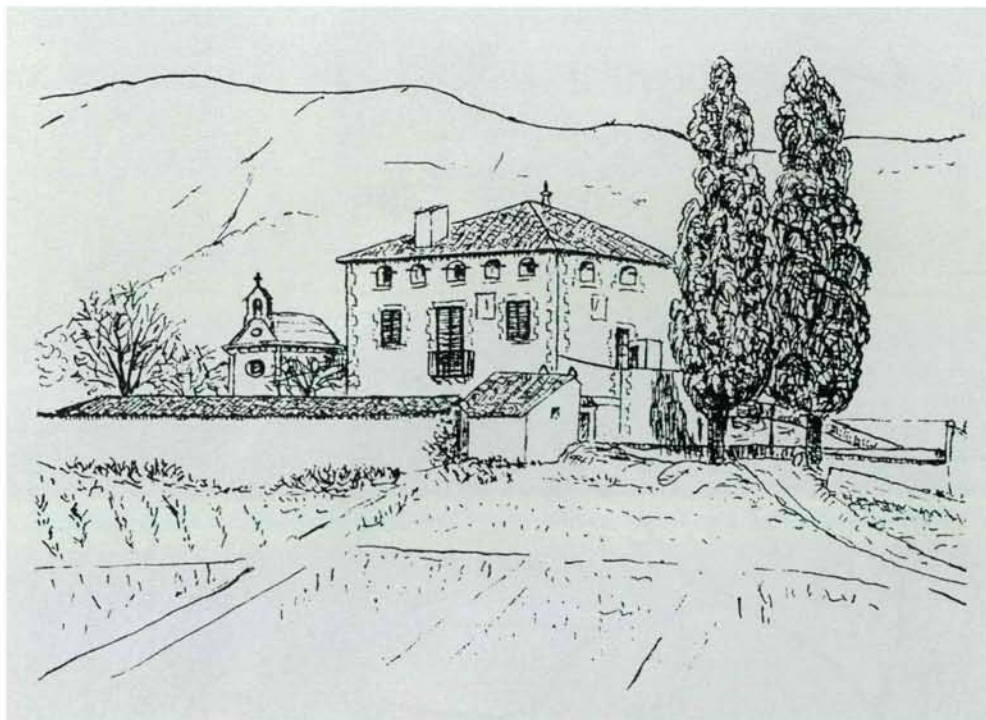
Un paratge que cal recuperar

La seva proximitat a Barcelona i a poblacions densament poblades actua en sentit negatiu sobre aquest sector de la serralada Litoral, que rep una forta pressió humana, amb proliferació d'urbanitzacions, incendis forestals, sobretot entre el Besòs i el coll de la Font de Cera, que han fet malbé uns paratges per on fins fa pocs anys feia goig de passejar. Esperem de l'administració una resposta positiva a fi de recuperar-lo i tornar-li, tant com sigui possible, altre cop la seva fisonomia, que no hauria d'haver-se perdut mai.

Tot i això, crec que val la pena de conèixer els indrets per on transcorre aquest itinerari. Hi ha molts motius que el fan atractiu i interessant; el paisatge, la geografia, els edificis històrics, o els records llegendaris segur que seran al·licients suficients per a fer-vos gaudir d'aquesta caminada. I en últim cas, pot ser com un acte reivindicatiu vers la recuperació d'uns paratges que no hem d'abandonar.

La caminada

L'excursió que proposem s'inicia en el barri del Canyet, de Badalona, al revolt de can Ferrer, de la carretera que va a Montcada pel collet de Vallençana. Aquí hi ha la masia del mateix nom, uns pistes d'atletisme i, molt a prop, l'església del Sant Crist.

Travessem la carretera i baixem uns quants metres per un torrent enmig de canyes i sorra, fins a la riera del Canyet o d'en Folc.

Remuntem la riera uns quants

metres i enfilem, a l'esquerra, un corriol que puja fins al cim del turó de Montigalà, de 145 metres d'altitud. A l'esquerra del corriol hi ha el gran rebaix d'una antiga pedrera.

Montigalà

Des del turó de Montigalà, o Mont Aguilar, es domina tot Badalona i el delta del Besòs. Des de l'any 1913 és coronat per una gran creu en memòria de l'edict de Milà donat per Constantí en el

segle IV a favor de la Santa Església. Molt a prop del cim, en una roca, de cara a llevant, hi havia gravades unes inscripcions, una de l'època romana dedicada al sol, que l'any 1927 va ser arrencada per a traslladar-la al Museu Arqueològic de Barcelona, una altra que amb els treballs d'explotació d'una pedrera es perderen definitivament, amb signes que podien ser ibèrics.

El turó dona nom a un barri, construït al més pur estil dels anys seixanta, que ens van plantar amb motiu dels jocs olímpics, on hi havia d'haver equipaments. A la part de ponent es veu la vall de Poià o Betlem, amb les ruïnes de la masia de ca l'Alemanys, el monestir de Sant Jeroni de la Murtra, sota el serrat de les Ermites, i dalt d'un proper turó, enmig d'una pineda, la masia de can Butinyà. El nom de Betlem, amb el qual també es coneix aquesta vall, sobretot en el lloc on és situat el monestir, fou introduït pels frares jerònims a partir del segle XV.

Baixem del turó seguint un lloc ample, en direcció a ponent, passem pel coll de Montigalà i seguim per un camí que passa pel mig d'unes antigues vinyes, emmarcades per atzavares. Som a la serreta d'en Mas.

El camí va a una pista ampla, que seguirem, a l'esquerra, de baixada; per aquesta pista hi passa el camí de gran recorregut (GR-92), marcat amb senyals blancs i vermells, el que va de Portbou fins a Uldecona resseguint prop de la costa. Poc abans d'arribar al monestir de Sant Jeroni de la Murtra, en una esplanada, a la dreta del camí, hi ha una surgència, que és un vessament de la conducció d'aigües del Ter.

Sant Jeroni de la Murtra

El monestir de Sant Jeroni de la Murtra fou construït a partir del mas de la Murtra, comprat pel mercader barceloní Bertran Nicolau l'any 1416, per a traslladar-hi els frares jerònims que tres anys abans havien format una comunitat en una casa de Sant Pere de Ribes, conegut a partir d'aquell moment

PEDRA NEU

OFERTA D'ESQUÍ 1998-99

[Http://personal2.redestb.es/pedraneu](http://personal2.redestb.es/pedraneu)

C/ Brasil, 50 (Ronda del Mig / Av. Madrid)
Tel. 93 330 27 74 - 08028 - Barcelona

Urgel, 95 bis - Tel. 93 453 50 01
08011 - Barcelona

CONJUNT ESQUÍ		CONJUNT ESQUÍ DE FONS	
ESQUÍS FIXACIÓ MUNTATGE	25.995,-	ESQUÍS FIXACIÓ MUNTATGE	22.995,-
CONJUNT ESQUÍ CARVING		CONJUNT ESQUÍ DE FONS	
ESQUÍS FIXACIÓ MUNTATGE	36.995,-	ESQUÍS FIXACIÓ MUNTATGE	48.995,-

Sortides d'esquí de muntanya. 2on Diumenge de cada mes

LLOGUEM: ESQUIS PISTA/MUNTANYA/FONS/ARVA/PELLS DE FOCA
TENIM CURA DEL MANTENIMENT D'ESQUIS I FIXACIONS

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

CATLLARÀS-LA QUAR

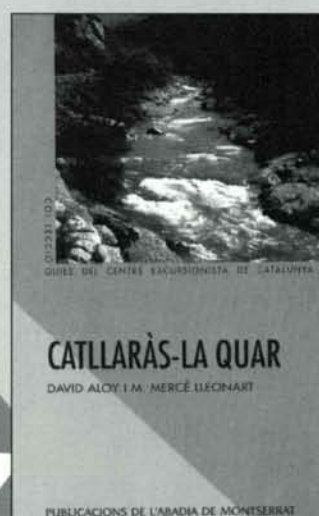
DAVID ALOY I M. MERCÈ LLEONART

Recull d'itineraris per la franja que va des del Ter fins al Llobregat i que comprèn muntanyes tan característiques com són els Munts, Picancel, Tubau o Estiula.

Recorreguts per aquesta atractiva regió del Prepirineu, accessibles a tothom a qui agradi la muntanya.

ELS ALTRES TÍTOLS DE LA COL·LECCIÓ SÓN:

- 1 Refugi d'Amitges. Parc Nacional d'Aiguestortes i Estany de Sant Maurici, Núria García i Quera
- 2 Mont-Roig - Certascan (Vall de Cardós), Agustí Jolis, M. Antònia Simó i Josep de Tera.
- 3 Itineraris per Collserola, Ignasi Forcada i Salvadó i Victor Gay Rogel
- 4 Pica d'Estats - Monteixo. Vall Ferrera. (Excursions amb esquís). Manuel Broch Guimerà i Eduard Martin Vergara

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Ausiàs Marc, 92-98 int. - Fax 247 35 94 - 08013 Barcelona - Distribució: L'Arc de Berà, Centre Difusor d'Edicions Catalanes - Comandes i administració: Polígon Montgalà, Bèlgica, 6 i 7 - Tel. 465 30 08 - Fax 465 87 90 - 08917 Badalona

GRAPHICA

GEOGRAPHICA LLIBRERIA
ESPECIALITZADA

Diputació nº 321, 08009 Barcelona Tel. 487.46.24

GEOGRAFIA MUNTANYA
VIATGES CARTOGRAFIA

SERVEI DE CARTOGRAFIA INFORMATICA
(Fem el teu mapa amb la informació que vulguis)

DESCOMPTE ALS SOCIS DEL C.E.C.
(5 %, màxim autoritzat per la Llei)

SPORTS ENTENÇA

DESCOMPTE
ESPECIAL PER ALS
SOCIS DEL CENTRE

ARIBAU, 95

entre Mallorca i Provença

Tel. **454 78 66**

BARCELONA

GRAN EXPOSICIÓ
TENDES, SACS,
MOTXILLES, BOTES,
ROBA DE MUNTANYA,
MATERIAL D'ESCALADA,
ALPINISME,
ESPELEOLOGIA

per Sant Jeroni del Mont Olivet, i que actualment es coneix com la Torre del Veguer o dels Frares.

Joan II féu construir el refectori (1478-1486) i Ferran el Catòlic una ala del claustre (1465-1494), però també en foren benefactors Carles I, Felip II i l'emperadriu Maria, esposa de l'emperador Maximilià d'Àustria. L'obra, bàsicament, és dels segles XV i XVI, i rebé també l'ajut d'altres rics mercaders barcelonins, com els Sentantí. El claustre és molt singular dins del gòtic, i està considerat de gran valor.

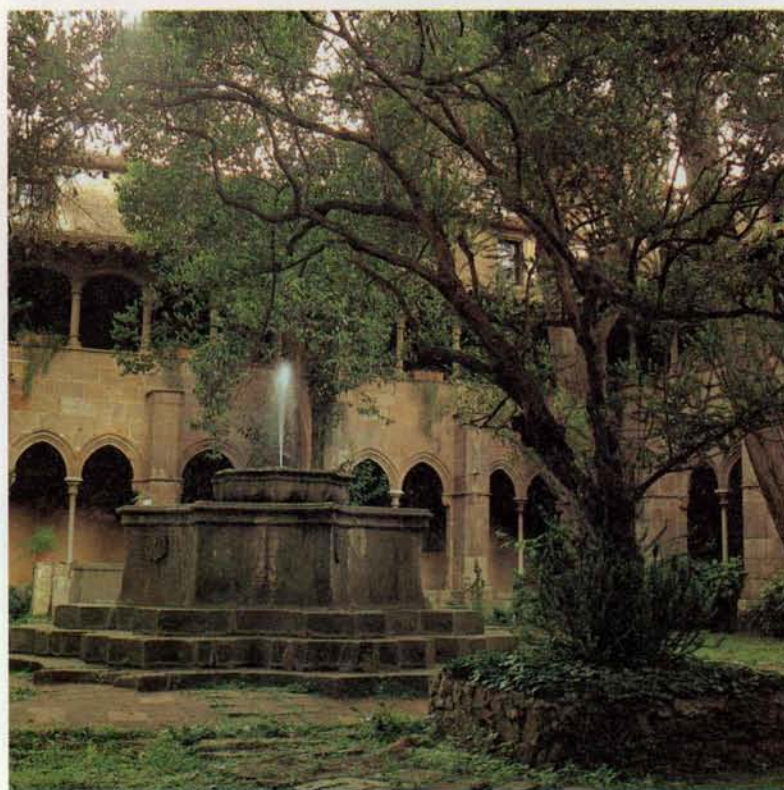
El 1592 s'inicià la construcció de la torre per a contribuir a la lluita contra els pirates. El 1835 fou incendiat, però, tot i això, avui dia encara es poden veure els vestigis de la seva antiga esplendor.

Als afores d'aquest monestir, el 21 de gener de 1877, s'hi va reunir la junta de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, que després visità les seves dependències, dibuixant alguns detalls del claustre i de l'edifici. Decidiren iniciar les gestions per a adquirir una clau de volta que trobaren entre els enderrocs, amb destí a l'incipient museu de l'Associació. El Sr. Joan Bover, aleshores propietari del monestir, el 1878, es proposa de restaurar l'edifici, i un any després, el 1879, va fer donació a l'Associació d'Excursions Catalana d'una clau de volta. Aquesta clau de volta, on hi havia una representació de la Resurrecció, fou cedida pel Centre Excursionista de Catalunya, l'any 1936, al jurista Jaume Algarra i Postius, que llavors era el propietari del monestir, en el qual estava realitzant obres de reconstrucció del claustre.

Sortint del monestir i a pocs metres, deixem el GR-92, per enfilar per una esplanada, a ponent dels edificis, de cara al serrat de les Ermites, el nostre proper objectiu. Dalt d'aquest serrat hi ha dues ermites; la de Sant Climent, en el turó de l'esquerra, i la de Sant Onofre en el de la dreta, i entre l'una i l'altra, l'edifici de l'antena de ràdio. Nosaltres prendrem el camí que, ben costerut, puja fins al turó de la dreta, on hi ha l'ermita de Sant Onofre, de 266 metres d'altitud.

A dalt, la vall de Poià o de Betlem des del turó de Montigalà. Podem veure el monestir de Sant Jeroni de la Murtra sota el serrat de les Ermites, i, més a l'esquerra, el turó del Pollo, on hi ha el poblat ibèric de Puig Castellar. A baix, en el claustre de Sant Jeroni hi ha aquest bonic brollador i al seu costat hi creix la murtra que dona nom al monestir.

A la pàgina anterior, a dalt, can Rutí. Important masia situada en el lloc on avui hi ha la Residència Sanitària Germans Trias i Pujol. Des de la Coscollada de l'Amigó i al llarg de la carena de Montalegre, la tindrem als nostres peus, en el vessant que mira a Badalona; a baix, Sant Jeroni de la Murtra, segons un dibuix de Felicià Mari fet el 21 de gener de 1877, durant una excursió de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. (Arxiu del Centre Excursionista de Catalunya).

Ermita de Sant Onofre

Fou construïda pels jerònims de la Murtra a finals del segle XV. És d'estil gòtic, petita, però arquitectònicament proporcionada. Fins a la guerra de Successió guardà un retaule, i durant la guerra del Francès fou quarter general i hospital dels Miquelets comandats per Mi-

lans del Bosc. Fou cremada l'any 1835, restaurada pel Centre Excursionista de Badalona, i restituïda al culte l'any 1957.

A causa dels maltractaments constants a què són sotmeses tant aquesta ermita com la seva «bessona» de Sant Climent, actualment estan tancades i fora d'ús. Entre les dues ermites hi ha el pla del

Sant Onofre, dalt del serrat de les Ermites. Al seu costat s'alça un monòlit dedicat a la Festa de l'Arbre que organitza el Centre Excursionista de Badalona.

Campament, topònim que recorda l'estada dels Miquelets durant la guerra del Francès, on ara hi ha una antena de ràdio.

Des d'aquí s'amplia la vista sobre el delta del Besòs, i podrem veure cap a l'oest el turó del Pollo, on hi ha l'important poblat ibèric de Puig Castellar. També veurem Vallençana, amb les destrosses que s'estan fent a la pedrera del mateix nom, per sota del turó del Pi Candeler i la Coscollada de l'Amigó, el nostre proper objectiu, on hi ha instal·lada una torre de vigilància forestal. Per acabar d'arrodonir-ho, tampoc no podrem veure ja el turó de Montcada, escapçat per la fàbrica de ciment.

De Sant Onofre a la Coscollada de l'Amigó

Baixem del turó de Sant Onofre per la banda oposada al vessant per on hem pujat, per anar a trobar una ampla pista que seguirem, en direcció nord, cimentada, de cara a la gran pedrera de Vallençana i la Coscollada de l'Amigó. Aquesta pista cimentada és el camí vell de Badalona a Montcada, com també l'accés a una urbanització que tenim a l'esquerra. De seguida que deixem les cases de la urbanització, el nostre

camí no abandona la carena, però deixa la pista que seguïem per una altra de terra que surt de l'esquerra i que ens portarà fins a una esplanada on hi ha dos grossos pins, molt a prop del turó de Can Devessa. Aquí prendrem un camí estret, que passa pel costat d'una construcció en ruïnes, i carenejant ens conduirà al collet de Vallençana, per on passa la carretera de Badalona a Montcada (BV-5011).

Travessem la carretera i remuntem per una pista força costeruda. Aquí podrem observar de més a prop i amb tot detall l'exploració de la pedrera de Vallençana. Al fons, si el dia és clar, podrem veure Montserrat. Seguim la pista, que ara passa per un bosquet de pins, fins al coll de les Maleses. Per aquí passa l'antic camí de Badalona a l'antiga paròquia de Sant Cebrià de Cabanyes, que assoleix la carena en el coll de la Lliça, però la vegetació arbustiva, a conseqüència del darrer incendi forestal, fa molt difícil el pas; és per això que és molt millor de continuar per la pista que seguïem fins ara i que, pujant pel vessant solell de la Coscollada, ens portarà fins a la carena. Aquesta carena és resseguida per una pista, que aleshores també fa

de tallafocs; a nosaltres ens cal anar cap a l'esquerra, en direcció a ponent, i no tardarem a arribar al cim de la Coscollada de l'Amigó, límit dels termes de Badalona i Sant Fost de Campsentelles. Aquí durant els mesos de calor hi ha instal·lada una torre de vigilància forestal i, a prop, uns pals d'alta tensió.

La Coscollada de l'Amigó (466 m)

Des de la Coscollada de l'Amigó gaudirem d'una bona visió sobre el pla de Barcelona, Collserola, el Vallès, amb Montserrat al fons, Sant Llorenç del Munt, el Montseny i, més propers, els turons d'en Galzeran i Sant Mateu. Sota nostre, en el vessant que mira a llevant, destaca el gran edifici de la Residència Sanitària de can Ruti i la ciutat de Badalona, i el vessant oposat, que cau cap a Sant Fost de Campsentelles, on hi ha la font dels Castanyers, ara en part ocupat per una urbanització, es coneix per la Madurella.

Al nord-oest de la Coscollada de l'Amigó, hi ha uns turons aplanats, coneguts per les Corones, el més alt dels quals és el turó del Pi Candeler, on hi ha les restes del poblat ibèric de les Maleses, que fou descobert l'any 1928 pels components de la Secció d'Arqueologia i Història de l'Agrupació Excursionista de Badalona, que hi van fer les primeres excavacions. El nom d'aquest turó prové d'un gros pi que anys enrere hi havia en el seu cim, i que el feia identificable de molt lluny. Des del Vallès sembla el cim més alt d'aquesta carena, però no és així, perquè la Coscollada de l'Amigó el supera de quatre metres.

Sortirem de la Coscollada per la mateixa pista per on hem pujat, però en el moment que aquesta fa un revolt a la dreta i baixa pel vessant solell, nosaltres seguirem la de la carena, en direcció a llevant. Després d'una baixada molt forta, on es poden veure els efectes de la desforestació sobre el sòl, arribem al collet de la Jeia d'en Pujol o simplement el Collet, on no fa gaire que s'ha construït un dipòsit.

La Jeia d'en Pujol (397 m)

Per aquest coll hi passava una antiga carrerada, que baixava de la plana de Vic i del Montseny. Encara no fa gaires anys hi havia a porp d'aquí les restes d'una cabana, la del Mig Amic, i baixant cap al Canyet, un indret conegut pel Corral dels Pagadors, que probablement era lloc de repòs del bestiar, sobretot de llana, on es feien tractes entre pastors i carnisers, tant de Badalona com de Barcelona. I a l'altre vessant, el de Sant Fost, sembla que s'alçava una creu de pedra, que podria ser la creu de Cabanyes, que assenyalava el límit de les antigues parròquies de Sant Fost i de Cabanyes.

Josep Castellanos, en una crònica de l'excursió que realitzà l'any 1886, diu que per aquest collet hi passa el camí de Badalona a Sant Fost.

En el coll de la Jeia d'en Pujol, la pista que seguim des de la Coscollada, baixa cap al vessant vallesà, on hi ha unes cases d'una urbanització, però nosaltres continuarem carena enllà fins a arribar per un tallafocs al coll de Fra Rafel. En aquest punt deixem el tallafocs i flanquejarem pel vessant obac del turó de Fra Rafel.

El camí passa pel mig d'un bosc, aquí en bon estat, i a poc a poc es transforma en pista, que ens portarà fins al gran edifici de la Conreria, situada en el coll del mateix nom, que també es coneix com de Montalegre, per on passa la carretera de Badalona a Sant Fost de Campsentelles (B-500), on enllaçarem altre cop amb el GR-92. Al pati d'entrada de la Conreria hi ha una font.

Poc abans d'arribar a la Conreria, a la dreta, trobem un ample camí, obert per fer passar una línia elèctrica. Val la pena seguir-lo uns quants metres, per a tenir una magnífica vista a vol d'ocell de la cartoixa de Montalegre amb el seu claustre, on hi ha les cel·les dels monjos. Fins l'any 1994, de trista memòria pel que fa als incendis forestals, el convent estava envoltat per un bosc frondós; anar pels seus voltants feia honor al seu vot

Des de l'ermita de Sant Onofre destaca el gran esvoranc que ha obert la pedrera de Vallençana, sota el turó del Pi Candeler i, més a la dreta, la Coscollada de l'Amigó, on hi ha instal·lada una torre de vigilància forestal.

de silenci, ben amagat com estava.

La carena que hem seguit des de la Coscollada de l'Amigó es coneix per diversos noms; els més corrents són els de Montalegre, la Conreria o de les Maleses, però en documents antics era coneguda com a serra de Campsentelles. Actualment aquesta carena fa de partió entre els termes municipals de Badalona, Sant Fost de Campsentelles i Montcada i Reixac.

La Conreria

La Conreria s'alça en el lloc on antigament hi havia un convent de monges agustinianes. Després passà a ser el lloc on s'administraven els delmes de la veïna cartoixa de Montalegre. Amb la desamortització i exclaustració dels cartoixans, la Conreria, després d'uns pocs anys d'abandó, es transformà en hotel, i l'any 1940, en Seminari Menor de la diòcesi de Barcelona. Actualment és un internat regit pel bisbat.

L'arbre dels Nassos

Davant de la Conreria, anys enrere, hi creixia el llegendari arbre dels Nassos, que segons s'explicava va néixer en el lloc on una monja es va tallar el nas per fer

desdir un galant que la pretenia. Era un arbre de Judea (*Cercis siliquastrum*), conegut popularment per arbre de l'amor o del foc. Durant la primavera era ple de flors rosades que, per la seva singularitat, es deia que eren nassos.

De la Conreria a la font de la Teula

Travessem la carretera i enfilem una pista marcada com a GR, que va seguint la carena enmig d'algunes cases. Dins el bosc, a mà esquerra, hi ha la fossa comuna que s'utilitzà fa anys per a enterrar-hi els morts per la pesta groga de la ciutat de Barcelona. Trobem una barrera metàl·lica i pocs metres després la vista panoràmica s'eixampla sobre Tiana i la costa de Montgat; davant nostre en la mateixa direcció que seguim ja veurem el turó d'en Galzeran, on hi ha instal·lada una torre de vigilància forestal. En el moment en què la pista gira a mà dreta, deixarem el GR-92, i seguirem recte per un camí, que al principi és sorrós. Al cap d'uns cent metres de seguir-lo el camí es bifurca; cal agafar el de l'esquerra, de baixada. El bosc, més o menys espès, desapareix, i tornen les bardisses subproducte dels incendis.

Després d'una corba i d'una pujadeta, queden a l'esquerra, en un pla, restes de la que fou caseta dels burots. Aquí és on aquests funcionaris feien pagar els drets d'entrada de les mercaderies que venien de Santa Maria de Martorelles cap als pobles de la costa.

Arribem a una cruïlla de quatre camins. Seguim el del mig, que comença endinsant-se en el bosc amb una baixada.

Al llarg d'aquest camí, trobarem dues fonts; la del Ca i la de la Teula. Deixem un camí a l'esquerra; el corriol que seguim fa un fort revolt a la dreta i ara passa per un bonic alzinar on hi ha alguns roures i pins. No tardarem a travessar una torrentera, i el corriol altre cop es bifurca; ara cal prendre el de la dreta, el que va de pla, i pocs metres després trobem altre cop dos camins; agafem el de l'esquerra. A uns dos cents metres de l'última bifurcació, i a uns cinquanta metres a la dreta del camí, en el fons d'una clotada hi ha la font de la Teula.

Aquestes fonts, la del Ca i la de la Teula, estan ben conservades gràcies a la feina que hi fan un grup de jubilats de Badalona, que, a més de restaurar-les, les recorren sovint i procuren mantenir-les netes.

Castellruf

Seguim el camí, en direcció nord, que ara comença a pujar de valent, fins a arribar al coll de Castellruf. A la nostra esquerra, cap al nord, tenim el turó on anys enrere encara es podien veure les restes d'una construcció. Com ho esmenta la guia itinerària de *La Costa i serres de Llevant*, redactada l'any 1921, pel Centre Excursionista de Catalunya, i en un article publicat en el *Butlletí del Centre Excursionista Sabadell*, l'any 1931, original de Joan B. Turull, diu que les ruïnes que encara hi havia en aquest turó en el temps dels carlins serviren d'amagatall de la partida capitanejada per Isidre Duño.

Molt a prop del coll de Castellruf, enmig de les bardisses, hi ha un petit dolmen, descobert i excavat per mossèn Jaume Fàbregas, professor del Seminari Menor de la Conreria, treballs que va fer amb la col·laboració dels seus deixebles.

En el coll de Castellruf hi coincideixen cinc camins, on hi ha un pal indicador que diu la direcció que s'ha de seguir per a anar al turó d'en Galzeran: cap al sud. Cal prendre una pista que a uns dos-cents metres es bifurca; aquí aga-

farem el camí de l'esquerra, que uns dos-cents metres més enllà cal deixar per a seguir-ne un altre a la dreta. Aquest va enfilant-se fins a una carena, on trobarem una pista que la ressegueix, anem cap a la dreta, en direcció sud, uns deu minuts, fins a un trencall on hi ha un pal indicador; cal anar en la mateixa direcció que seguïem (en el cartell indicador diu: La Conreria-45 m), i no tardarem a veure la torre de vigilància forestal que s'alça molt a prop del cim del turó d'en Galzeran. Abans d'arribar-hi encara cal prendre una pista a l'esquerra, que puja, i pocs metres abans d'arribar a la torre de vigilància forestal, prendrem un corriol a la dreta que en pocs metres ens situarà en el cim del turó d'en Galzeran o d'en Mates, on hi ha el vèrtex geodèsic.

Turó d'en Galzeran o d'en Mates (485 m)

Sobre la gran base on hi ha el vèrtex geodèsic, podrem gaudir d'una vista panoràmica espectacular: començant per Barcelona, amb les torres de la vila olímpica, la Sagrada Família i Montjuïc. Collserola, amb l'Ordal al fons. Les planes i ciutats del Vallès occidental, amb Montserrat, Sant Llorenç del Munt i l'Obac, les muntanyes del Moianès i els cingles de Bertí. Per sobre d'aquestes muntanyes es pot veure la neu del Port del Comte, la serra de Cadí i, pel forat que deixa el riu Congost, les del Ripollès. Es distingeix molt bé el Tagamanent, amb el pla de la Calma, el Matagalls i el turó de l'Home. Més a primer terme trobem en aquest sector el castell de Sant Miquel, sobre Vallromanes, Cèllec i el Montnegre. Finalment hi veiem Sant Mateu, que tanca amb el mar a l'altura de Premià.

Aquest turó, a més de ser anomenat d'en Galzeran o d'en Mates, també era conegut pels habitants d'Alella, com el Telègraf, i pels de Badalona com el turó dels Enginyers, una clara referència a l'estada dels geodistes que mesuraren el meridià de París els anys 1792 i 1803.

En el cim del puig d'en Galzeran hi ha aquest gros senyal geodèsic.

Al peu de la gran base on s'alça el piló del vèrtex geodèsic, l'Ajuntament d'Alella, a proposta de l'Associació Cultural Revista Alella, el diumenge 27 de febrer de 1994, amb motiu de l'excursió en aquest cim, dins del cicle «Segon centenari del mesurament del meridià Dunkerque-Barcelona», organitzat pel Centre Excursionista de Catalunya, inaugurarà una placa en memòria de fra Agustí Canelles, il·lustre científic, que participà en els treballs per al mesurament del meridià, durant els anys 1803-1804. Fra Agustí Canelles va néixer a Alpens, el 1765, i visqué durant els últims anys de la seva vida a Alella, on morí i fou enterrat el 1818.

Del turó d'en Galzeran a Alella

Baixem del vèrtex pel mateix corriol per on hem pujat, a trobar la pista. Cal anar a l'esquerra, uns cinquanta metres, per a prendre un corriol en forta baixada que ens portarà fins a un collet a llevant del cim, on hi ha una pineda. Per aquest collet hi passa el GR-92. Cal baixar per la pista per on hi ha marcat el camí de gran recorregut, uns dos-cents metres, en direcció nord i en un revolt deixar el GR per agafar una pista a la dreta, que baixa fins a la urbanització; deixarem un corriol a l'esquerra que ens portaria fins a la font Sarau.

Ara ja només cal seguir la baixada pels carrers asfaltats fins a arribar al fons de la vall, davant del col·legi dels Escolapis d'Alella.

Accés

Els llocs d'inici i final d'aquesta excursió estan ben comunicats amb transports públics.

A partir de Barcelona, s'hi pot anar amb tren, metro o autobús. En tren, baixant a l'estació de Badalona, i d'aquí amb autobús (línia B-26), fins al Canyet. I amb metro, a partir de l'estació «Pep Ventura» (línia IV), i també amb l'autobús (línia B-26), fins a l'inici de l'excursió.

Alella està comunicada amb au-

tobús amb Barcelona, i amb la veïna població del Masnou, on hi ha estació de ferrocarril.

Dades d'interès

Monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Visites: Dijous de 15,30 a 17,30, i els primers diumenges de cada mes de 10 a 2. Fundació Catalunya-Amèrica. Museu Ramon Pané. Visita: Cada diumenge de 10 a 13. Informació: Tel. 93-395 19 11 (de dilluns a divendres, de 10 a 13).

Poblat ibèric de Puig Castellar. Visites: De dilluns a dissabte, matí i tarda, i els diumenges al matí. Hi ha un vigilant. Per a visites comentades: Museu Torre Baldovina. Santa Coloma de Gramenet. Tel. 93-385 71 42. Fax: 93-466 09 74.

Centre Excursionista Puig Castellar. Santa Coloma de Gramenet. Tel. 93-385 99 41 (de dilluns a dijous de 19 a 21).

GR-92. Socis del Centre Excursionista Puig Castellar, de Santa Coloma de Gramenet, són els mantenedors del sector de GR-92 que va de can Bordoï fins al riu Besòs. Tel. 93-385 99 41.

Centre Excursionista de Badalona. Tel. 93-389 43 97.

Parc de la Serralada de Marina. Diputació de Barcelona. Servei d'Acció Territorial. Tel. 93-402 24 83. Fax: 93-402 24 93.

Autobusos d'Alella. Empresa: Barcelona Bus. Sortida cada dues hores, aproximadament. Informació: Tel. 93-232 04 59. Terminal Barcelona (Estació del Nord).

La cartoixa de Montalegre des de prop de la Conreria. Al fons es veuen les cases de Tiana i Montgat.

Horari

El Canyet (can Ferrater) - turó de Montigalà	0.15 h
turó de Montigalà - Sant Jeroni de la Murtra	0.20 h
Sant Jeroni de la Murtra - collet de Vallençana	0.40 h
collet de Vallençana - la Coscollada de l'Amigó	0.40 h
la Coscollada de l'Amigó - la Conreria	0.35 h
la Conreria - font de la Teula	0.45 h
font de la Teula - turó d'en Galzeran	0.40 h
turó d'en Galzeran - Alella (Col·legi)	0.50 h
Hores de camí	4.45 h

Ascensió al Cogulló d'Estela

Joan M. Vives i Teixidó

Una bonica ascensió a un bonic i encastellat cim ben poc conegut.

A dalt, la creu del cim del Cogulló d'Estela i, a baix, el Cogulló d'Estela, des de més amunt del coll.

Al sud dels rasos de Peguera, característics pel suau relleu, hi trobem un cim prou destacat: el Cogulló d'Estela. Aquest cim és una elevació de roca calcària, avançada del massís que domina la plana i on podem ascendir en BTT.

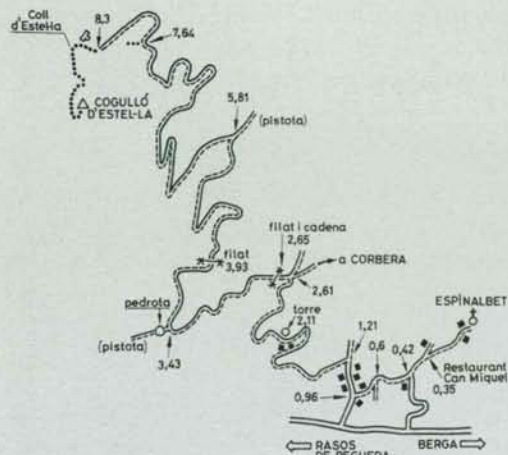
Es tracta d'una excursió de només disset quilòmetres, però superant un desnivell de 617 metres (540 els fem a cavall de la bicicleta). Podem fer aquest itinerari en un temps

de dues o tres hores, incloent-hi els trenta minuts a peu per a l'ascensió i descens del cim. El recorregut es fa sempre per dins la pineda de pi roig i en arribar al peu del coll d'Estela ens trobem amb un magnífic planell herbat. La font que hi ha convida al descans; és, sense cap mena de dubte, un indret molt bell.

El panorama que veurem des del cim és magnífic. Cap al sud, veiem la part meridional de la comarca del

Itinerari al Cogulló d'Estela

Berguedà, el Bages, Solsonès, les carenades del Moianès i la serra del Catllaràs. Més propers veurem la ciutat de Berga i el santuari de Queralt, les taques d'aigua del pantà de la Baells i l'estany de Graugès i el santuari de Corbera. A la nostra esquena hi ha la roca d'Oró i els rasos de Peguera, Port del Comte, serra de Busa i serra dels Tosals.

El nostre punt de partida és l'església d'Espinalbet. La data de la llinda d'aquesta església és 1791 i hi ha una placa dedicada a Guillem de Berguedà, trobador i senyor de Castellar del Riu. Des d'aquí, baixem un fort pendís formigonat i trobem un safareig. Més planerament passem per sota el restaurant Can Miquel i sortim a un trencall asfal-

tat que baixa cap a la carretera dels Rasos, que deixarem a l'esquerra i tirarem de dret. Trobarem un trencall i sortirem de nou a un carrer asfaltat, que seguirem tot pujant entre xalets. S'acaba l'asfalt i aviat passarem per una finca tancada amb filats (refugi de fauna salvatge). Al darrere trobarem una torre alta que sembla un castell amb un pou al costat i un campanar.

Una mica més amunt hem de deixar la pista bona que seguïem —que va a Corbera— i prendre la que puja cap a l'esquerra. Aquesta pista, molt pedregosa a estones, es va enfilant tot fent llaçades per dins la pineda. En algun revolt podem veure un bon panorama local (santuari de Corbera, veïnat d'Espinalbet). Finalment, la pujada se suavitza i arribem a un planell herbat on s'acaba la pista. Hi ha un grup rocós al mig i l'indret és molt bonic. Per a assolir el cim del Cogulló ho hem de fer a peu.

Des del punt on s'acaba la pista, seguirem un corriol que passa a la vora de la font (queda a la dreta) i arribarem al coll d'Estela. L'indret convida a aturar-se una bona estona. Seguirem la carena, herbada, i al davant ja veurem el cim. El camí es fa més evident i es decanta cap a l'esquerra, començant a trobar roca. Ens enfilem per un tram rocós i arribem a la carena nord. Passem per dins d'una esquadra i en sortir-ne, el corriol planeja, una mica estibat, pel vessant de Campllong. Passem per sota la creu del cim i ens hi enfilem directament. El retorn a Espinalbet el fem pel mateix itinerari.

El pi canari, un pi que rebrota

Josep M. Panareda i Clopés

El pi canari és un element d'una flora absolutament original de la regió biogeogràfica macaronèsica, que pobla les illes de l'Atlàntic: Açores, Madeira, Canàries i Cap Verd.

Els qui vivim a l'entorn de la Mediterrània sabem prou bé que els pins constitueixen un dels elements vegetals més significatius del nostre paisatge. El pi és un arbre que tothom reconeix: acostuma a ser alt i té l'escorça gruixuda, les fulles primes i llargues.

Fins els qui no reconeixen les diferents espècies de pi saben que n'hi ha de moltes menes. Uns es troben a la terra baixa, més seca i càlida, com el pi blanc i el pi pinyer, i d'altres són propis de la muntanya mitjana o alta, com el pi roig i el pi negre. Alguns pins s'han establert d'una manera natural, d'altres han estat plantats o afavorits per l'home. El resultat és que les formacions vegetals i els boscos on abunden els pins ocupen actualment una extensió notable.

La interpretació d'aquest fet ha estat molt variada i la concepció que es té dels pins no sempre és positiva. Els botànics han ajudat sense voler a fer que molts ciutadans tinguin una idea poc favorable d'alguns pins, ja que en estudiar les pinedes es fixen més en les plantes del sotabosc que en els mateixos pins. Els forestals, en canvi, només tenen present els pins. Per aquesta raó una mateixa comunitat vegetal és considerada i designada com una brolla, una garriga o una màquia amb pins pels botànics, i una pineda pels forestals.

A aquesta concepció també hi ha ajudat el fet que els pins cremen amb facilitat en cas d'incendi. A més, després de cremar-se un indret on hi havia pins, els pinyons que han saltat de les pinyes obertes per l'escalfor del foc solen germinar força bé. Les terres crema-

des es repoblen sovint amb pins, de manera que al cap de poc temps n'és l'arbre més abundant. A casa nostra aquest fet es pot observar a la terra baixa amb el pi blanc. El pi blanc no rebrota, a diferència de les alzines, suros, roures, moixeres, arboços, llentiscles, aladerns, brucs i marfulls. L'única manera de regenerar-se la pineda és mitjançant la repoblació de plançons o la sembra de pinyons.

El pi de Canàries

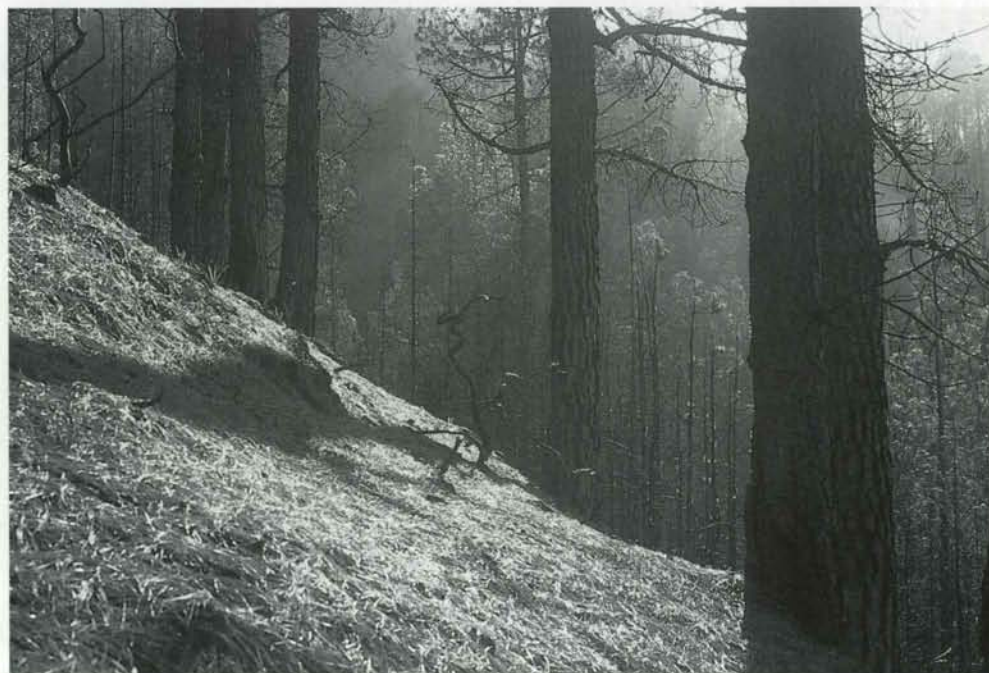
Però si aneu a les illes Canàries i ascendeu entre 700 i 1.000 m als vessants meridionals, més secs, i per damunt de 1.400 m en els vessants septentrionals, us trobareu amb extenses pinedes on els pins tenen la qualitat de brotar si es tallen o es cremen. Són pinedes de pi canari (*Pinus canariensis*).

El pi canari té, com tots els pins, les fulles primes i llargues, però es poden reconèixer bé per ser extraordinàriament fines, flexibles i llargues, de 20 a 30 cm de llargària. També es pot identificar perquè té les fulles agrupades de tres en tres; la majoria dels pins les tenen de dues en dues. Les pinyes són grossetes, de 12-18 cm de llargada, i uns cinc centímetres d'amplada. Els pinyons tenen una mida intermèdia, d'un centímetre de llargada, entre els del pi pinyer i els del pi blanc.

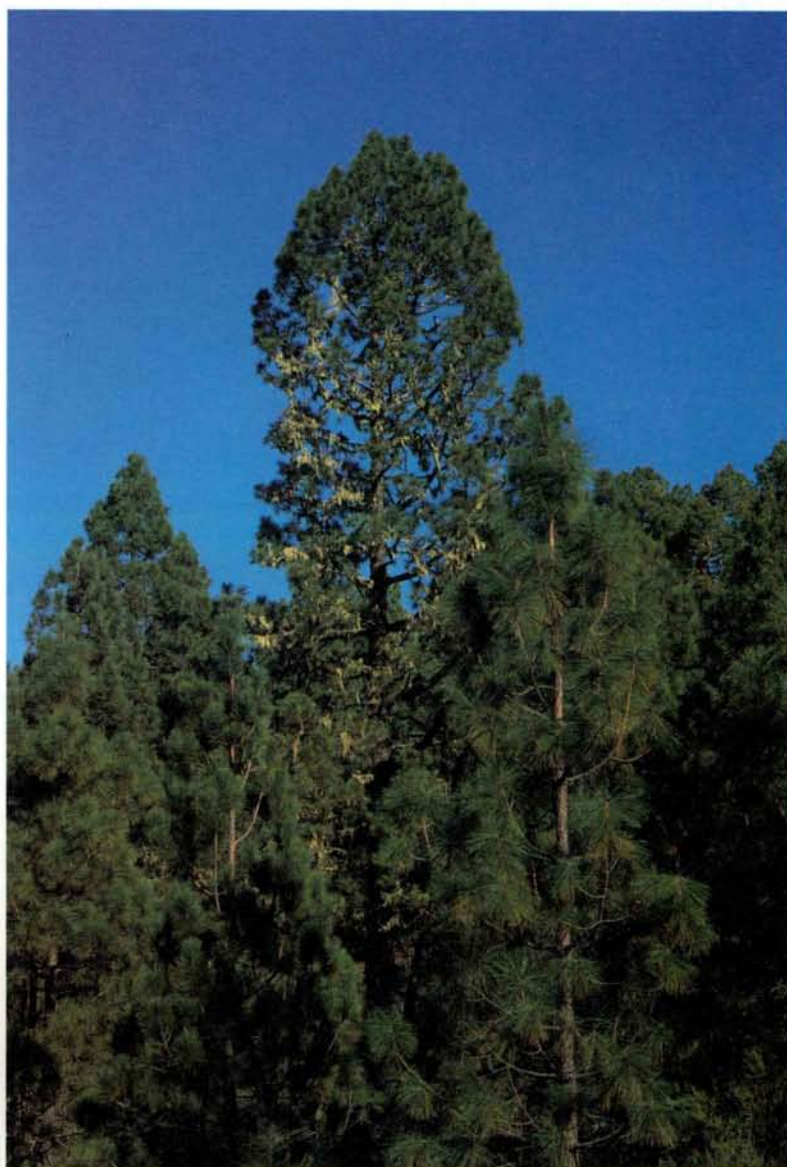
El pi canari sol ser molt alt i corpulent; normalment té entre quinze i vint-i-cinc metres d'alçada, encara que no és rar trobar exemplars de més de quaranta metres. El tronc és gruixut, entre mig metre i un metre de diàmetre. Si es deixa, pot assolir 60 m d'alçada i 5,5 m de gruix. Viu molts anys i pot arribar als cinc segles.

Viu en ambients ben diferents, ja que suporta els ambients secs i amb sòls primers. És un arbre que té el que s'anomena una gran amplitud ecològica. Per això hi ha moltes comunitats vegetals on el pi pot ser abundant: hi ha pinedes pures, pinedes esclarissades en els vessants rocosos abruptes (en els riscos o en els roques), pinedes amb brucs o amb brucs i faies (*faya*), pinedes amb matollars de ginestes (*codeso*, *escobón*, *retama*, *tagasaste*) i pinedes amb estepes. Però hi ha tres am-

Vista d'hivern d'una pineda de pi canari cremada l'estiu anterior (La Palma).

A l'esquerra,
un gros pi
canari carregat
de líquens
(Tenerife).
A la dreta,
un detall de
les fulles
de pi canari
(Gran Canaria).

bients on difícilment trobareu pins: a la terra baixa, especialment en la part meridional de les illes, a causa de les temperatures altes i precipitacions molt baixes; a l'alta muntanya, a causa del fred intens; i a la muntanya mitjana dels vessants septentrionals, a causa de l'elevada humitat gràcies a la persistència de les boires originades pels vents alisis.

A causa de la menor altitud no hi ha pinedes espontànies a les illes més orientals, com Fuerteventura i Lanzarote; se'n poden trobar alguns grupets plantats. Les pinedes més extenses les trobareu a Tenerife, La Palma i Gran Canaria. Són menys freqüents a Hierro i La Gomera.

Un pi que rebrota

Però el que més sorprèn el visitant és la gran extensió de les pine-

des canàries, tot i que es cremin sovint, sense que això malmeti sempre els arbres. Hi ha pinedes amb pins ben alts que en les darreres dècades s'han cremat una, dues, tres o més vegades. A l'illa de La Palma, per exemple, en els darrers vint anys s'ha cremat una superfície equivalent a més de la meitat de l'illa. Si la visiteu no veureu pas un paisatge anorreat i calcinat pel foc. El foc afecta més els estrats arbustiu i herbaci, de manera que els canvis es produeixen més en el tipus de pineda: en els arbustos i herbes del sotabosc. A més, a mesura que els arbres es fan més grans, la distància entre terra i les capçades dels pins augmenta, de manera que les flames no assoleixen ja les seves fulles i branques. Sovint el foc només socarrima una mica les fulles.

L'impacte del foc és perceptible en el paisatge de molts indrets,

malgrat que sembli haver-hi una vegetació densa i esponerosa al cap de poc temps. Es nota perquè l'estrat de brucs i de faies, o de gineses, per exemple, és molt homogeni, totes les mates tenen la mateixa alçària. Si t'acostes al tronc dels pins grossos, és evident la negror d'una part de l'escorça. El predomini de les estepes també és una evidència que el foc hi va passar fa uns quants anys.

Els estudiosos s'han plantejat com els pins s'han adaptat al foc. Moltes del gairebé centenar d'espècies de pins que hi ha al món tenen unes característiques directament relacionades amb la seva supervivència i reproducció enfront del foc.

El pi canari les té ben clares i pot considerar-se com una planta piròfita; els incendis periòdics no solament no el malmeten, sinó que la seva persistència i renovació és facilitada pel foc. Les fulles llargues i fines creen un ambient idoni per a la propagació del foc, ja que afavoreixen l'aireig i la combustió ràpida. El fet que hi hagi exemplars alts fa que el foc no malmeti el brancom. El foc de terra tampoc no afecta greument el pi, a causa de la presència d'una escorça gruixuda i aïllant. En tot cas, el pi rebrota per les branques verdes.

Com que les temperatures altes fan que les pinyes s'obrin i els pinyons, proveïts d'una ala grossa, s'escampin per terra, la possibilitat de germinar augmenta. Sobretot perquè el mateix foc ha consumit la densa fullaraca de pinassa

(pinocha). L'eliminació de la fullaraca, la destrucció del sotabosc i la desaparició dels pins més joves i més prims fan que la germinació dels pinyons es vegi afavorida. Això és visible al cap de pocs mesos d'un incendi: el bosc és dominat pel brancam tendre de color blavís dels pins i per les plàntules.

Més tard es torna a formar una comunitat vegetal molt semblant a la que hi havia abans de l'incendi: predomini de bruc, de faies, de ginestes, d'estepes o d'un herbei més o menys dens i esponerós. Al cap de ben pocs anys el paisatge ja no dona la sensació als visitants del pas recent del foc. Només se'n recorden els qui hi viuen o ho veieren.

A dalt a l'esquerra, plàntula de pi canari que ha germinat al cap de quatre mesos d'un incendi. Les fulles seques de terra corresponen a les fulles socarrimades i seques a conseqüència del foc.

A dalt a la dreta, brots tendres en una tija cremada de pi canari el desembre de 1994. El foc tingué lloc l'estiu del mateix any (La Palma).

A baix, colonització de pi canari en un volcà històric. El to blanc que domina sobre els materials volcànics correspon a una densa població de líquens (volcà de Garachico, al NW de Tenerife).

Quan el record encara no és gaire llunyà, el foc hi torna a passar, i el cicle es repeteix. El pi, però, continua creixent, fins que és tallat per l'home per a algun aprofitament, o

mor de vell al cap de molts anys i d'haver viscut i patit en la pròpia escorça diversos incendis. Ens espantaríem si alguns dels pins centenaris ens diguessin quants focs

han socarrimat la seva escorça i els han deixat sense fulles.

Ara hi ha nombrosos incendis, gairebé tots provocats, directament o indirecta, per l'home. Tothom ho entén. Però, com s'ha adaptat al foc, el pi? Per a entendre-ho cal recular molts anys enrere. Només fixant-nos en el pi canari, podem pensar que abans que l'home provoqués incendis, el foc podia iniciar-se i estendre's d'una manera natural. A les Canàries foren els llamps i les erupcions volcàniques.

Aquestes causes naturals no ocasionaren focs nombrosos, però sí amb més afectació a causa de l'existència de masses forestals més denses i amb un bon gruix de fullaraca. En aquestes condicions, un sol incendi podia anorrear tota la massa forestal d'una illa. Els pins han pogut subsistir només gràcies a aquesta adaptació.

L'illa de Pasqua (1). Apunts sobre la geografia i la història

Rafael Battestini

Un resum breu i sintètic sobre el que és i ha estat l'illa de Pasqua, situada al mig de l'Oceà Pacífic, i els seus habitants.

Amb el viatge de la Kon Tiki, el 1947, Thor Heyerdahl va posar de moda l'illa de Pasqua, el Rapa Nui, o «illa gran», dels seus autòctons, els «pascuenses», que també l'anomenen Te Pito te Henua, o sigui, «el melic del món».

Aku Aku, el misteri de l'illa de Pasqua, del mateix Heyerdahl, fou un best seller, amè i un xic superficial, que va saber fer ressaltar els dos trets més importants de Rapa Nui: el seu aïllament, ja que aquesta illa és la més llunyana de

qualsevol continent, i el seu misteri, ja que no s'ha sabut desxifrar el significat d'unes tauletes escrites ni el perquè de les grans estàtues, que són el testimoni mut d'una civilització única.

El film *Rapa Nui*, de Kevin Costner, ha augmentat encara més l'interès per aquesta illa.

En parlar de l'illa de Pasqua se'ns presenten una gran quantitat d'interrogants: Com és l'illa de Pasqua? Què en sabem? Què s'hi recorda? Com era la cultura de

Rapa Nui? Què s'hi pot veure?...

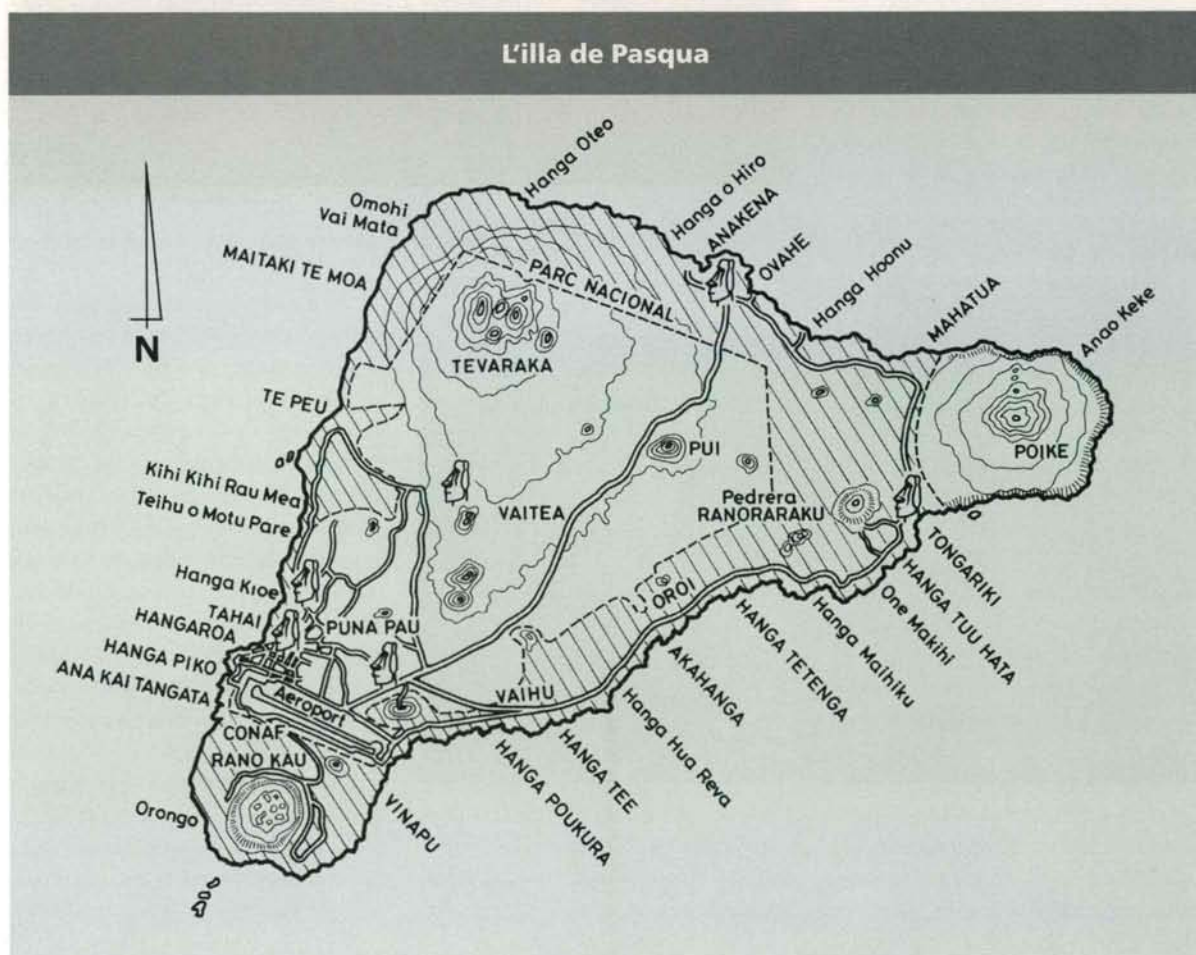
Com és l'illa de Pasqua?

Es tracta d'una illa volcànica, emergida al bell mig del Pacífic sud, sobre el que s'ha anomenat la dorsal del Pacífic.

Està a 3.700 km del continent americà, a quatre hores i mitja de vol en un jet i a sis dies de navegació.

Té uns 120 km², el doble de Formentera, amb una forma triangular i uns 150 km de costes, bastant escarpades, amb algunes badies (*hanga*), i l'àmplia platja d'Anakene, al nord. El punt més elevat és a la Terekava, al caire del volcà Rano Roi, que es constitueix el vèrtex nord-oest, assolint 600 metres; el vèrtex sud, a l'Orongo, amb el volcà Rano Kau, assoleix els 410 metres; el vèrtex nord-oriental, a Poike, amb el Rano Kaitiki, no passa dels tres-cents metres.

Hi ha altres volcans, els més importants són el Rano Raraku, amb el basalt del qual tallaven les

grans estàtues, els *moai*, a prop de Poike, el Puna Pau del qual extreien un basalt vermellós, amb què tallaven els «barrets», o *ha'u moai*, de les estàtues, i el volcà Orito, que aportava obsidiana, el material més dur per a una gent que desconeixia els metalls.

Està rodejada per alguns illots: Motu Nui (illot gran), Motu Iti (illot petit) i Motu Kaokao, al sud, o Motu Tautara a l'oest.

El clima és subtropical, plujós (una precipitació de 1.000 a 1.500 mil·límetres l'any), amb dos mesos relativament secs, gener i febrer, a l'estiu.

El paisatge és molt desolat, amb una vegetació escadussera i seca, ja que la porositat de la pedra volcànica fa que l'aigua de les pluges quedi ràpidament absorbida.

Hi ha aigua força abundant, però no es nota a primera vista.

Sols en algunes planures, com Vaitea, al centre, Mataveri, a prop del poble de Hanga Roa, que acull els escassos tres mil habitants de l'illa, i a Anakena hi ha arbres suficients per a formar bosquets; a Mataveri i Vaitea hi ha conreus.

No hi ha ni un rierol, els cràters —en particular al Rano Kau i al Rano Raraku— formen petites llacunes, amb aigua tot l'any; hi ha fonts (*vai hinu*), que proporcionen aigua potable (*vai tea*).

Què en sabem?

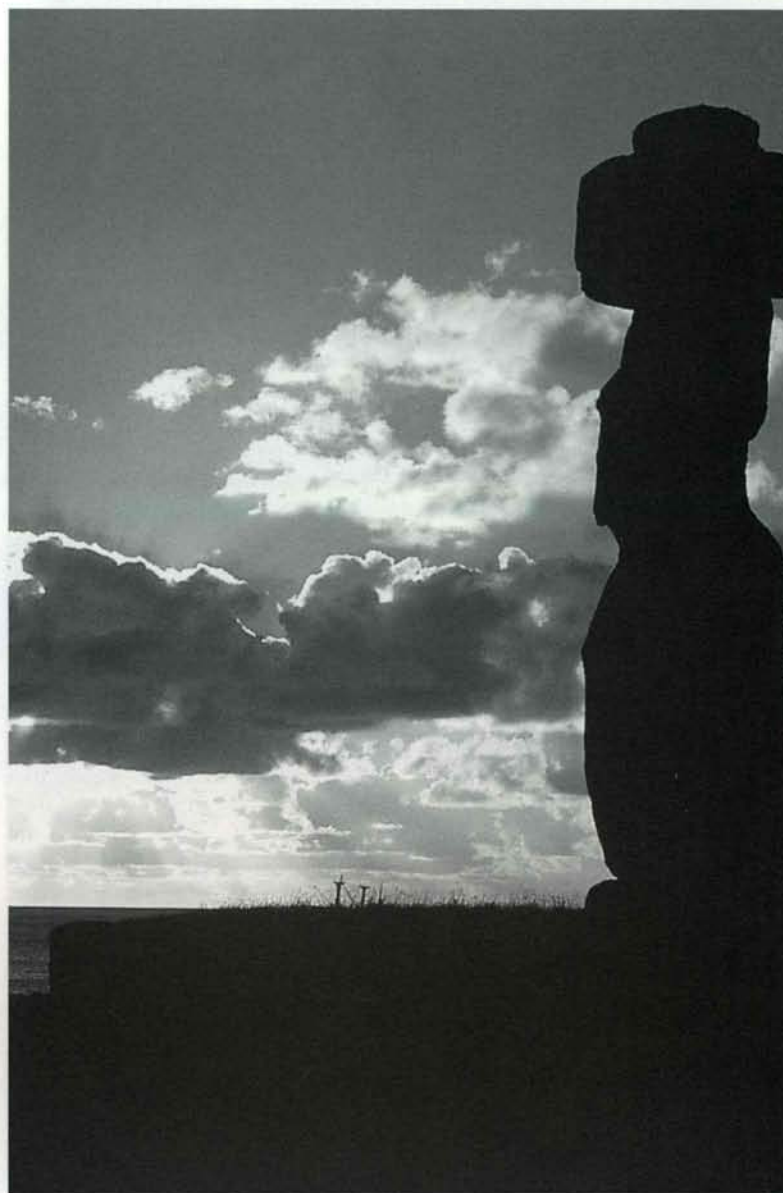
La civilització de l'illa de Pasqua és un misteri, car no s'han pogut desxifrar les *kohau rongorongo*, unes tauletes de fusta amb dibuixos i probables jeroglífics.

Per aquest motiu la civilització «pascuense» no ha eixit de la protohistòria.

Tanmateix hi ha hagut, i hi ha, un seguit d'estudiosos que han fet una valuosa tasca d'investigació reforçada per comparacions amb cultures similars.

S'han comparat els vegetals cultivats, la llengua, la religió, el tipus de construcció, els hàbits i, sobretot, s'ha recollit un ric llegat donat per una valuosa tradició oral, encara que la vida moderna tendeixi a degradar-la.

Els inyame, nous, bananes i ca-

A la posta del sol els moais adquireixen una nova dimensió.

nya de sucre han vingut de l'oest, de l'Àsia, passant per la Polinèsia, però les patates, «papas», i els moniatos, «batatas», són d'origen americà, junt amb el panís i el «curanto», una cocció que s'obté amb brases que escalfen unes pedres que rodejaren els aliments a coure.

Curanto ve de *kuru*, un vocable dels maputxe, o araucans, els «pascuenses» en diuen *umu*.

També és d'origen americà la «totora» de les llacunes.

Ètnicament, els «pascuenses» són d'origen caucàsic, com tots els polinesis, i la seva llengua és quasi la mateixa que es parla en el gran triangle que té per vèrtex la mateixa illa de Pasqua, Hawaii i Nova Zelanda, quedant centrat per Tahití.

La seva música, els cants i les

danses són, també, polinesis.

La religió no aporta cap pista: els «pascuenses» creien en un deu superior, Make Make, altres divinitats i esperits; a més, sentien gran veneració pels avantpassats.

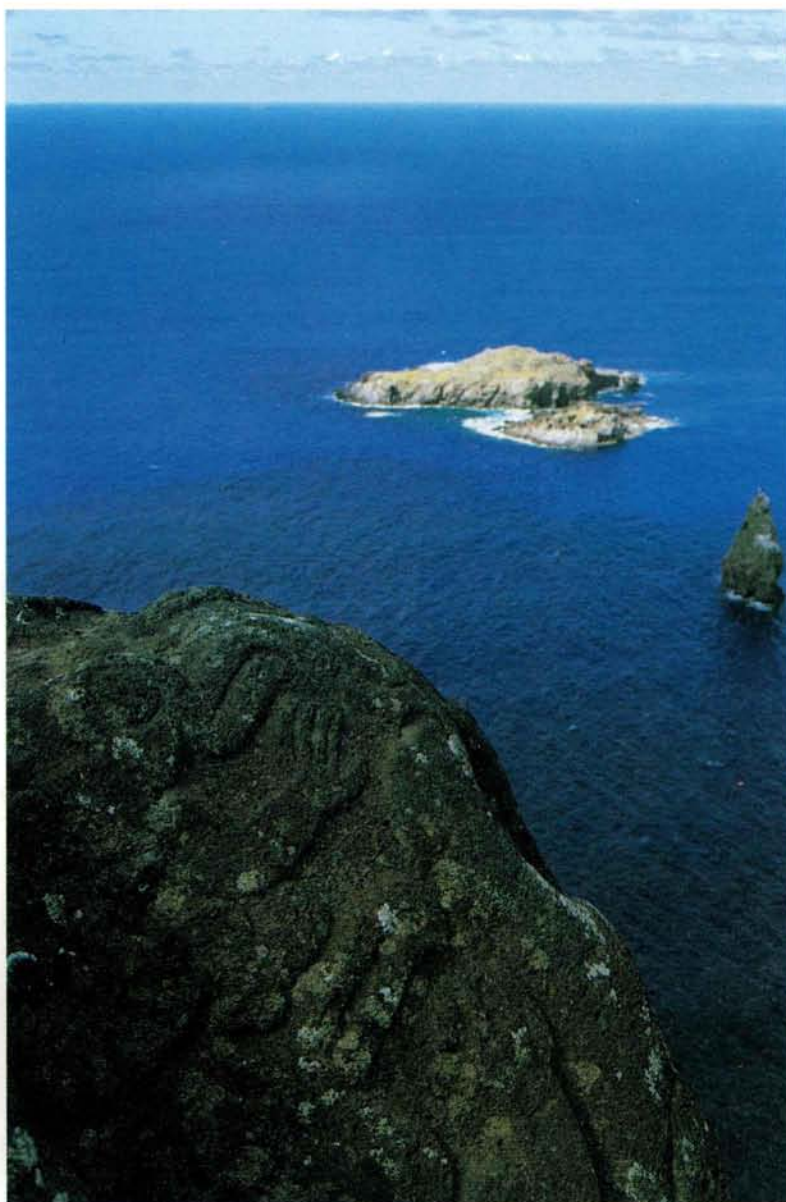
Es tracta d'unes característiques que retrobem a la Polinèsia i, també, als Andes.

El tipus de construcció, amb estàtues de fusta o pedra, i murs amb grans pedres ben encaixades, es retroba al Perú i a les illes Marqueses.

Les embarcacions emprades a l'illa de Pasqua eren les típiques canoes amb balancí, pròpies de polinesis i indonèsia.

L'hàbit d'allargar les orelles, que el pare arrangi el casament dels seus fills, encara nens, i un elevat masclisme en l'organització política i l'estructura familiar, també es

Motu Nui, l'illot gran, on es recollia l'ou de manutara en la competició de l'home-ocell. En primer pla una roca amb un tangata, la cova de l'home-ocell.

retroben a l'est i l'oest.

Les tradicions orals són sorprenents: els indígenes del Perú tenien el coneixement d'una «gran illa llunyana»; al llac Titicaca hi havia la tradició d'un rei mític, Kon Tiki, fill del Sol, que va «emigrar cap a ponent endinsant-se en el gran mar»; a la Polinèsia hi ha la tradició d'un gran rei, d'origen diví, Tiki, que hauria arribat des de l'est.

Tanmateix, els «pascuenses» asseguren que vénen de Mare Renga, una gran illa, de l'arxipèlag de Hiva a ponent, que fou engolit pel mar, a causa de l'acció d'Uoke, un ésser maligne enfurismat.

És probable que el nivell de l'oceà hagi variat, explicant els mites de l'Atlàntida, Lemuria o el Hiva dels polinesis, el San Borondón dels canaris i la «desena illa» de les Açores.

Alguns dels primers navegants

pel Pacífic, com Juan Fernández el 1576 i Davis el 1686, van veure unes terres que ara ja no existeixen; podrien haver servit de pont en unes migracions que ens semblen inversemblants.

No seria lògic que els casos de l'illa Falcon, emergida a Tonga, i la de Krakatoa, quasi desapareguda, fossin únics.

L'abundància de peix, particularment al llarg dels grans corrents oceànics, com el de Humbolt, la presència de cocos comestibles surant i l'abundància de pluges en les aigües del Pacífic, poden afavorir llargues travessies.

Què s'hi recorda?

Hi ha dos tipus de records de l'illa de Pasqua i la seva gent: el record històric, escrit pels primers navegants que van desembarcar a

Rapa Nui, i la tradició oral, conservada pels «pascuenses» i tramesa de pares a fills o, més ben dit, d'avis a néts.

Notes històriques

Tots els navegants han deixat constància escrita del que van observar en aquesta illa, descoberta el 5 d'abril de 1722, el dia de Pasqua, per Jacob Roggeveen; el següent Felipe González (1770), James Cook (1774) i La Pérouse (1786).

Posteriorment les visites es multiplicaren, per part de navegants que hi cercaven aigua i aliments frescos i, també, de brètols que anaven a caçar-hi esclaus.

Hi ha un curiós gravat de Pierre Loti, dedicat a l'actriu Sarah Bernhardt, on ressalten uns moai, drets i tombats, alguns amb el seu barret, i uns «salvatges», mig nus, amb la cabellera alçada per un fort vent i unes calaveres que fan pensar en canibalisme.

És curiós comprovar que els primers navegants trobaren quasi tots els moai drets i els darrers, a mitjan segle passat, ja els van veure a terra.

Tots coincideixen en el caràcter alegre i després dels nadius, que ho donen tot, però esperen un intercanvi de regals, preferint objectes metàl·lics i barrets.

Mai no agraïen els regals: la paraula «agraïment» no existeix en la seva llengua.

La que diuen, i molt, és *iorana*: «benvinguts».

Sentien gran curiositat per tot el que els semblés nou.

Els contactes amb els «civilitzats» van augmentar el recel dels nadius, que, a vegades, es mostraven hostils.

Tradició oral

Hi ha hagut força estudiosos que han escoltat, i transcrit, el ric llegat cultural dels habitants de Rapa Nui, com Thompson, amb el llibre *Te Pito te Henua* (1889); Knoche, *Die Osterinsel* (1925); Katherine Routledge, *The Mystery of Easter Island* (1919); el P. Bienvenido de Estella, *Los Misterios de la Isla de Pascua* (1934); Lavachery

i Métraux, *Ille de Pâques* (1935), i sobretot, Thor Heyerdahl, *Aku Aku* (1958), *Archeology of Easter island* (1960) i *Norwegian Archeological Expedition to Easter Island* (1961), o també el P. Sebastian Englert, *Island at the Center of the World* (1958) i *La Tierra de Hotu Matu'a* (1974).

Totes aquestes dades han permès recopilar, amb un grau força elevat d'aproximació, el que podia ésser l'evolució de l'illa de Pasqua al llarg dels temps.

Temps pretèrits

És molt probable que els primers pobladors de l'illa de Pasqua haguessin arribat del continent americà, de la regió del Perú, seguint el corrent de Humbolt, en grans barques.

Haurien aportat la patata, el moniato, el panís, la totora i la cocció en un *curanto*.

Aquests primers pobladors podien ésser fugitius dels wari, uns dominadors preincaics, i haurien arribat l'any 700 de la nostra era, tal volta acompanyant el seu rei Kon Tiki.

Primera colonització

S'inicià cap al 1400, amb l'arribada del rei Hotu Matu'a i un centenar de persones, homes, dones i nens.

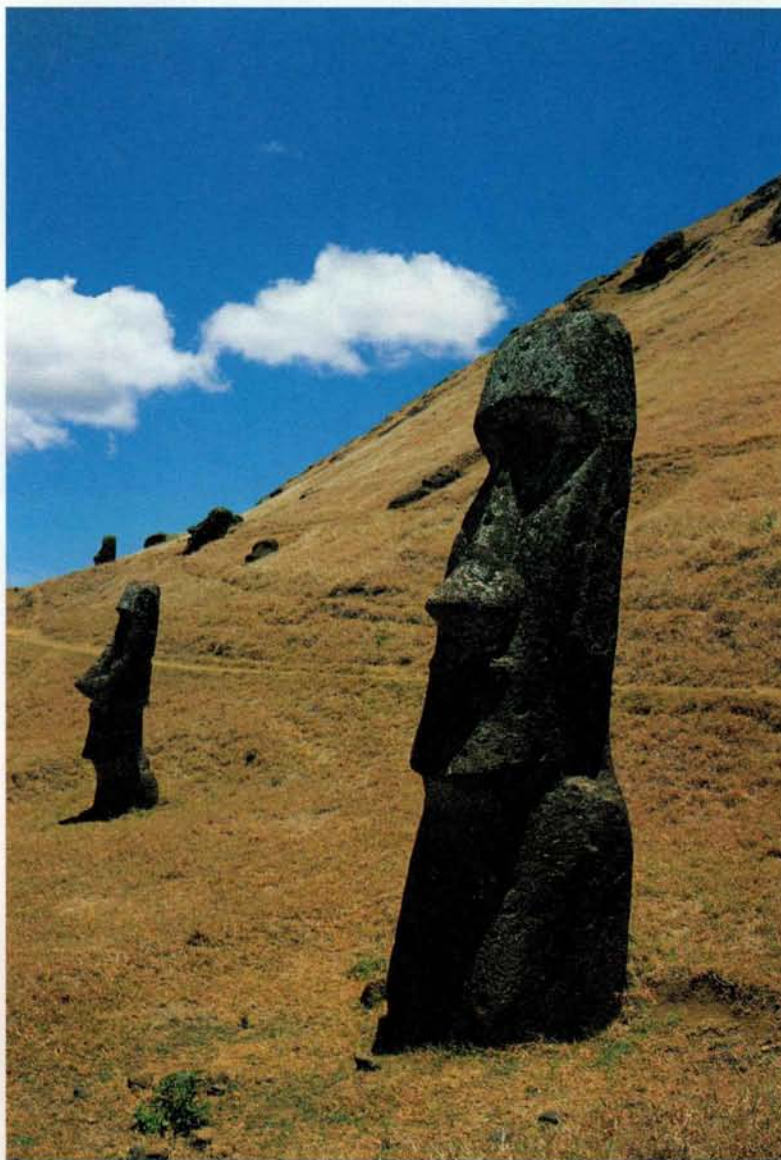
Foren precedits pels «set exploradors», que cercaven una terra més segura que la seva Hiva, amenaçada per les aigües de l'oceà.

Hotu Matu'a i els seus desembarcaren a la platja d'Anakene, al nord de l'illa, segurament en ple hivern, ja que en la llengua de Rapa Nui el mes de juliol es diu Anakene.

Els nouvinguts eren polinesis i aportaren els inyames, la canya de sucre i les bananes, a més de canoes molt «marineres».

Hotu Matu'a fou un gran organitzador.

Va repartir les terres entre una dotzena de famílies, que foren l'origen de les «dotze tribus» de Rapa Nui; va fer delimitar els conreus amb tanques de pedra, molt ben traçades, i, sobretot, va fer cavar pous cisterna per a acumular l'aigua.

Moai semi-enterrat al peu del Rano Raraku.

La societat es va anar estructurant

El rei, Ariki Henua, era el cap suprem, ja que posseïa el *mana* (poder sobrenatural), que el convertia en *tapu* (sagrat).

Era alhora gran sacerdot, jutge, legislador i conseller.

La dignitat d'Ariki Henua es transmetia per herència directa, del pare a un fill escollit.

Sembla que hi hagué una cinquantena d'Ariki Henua; el darrer, batejat Gregorio, va morir, jove, l'any 1867.

Les tribus formaven una confederació, cada una estava dirigida per un cap (*ariki*), assistit per guerrers (*matatoa*) i erudits (*maori*).

Hi havia escribes (*maori rongorongo*) i constructors de cases (*maori hare*), a més d'artesans i pescadors.

Les tribus es dividien en clans i famílies.

Vivien en grans cases, de tota una família, naviliformes, amb base de pedra, una petita entrada i unes parets-sostre corbades, fetes amb arbustos i totora.

Les dones, en general, conreaven les terres, fèrtils i suficients per a una població que no va superar mai els deu milers.

Els *tangata* s'ocupaven de la pesca, com a tasca exclusiva.

Els «pascuenses» tallaven estàtues de fusta, els *moai kavakava*, representant les seves divinitats protectores, els *Aku Aku*, de costelles molt marcades.

També tallaren moais de pedra, bastant rudimentaris.

Es tractava d'una societat ben estructurada, estratificada, jerarquitzada, compartimentada i masclista.

Anakene,
l'única gran
platja de
Rapa Nui.

Eren mínims els intercanvis entre les diverses tribus, excepte en determinades circumstàncies festives.

La tribu dels miru, descendents directes de Hotu Matu'a, era dominant sobre les altres.

Segona colonització

A finals del segle XVI va arribar una segona onada de pobladors, que probablement procedien de les illes Marqueses.

Tenien els lòbuls de les orelles allargats per penjolls de fusta i se'ls conegué com a «orelles llargues» (*epe roroa*).

Eren corpulents, *hanau eepe* o raça gran, en contrast amb els seus predecessors, *hanau momoko* o raça petita.

Els «orelles llargues», forts i ben organitzats, es convertiren en els amos de l'illa i aportaren la tècnica del treball de la pedra, erigint grans túmuls (*ahu*), i estàtues (*moai*) de basalt, amb un nas i unes orelles allargades, seguint un esquema molt elaborat, que s'ha fet tan famós arreu del món.

Com que els nouvinguts eren majoritàriament homes, es van casar amb dones de raça petita, tot i mantenir el seu predomini.

El «segle d'or»

De 1580 a 1680, aproximadament, es va desenvolupar a Rapa

Nui la civilització que ha donat fama a l'illa de Pasqua.

Hi va contribuir una bona organització, l'abundància d'aliments i un cert entusiasme comunitari.

D'aquella època d'esplendor han quedat:

Un centenar de túmuls funeraris (*ahu*).

Unes sis-centes estàtues (*moai*).

Vint-i-quatre *ahu-moai*, o sigui, túmuls amb estàtues.

Lluites racials

És probable que un gran incendi, del qual s'han trobat vestigis, fes minvar les disponibilitats en aliments, atiant els odis entre dominats i dominants.

La tradició explica que hi hagué un seguit de lluites, entre *hanau eepe* i *hanau momoko*.

Poden situar-se entre el 1680 i el 1720, i acabaren amb la quasi total eliminació dels «orelles llargues».

El 1722, en descobrir l'illa de Pasqua, Roggween va trobar ja el nou predomini dels «orelles curtes» i la persistència d'una civilització encara florent.

La situació va empitjorar ràpidament...

Cronologia protohistòrica

És molt aproximada i admet variacions de diversos decennis.

700 d. de C.: arribada dels pri-

mers pobladors amb Kon Tiki.

1.400: arribada de Hotu Matu'a i els seus.

1.550: arribada dels «orelles llargues».

1580-1680: «segle d'or» amb els *ahu-moai*.

1680-1720: lluites racials.

1720: eliminació dels «orelles llargues».

1686: Edward Davis, un corsari anglès veu una gran illa al mig del Pacífic sud.

1722: Jacob Roggweeren, navegant holandès que cercava la «terra de Davis», descobreix l'illa de Pasqua.

A partir d'aquest moment Rapa Nui entra a l'història, però ho fa amb molt mal peu...

Decadència

Entre el 1720 i el 1800 els *hanau momoko*, «orelles curtes», es van anar barallant entre ells; de la guerra racial es passà a les lluites tribals, entre tibus de l'est i l'oest.

Aquestes lluites eren cruentes, amb molts actes de canibalisme i destrucció de conreus, cases, *ahu* i *moai*.

Els successius visitants, González, Cook o La Pérouse troben una illa progressivament degradada, amb *moai* tombats, menys boscos i minva de conreus.

També hi hagué una decadència moral, de la qual podria ésser el testimoni un canvi de costums.

La tradició ens explica que en temps de Hotu Matu'a ésser un bastard era una vergonya; Cook i La Pérouse escriuen que era un costum, per part dels nadius, oferir les seves dones a canvi de regals; lògicament naixien bastards...

Misèria

En el segle XIX les illes del Pacífic es convertiren en el gran camp d'actuació d'un seguit de brètols, com ens refereixen la història de la colonització i moltes novel·les dels «mars del Sud». L'illa de Pasqua no se'n va escapar.

El 1805 el vaixell nord-americà *Nancy*, dedicat a l'extermini de focs, va caçar-hi esclaus i esclaves.

A partir d'aquell fet hi sovinteja-

ren els raids de baleners i, sobretot, entre 1850 i 1862, uns peruans que explotaven les mines de guano a l'illa de Chíncha hi caçaren esclaus.

Un miler de «pascuenses», molts d'ells *maori* erudits, treballaven com a esclaus a Chíncha; la població de Rapa Nui quedà reduïda a un altre miler.

El Bisbat d'Oceania, amb seu a Tahití i que, arran d'una ràpida visita del bisbe Rouchouze, el 1843, s'interessava per l'illa de Pasqua, es va decidir a intervenir, fent gestions a través dels consolats de França i Anglaterra al Perú.

Fins al 1863 no es pogué obtenir el retorn dels esclaus.

En quedava un centenar i sols seixanta van sobreviure a les dures condicions del viatge de retorn a la seva Rapa Nui.

El remei fou pitjor que la malaltia: dels seixanta, la majoria patien verola i tuberculosi.

Una gran epidèmia va castigar l'illa fent minvar, encara més, la seva població.

Del miler d'esclaus caçats pels peruans, sols quinze van sobreviure, mentre a l'illa quedaren uns tres-cents habitants.

El 1864 i el 1866 un frare procedent de Tahití, Eugène Eyraud, va iniciar la catequització dels «pascuenses», en dues estades d'uns sis mesos.

Un companyia francesa, Dutroux-Bornier, va criar bestiar a la regió de Mataverí, entre 1870 i 1877.

Eren temps de colonització al Pacífic: Holanda a Indonèsia, França a Tahití i Nova Caledònia, Alemanya a les Salomó i Palau, Anglaterra a les Fidji i Tonga, Estats Units a Hawaii...

Els xilens començaren a inquietar-se, arran de la guerra del Pacífic contra el Perú, quan aquest país s'interessà per l'illa de Pasqua, mentre l'Equador s'annexionava les illes Galápagos. El 1888 Policarpio Toro Hurtado convencé el president Balmaseda d'armar una expedició naval i annexionar-se Rapa Nui.

Colonització

El tractat entre un reietó, l'Ariki Atamu Tekena, i Policarpio Toro no

ha estat mai respectat amb rigor.

L'illa, relativament gran i deserta, fou arrendada a la companyia Williamson, Balfour and Co (1900-1950), que hi va obtenir llana i carn d'ovins, criats a la regió de Vaitea.

Els «pascuenses» no tenien dret a adquirir noves terres, sortir de la seva illa o votar: eren ciutadans de segona categoria i se sentien «pascuenses con pasaporte chileno».

L'illa de Pasqua depèn administrativament de la «quinta región», de Valparaíso; hi ha un destacament de la Marina xilena i un de «carabineros».

La dictadura de Pinochet hi fou dura. Coherent amb els seus principis, el tirà va prohibir parlar el «dialecto pascuense» i va reprimir tot tipus d'activitat cultural.

Temps actuals

La democratització de Xile s'ha fet sentir a Rapa Nui: ara ja s'ensenya la seva llengua a l'escola, petita, de Hanga Roa.

Els habitants de Rapa Nui han obtingut el dret a la ciutadania plena, per a votar, desplaçar-se i ésser propietaris.

Tanmateix, a l'exèrcit, encara dominat per Pinochet el gener del 1998, se segueix prohibint parlar «pascuense», així com aimara, «fueguino» i maputxe.

Administrativament, l'illa segueix depenent de Valparaíso, el

port d'on surt, cada tres mesos, un vaixell que aporta material pesat.

La gent i el material lleuger vénen, i van, amb un avió, des de Santiago, en una línia que és exclusiva de Lan Chile.

A més del trànsit aeri, Santiago acapara les agències de turisme, aprofitant-se del principal recurs econòmic de Rapa Nui.

Els «pascuenses» reclamen una administració autònoma, un vaixell que sigui seu, agències de turisme pròpies i que al seu aeroport hi puguin aterrar altres companyies, aportant turisme francès, des de Tahití; americà, des de Hawaii; anglosaxó, des de Nova Zelanda i, també, japonès.

Volen gaudir de l'excel·lent aeroport, a Mataverí, amb una pista de quatre quilòmetres, apte per a un Concorde, com el que hi aterrà el 1987, o un «transbordador de l'espai», segons el programa de cooperació amb la NASA i l'ESRO.

La quasi totalitat de l'illa, com la punta sud, a l'Orongo i el Rano Kau, la costa occidental, amb el Rano Raraku, la costa nord i mitja costa oriental, forma el Parque Nacional Rapa Nui.

Sols queden per al conreu i l'explotació la punta occidental de Poike, la planura central de Vaitea, les àrees de Rohio, Puna Pau, Mataverí, exceptuant l'aeroport, Hanga Roa, en les àrees no edificades, i Terakava.

L'Aru Akiri, amb els moai dels «set exploradors».

La canal del Palomo, una via ferrata prop de casa

Manuel Cortès

L'equipament fa possible un recorregut espectacular que altrament seria molt difícil i potser impracticable, en el sempre incomparable marc de la serra de Guara.

El nom de *via ferrata* s'aplica, com tothom sap, als itineraris equipats amb clavilles, passamans i escales de ferro, existents principalment a les Dolomites (Alps italians). El seu origen es remunta a la Primera Guerra Mundial, quan per a usos militars calia facilitar el pas cap a llocs dominants i de difícil accés.

Els passos difícils equipats amb agafadors artificials, però, no són exclusius de les Dolomites, i també en trobem a les muntanyes de més a prop: clavilles de Soaso, Cotatuero i Salarons, a Ordesa; bretxa de Latour, al Balaitós; via normal al Migdia d'Aussau; ferrata «Teresina» i altres, a Montserrat; graus dels Barrots, Carrasclet i

Carabassal, al Montsant, etc. De vegades, l'equipament és excessiu i malmet la prístina bellesa del pas, com al grau del Carabassal suara esmentat. En altres casos, però, l'equipament fa possible un recorregut espectacular que, altrament, seria molt difícil i potser impracticable. Entre aquests, l'exemple millor que conec és la canal de Palomo, a Vadiello (serra del Guara).

Vadiello és un bell indret, ben conegut dels muntanyencs aragonesos, sobretot dels d'Osca, ciutat que es troba a només 22 km. Altes parets de conglomerat rogenc encerclen la gorja del riu Guatizalema, retint per una resclosa. Grans monòlits de difícil es-

calada s'alcen al cantó de ponent: Mallo San Jorge, la Mitra, etc.

Poc abans de la resclosa, la carretera d'accés (que hi arriba des d'Osca per Loporzano i Sasa del Abadiado) descriu una gran corba i travessa el torrent de Vadiello, a frec d'una àrea de pícnic i un eixamplament on es pot aparcar. Les parets de roca immediates estan equipades per a escola d'escalada.

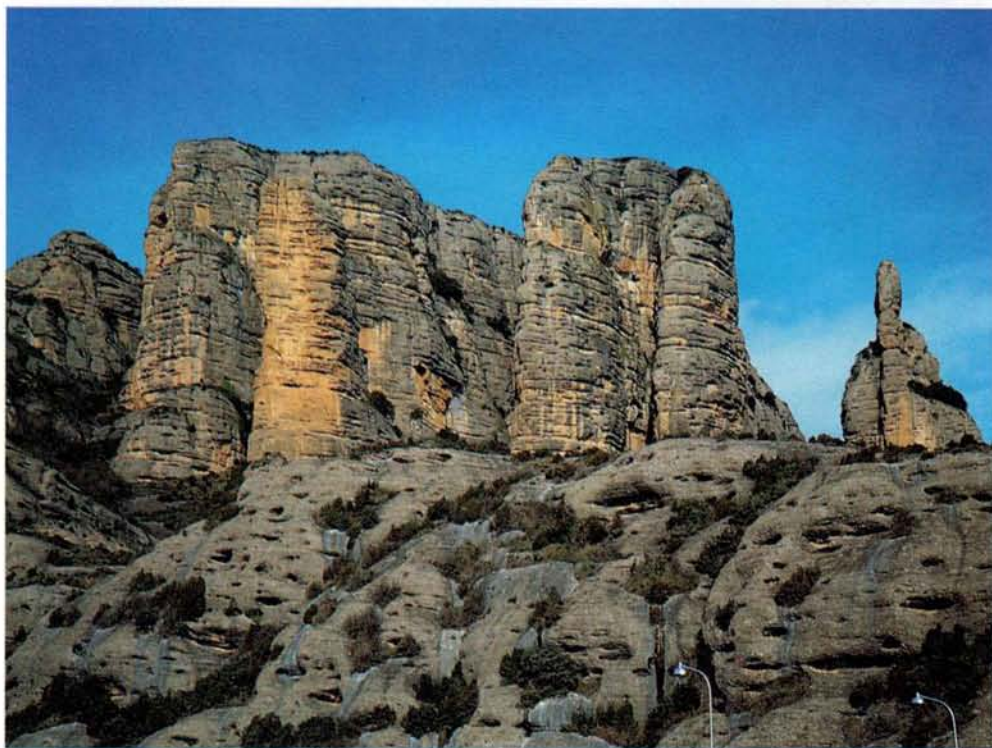
Des d'aquest punt, i pel camí planer que remunta el curs del riu, s'arriba en pocs minuts al peu de la canal del Palomo, que trobem a mà dreta i de moment sembla insignificant; a l'esquerra de la canal veurem els primers claus de ferro, d'uns dos centímetres de gruix i 15 o 20 cm de llarg, clavats a la roca.

Aquests primers claus permeten superar un ressalt d'uns sis o set metres sobre el camí; ve després un repetit suau i un flanqueig per roca polida i per damunt d'un toll d'aigua, que ens acosta al llit de la canal, ara ja més marcada i profunda. Els claus són imprescindibles per a superar el pas, gens fàcil per als camacurts.

A partir d'ara es pujarà pel mateix llit de la canal, superant successius ressalts verticals d'entre cinc i quinze metres d'alçària, generalment separats per petits replanets, sovint amb tolls d'aigua.

L'alternança entre replanet amb toll i ressalt vertical és contínua, harmoniosa i espectacular, malgrat la llobreguesa del recorregut. La verticalitat dels ressalts és absolu-

A dalt, a punt de sortir de la canal del Palomo, per dalt. A baix, els mallos de Vadiello, des del riu Guatizalema.

ESQUÍ

PRE-TEMPORADA LIQUIDEM EL PASSAT

esquí INICIACIÓ esquí PROGRÉS

material estudiat per facilitar l'aprenentatge de l'esquiador i ajudar-lo a evolucionar en un terreny fàcil

KASTLE TCX-06	39.900,-
" TCX-7	29.900,-
FISCHER MT-1	29.900,-
DYNASTAR EVASION	29.900,-

14995

aquests esquís ens faciliten el gir i el derrapatge, obligant-nos a controlar-lo, d'aquesta manera progressem en el nostre aprenentatge

KASTLE METATTACK	38.900,-
" TCX-05	35.900,-
FISCHER MT-2	31.900,-
DYNASTAR OMEGA-5	27.600,-

21995

esquí PRECISIÓ

t'agraden els "BAMS", la velocitat, el "FREE-RIDE", l'eslàlom, etc. Cada esquiador amb el seu esquí i TRIA'LI!

KASTLE TCX-3	48.950,-
FISCHER RC4 COMP.	48.950,-
" VT SPECTRUM	46.900,-
DYNASTAR ID.6.1	43.900,-

29995

I TAMBÉ T'OFERIM GRANS DESCOMPTES EN

- BOTES, FIXACIONS, ROBA I COMPLEMENTES
- ESQUÍS INFANTILS
- MATERIAL D'ESQUÍ NÒRDIC

aprofita't d'aquesta oferta durant tot el mes d'octubre, vine a veure'ns a.

CERCLESPOORT

C/ Sant Lluís, 44-48 (autonuada torr.flors) telf. 93.219.36.48 GRÀCIA OSO24

La revista inclou:

- * Itineraris d'excursions a peu, en bicicleta tot terreny, en esquís.
- * Articles sobre alpinisme.
- * Reportatges sobre muntanyes i països llunyans.
- * Articles sobre història i fets de l'excursionisme.
- * Dossiers i treballs sobre medi ambient i defensa de la natura.
- * Informació sobre llibres, guies i mapes que surten al mercat.
- * Vies d'escalada.

MUNTANYA publica sis números de cinquanta-dues pàgines (Din A4), impreses sobre paper ecològic de qualitat, en color i en blanc i negre.

La primera revista
excursionista catalana

MUNTANYA

Membre de l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC)

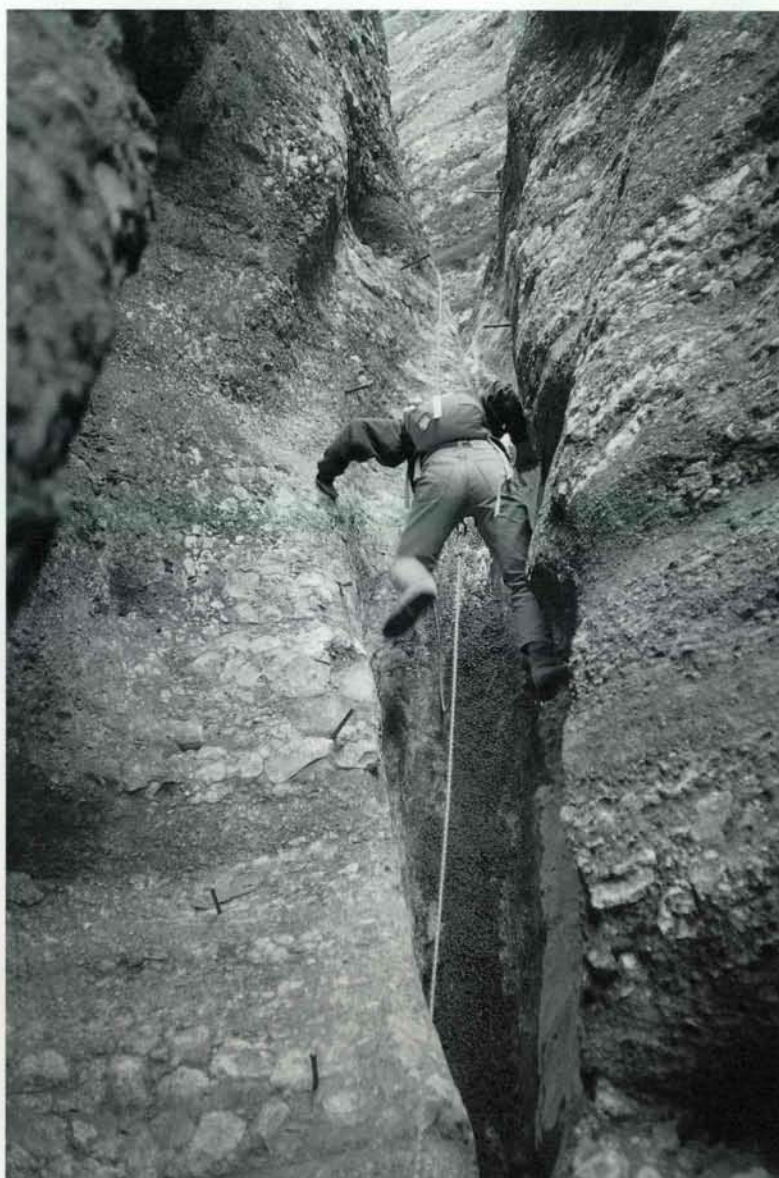

ta, i sense l'ajuda dels claus el pas seria molt difícil, atès el grau de poliment de la roca i la seva humitat (i tots sabem com llisca, el conglomerat moll!).

S'arriba a un replanet sense toll, d'on se surt cap a mà esquerra (dreta hidrogràfica) per un pany de roca equipat amb nombrosos claus (aquí sobren els que en altres llocs falten), i s'arriba al replà més gran dels que s'han trobat fins ara. D'aquest se surt flanquejant per la dreta, altre cop damunt de l'aigua, per superar un ressalt que a la part de dalt és lleugerament sobreplomat; malgrat això, i que els claus són pocs i bellugadissos, es domina el pas fàcilment: efectes, suposo, de l'entrenament que hom ja porta després d'haver superat uns cent cinquanta claus i 200 metres de grimpada.

El darrer ressalt, que es puja per on salta l'aigua, té pocs claus, però hom ha tallat a la roca preses artificials; guanyat el pas, s'acaben les estretors en obrir-se la canal per a formar l'imposant circ de Ligüerri, grandiosos amfiteatre les roges muralles del qual són hàbitat de gran quantitat de rapinyaires.

Es puja encara un xic pel llit de la torrentera, entre blocs estimbats i després diagonalment cap a la dreta (esquerra hidrogràfica) per uns pelats de roca (senyals de pintura a terra). Es veu la capçalera de la canal flanquejant per roca nua, pendent i a gran altura. Un passamà de sirga d'acer i després uns espits amb

A l'esquerra, el flanqueig final, poc abans del darrer baixador equipat amb claus.

A la dreta, en plena canal del Palomo: una gimnàstica que es repeteix al llarg de 200 metres d'ascensió.

anella forneixen la necessària assegurança quan el rocam és mullat. Es va deixant enrere la conca de la canal, seguint fites i senyals que ens guien cap al primer baixador, indicat amb una fletxa vermella pintada a terra: un ressalt que cal desgrimpar amb l'ajuda d'altres claus. Al peu, un corriol porta cap a llevant i a un nou i espectacular flanqueig (passamà de filferro, després més claus) fins a arribar al darrer cingleró, equipat també amb alguns claus.

Al peu del darrer baixador, un corriol en successius revolts i fort pendent ens retornarà a l'àrea de pícnic, on donem per acabat aquest original i espectacular recorregut.

No cal saber escalar per a fruit plenament d'aquest curiós itinerari, però és millor si a la colla hi ve

algun escalador. La corda és útil, i recomanable per als no escaladors: no hi ha cap pas difícil, però no val a badar, perquè una relliscada per un canaló ericà de claus de ferro pot tenir mal resultat. I per acabar, una recomanació: no us aventureu a la canal si hi baixa massa aigua o quan amenaça pluja.

Bibliografia

Aresta, núm. 4, juliol-agost 1993. C.E. de Lleida.

Andar y nadar por la Sierra de Guara. Manuel López. Penthaton Ediciones, Madrid.

Cartografia

Sierra de Guara I. Ed. Alpina, Granollers.

A propòsit de Conca i de l'UNICA'98, 1

Joaquim Romaguera i Ramió (AEHC)

Impressions i reflexions entorn del concurs de cinema amateur UNICA i l'Asociación Conquense de Cine Amateur

Entre l'encant i el desencant

Em plau, un any més, relatar què m'han semblat els films presentats al 61 Certamen Estatal de Cinema i Vídeo No Professional Selectiu UNICA que convoca i organitza el nostre Centre Excursionista de Catalunya. I em plau fer-ho no tan sols com a component del jurat; això vol dir ésser del tot subjectiu en l'opinió i ara també en la manera d'expressar-la per escrit, també com a historiador del cinema nostrat (català i de la resta de l'Estat, és clar), tant de l'amateur com del professional, o sia, tant del no professional com del comercial. I em plau fer-ho perquè tinc consciència del que representa per a la història del cinema d'afecionat espanyol deixar constància d'aquesta convocatòria. Si els diaris i les revistes especialitzades ignoren, menystenen, silencien sistemàticament i injusta els resultats dels concursos i certàmens que se celebren arreu de l'Estat, les entitats convocants s'han d'espavilar per a deixar per al demà, per a la pròpia història i per al cinema que serveix, el màxim d'informació en els seus butlletins i arxius. Quanta documentació s'ha perdut a voltes perquè ni s'ha elaborat, sobre el cinema no professional des que aquest cueja? Cal, així, ésser responsables amb allò amb què hom trafica i amb la institució que es representa, virtuts que un servidor intenta practicar perquè li plauen i, és clar, pel deure d'agraïment amb la gent del Centre que diposita en mi aital confiança.

Tot això ve una mica a tomb arran d'un acte previ al del Certamen'98 viscut i compartit a la ciutat de Conca amb una colla d'amigues

i amics del Centre, els quals ens hi vam desplaçar per fer lliurament a l'Asociación Conquense de Cine Amateur de la Medalla UNICA que cada any el Centre Excursionista de Catalunya, per delegació de la UNESCO, lliura a una persona, grup o entitat que més ha fet o s'ha destacat en pro del cinema amateur a Espanya. Enguany, i amb bon criteri, encert i fent justícia, es va atorgar a l'ACCA, perquè és de les poques entitats espanyoles que encara manté en la seva vila i contrades i en l'autonomia a què pertany (Castella-la Manxa) la flama encesa de l'amateurisme cinematogràfic, gràcies en bona part a l'entusiasme d'Isidoro Vos Saus. Enguany l'ACCA va celebrar els seus vint-i-set anys d'activitat amb el concurs titulat XXVII Sesiones de Cine y Vídeo Amateur, que es va cloure amb l'atorgament per part nostra de la Medalla UNICA i per part d'ells dels 23 premis i denominacions entre films i vídeos.

La veritat és que l'experiència de l'ambaixada del Centre a Conca va resultar força decebedora pel que fa a l'objectiu principal, no així les excursions i visites artísticoculturals que ens vam autoregalar pel nucli antic de Conca i per la sorprenent i màgica Ciutat Encantada; això sol ja mereix el viatge, que estic segur que totes i tots repetiríem de bon grat. Com diria el subtil i sòlid poeta José Hierro, «Después de todo, todo ha sido nada», perquè hom esperava dels amfitrions una recepció i cordialitat envers aquells hostes d'honor que venien no un o dos, sinó una vintena a fer-los lliurament de quelcom que nosaltres sí sabem què representa a l'interior del país i també a l'estranger; ells, potser molt ben tancadets entre les seues ruï-

nes i joies, i potser també força cofois d'aconseguir muntar cada any un concurs amb premis a dojo, no s'adonen de gestos com els vindicats per nosaltres: la medalla i el desplaçament en un minibus ple de bonafès catalans. I a canvi d'això, fredor i l'obligat mínim protocol de circumstàncies; potser hauria calgut fer abans una mínima pedagogia per a situar el personal allí on mai no s'ha trobat o hi ha pensat. Tot amb tot, l'ACCA s'ho mereix pel que ha fet i continua impulsant anualment; les persones passen i són com són, però les entitats i institucions romanen i representen més que les persones del moment.

Selectiu UNICA'98

Resumim ara el que ha donat de si la collita d'enguany.

Ens van arribar només 26 obres: quatre per a la Copa Minut filmat i dues per a la UNICA Joventut, que es van sumar a les vint del Selectiu UNICA per raons de minutatge global concedit enguany a la nació espanyola.

Gèneres: dotze d'argument, set documentals, set fantasies d'animació (tradicional, fotogràfica, amb plastilina, infogràfica).

Nacionalitats: dotze de Catalunya (només cinc en català), sis d'Andalusia, cinc de la Comunitat de Madrid, dues del País Valencià i una de Navarra.

Jurat (per ordre alfabètic): Albert Beorlegui i Tous, crític de cinema i periodista radiofònic; Antoni Colomer i Puntés, guionista; Raül Contel i Ferreres, director de cinema, diverses vegades guardonat per la UNICA; Pere Parera i Rodríguez, fotògraf, secretari, sense veu ni vot, en representació de la Secció de Cinema i Vídeo del Centre Excursionista de Catalunya; Josep Jordi Queraltó i Torner, delegat d'Espanya a la UNICA, amb veu però sense vot; Joaquim Romaguera i Ramió, investigador i historiador del cinema; Josep Rota i París, cineasta i director del Festival de Cinema de Sabadell; Maria Encarnació Soler i Alomà, presidenta de Cinema Rescat, i Jordi Tomàs i Freixa, cineasta, col·leccionista i

© Text: Joaquim Romaguera; fotografia: Pere Parera, 1998.

medalla d'argent de la UNICA a Bakú'78.

Algunes reflexions

Ens abelleix cada any anotar algunes idees generals, les que per la sensibilitat extremada d'aqueix cronista més l'han preocupat o han excel·lit per a la resta del jurat. La primera és que les joguines electròniques, la infografia i d'altres endergues modernes de la tecnologia vídeo-ordinador haurien d'estar al servei de les idees, de la història que es vol narrar, i no viceversa. Com que es poden fer tantíssimes coses amb aitals llaminadures, hom pot quedar atrapat en el joc constant i acabar essent el resultat del mateix joc l'essència del film, allò que hom vol mostrar i res més. Estem veient any rere any com aqueixos perfeccionaments àudio i encara més vídeo adquireixen protagonisme, i a fe de Déu que cada volta ens enlluernen més, però què ens volen dir els seus autors més enllà de les aparències i l'«oooohhh que bonic»? Sovint no ho sabem, i temem que ells tampoc. Juguen, s'entretenen.

El més preocupant de tot plegat no és ja que ells no sàpiguen què dir-nos quan tenen aitals eines a la seua disposició, és que els treballs ens vinguin d'una escola, com són els dos títols més escandalosament enlluernadors en aquest sentit: *XyZ* (1996) i *Anada* (1997), ambdós de Pedro Ballesteros, provinents de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona i concretament del seu Institut Universitari d'Audiovisuals, on una colla d'experts en aqueixes maquinetes ensinistren i tenen cura de l'acabat final del producte que han capit els alumnes sota el vist-i-plau del quadre docent. I un cop enllestides les obres, les més presentables són les que la institució-segell envia als festivals i concursos. Esborrona constatar que els continguts són d'una buidor total, que a tot estirar són enginyosos, fan bonic, estan ben acabats, oh, i tant!, no caldria sinó, no caldria ni dir això que estan ben fets, carat!, quan a dreta i esquerra de les aules de la UPF/Institut Universitari d'Audiovisuals, al capdavant de la Rambla fins a tocar els peus de Cristòfol

El jurat del concurs selectiu UNICA'98 discutint davant del públic (8-7-1998).

Colom i les aigües del port, hi ha realitats fefaents, crues i dures, fragments de vida!, de les quals les professores i professors de la institució haurien de treure partit per a fer obrir els ulls dels seus clients, de la jovenalla en formació i educació integral. Escapar-se de la realitat i llançar-se nua/nu a la piscina dels passatempis i divertiments insubstancials no hauria de ser propi de joves, ni encara menys patrocinat pels més grans que en tenen alguna cura i responsabilitat. I això en una universitat pública!

Un segon aspecte igualment preocupant: la quantitat imparable de renecs i paraulotes que a l'espectador oient li cauen damunt i li omplen les orelles, una mena de diàlegs *trash*, bruts, violents, agressius, insultants tothora entre els protagonistes. Diríem que es tracta d'una mena de mimetisme procedent no tan sols dels films i telefilms EUA, també de *Dies de la Bèstia* i de *Bràços de la Llei* com Torrente, que poden haver fet molts cèntims, però que d'edificants no en tenen res. Mimetisme que esdevé pura fórmula d'estereotip per a dibuixar ambients marginals i personatges al marge de les lleis, trinxeraires prefabricats que no saben el que diuen quan etziben renecs. S'han aturat a pensar què estan dient quan exabrupten «Fill de puta!»? A voltes penses que és com una moda, això de proferir renecs, que fins i tot fa fi entonar paraulotes gruixudes, com allò que vaig sentir d'una al·lota en el bell mig del Turó Parc de Barcelona: «¡Ay, no me jodas, joder!». I es va quedar tan ampla com tancada estava, però

somrient, suposem que pel que acabava de rimar. I el bo del cas és que la majoria dels films florejats de renecs vindrien a dir-nos el mateix si no en diguessin cap ni un, però potser no sonarien tan «moderns», oi?

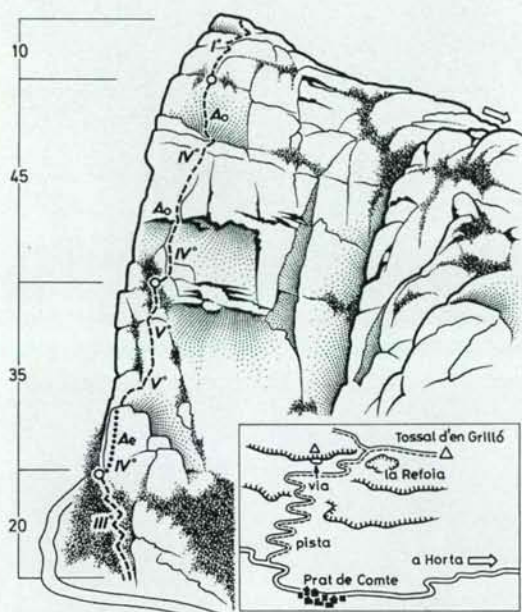
Tercera reflexió del sermonejador Romaguera, un aprenent al costat de Carles Flavià (BTV): la gran possibilitat i avantatge del cinema no professional és que és més lliure que el sotmès a les normes i criteris del mercat industrial i comercial a l'hora d'experimentar i de manifestar els seus missatges. Sorpren, així, que massa films amateurs siguin versions reduïdes en tot de projectes més ambiciosos, gairebé pensats des de les limitacions inherents del no professional per al camp professional. Manca, doncs, una bona dosi d'humilitat en els plantejaments narratiu i de producció amb vista a adequar el que es vol fer als paràmetres de pertinença i d'arribada. Això no exclou que el resultat final pinti tan bé que faria la mar de goig vist en una pantalla de sala convencional. Tant de bo! Però, malauradament, hi ha massa allò de vol i dol. Finalment el missatge: aquí la recomanació seria de més valentia, no a dir renecs a tort i a dret, sí a expressar-lo clarament, a fer evident el punt de vista de «l'autor» sobre el món, o el conflicte, o la problemàtica o el que sia que ens vol transmetre. En aquest sentit són modèlics els films *Locos* o *Kurdistan*, que mereixen la seua emissió per les televisions que estan a l'aguait de les produccions lliures.

a cura d'Armand Ballart

A detailed geological cross-section of the Varna region. The section shows various stratigraphic units labeled as A_{0v}+, V A₀, A₁+, A₂+, A₂, A₃, A₁-, Ae, V A₀, A₂+, A₂, A₁+, and A₀. The section is bounded by the Mar de Genezis, Malama, and Calcalviu. The vertical axis shows elevations from 30 to 55 meters.

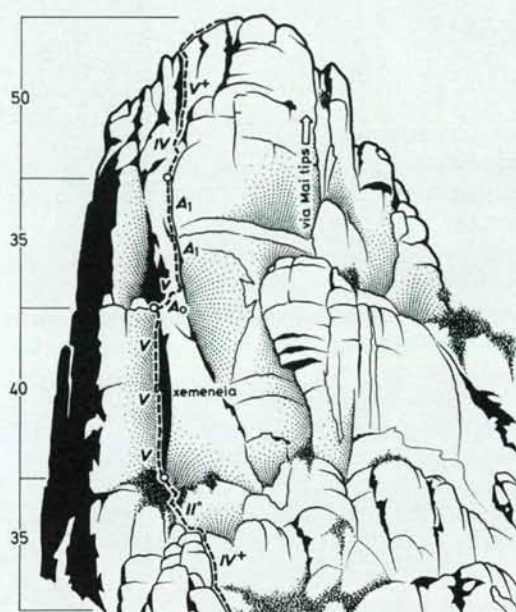
MUNTANYA
Núm. 819
Octubre 1998

Ports de Beseit
(paret de la Faixa Vedada)

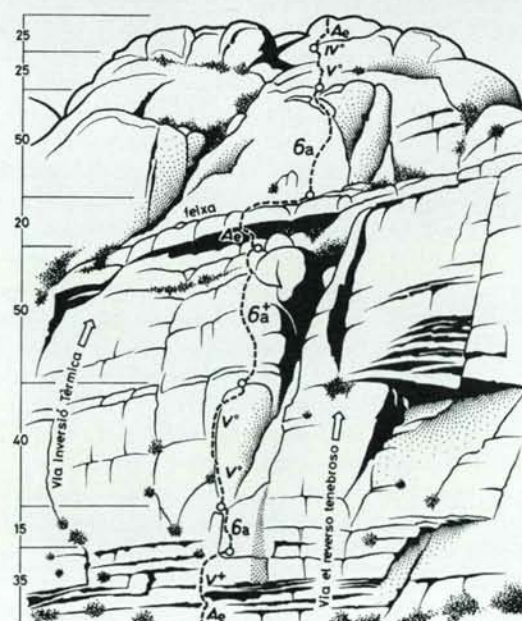
Via de l'Oriol (110 m, MD/A^e), 1a. asc. 7-VIII-1997, per Oriol Amaró i Joan Tiron. Material: 3 pitons i joc de tascons.

Ports de Tortosa (Morral Desplegat)

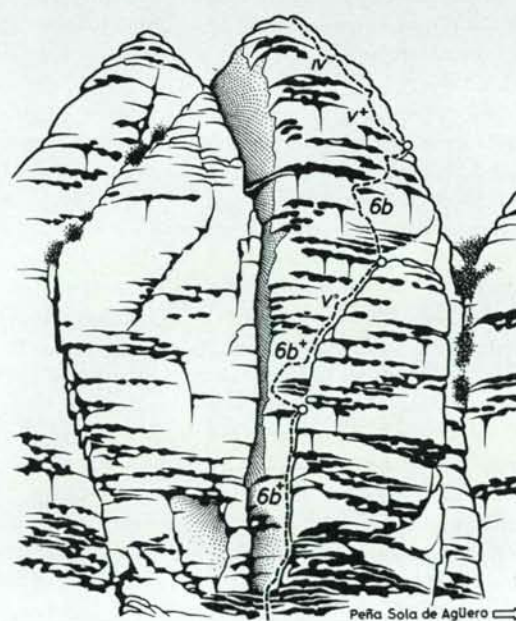
Via «Metamorfosi» (160 m, MD/A¹), 1a. asc. 14-IX-1996, per Víctor Navarro, Joan Tiron i Daniel Polo. Material: 6 pitons, tascons, encastadors mecànics (friends) i 2 xapes.

Montsec d'Ares (cap del Ras)

Via «Esperó Badalona» (260 m, ED-), 1a. asc. 28-II-1998, per F. Casanovas, J. Pera, F. Suñol, M. Peñaranda i J. González. Material: 20 cintes (via equipada).

Sierra de Santo Domingo (Mallos de Agüero)

Via «L'émoi et le jeu» (200 m, ED), 1a. asc. 29-IV-1997, per Philippe Martins i Christian Ravier. Material: 10 pitons variats, tascons i joc d'encastadors mecànics (friends).

NOTÍCIES

**Joan Coromines
i Vigneaux,
excursionista català
il·lustre**

El 26 de març darrer tingué lloc l'acte de col·locació del retrat del nostre consoci Joan Coromines i Vigneaux a la galeria d'excursionistes catalans il·lustres. El retrat de l'insigne lingüista fa costat des d'ara als d'altres socis il·lustres que es distingiren igualment en la lingüística catalana: Milà i Fontanals, Marià Aguiló, Pompeu Fabra, així com els escriptors Mn. Jacint Verdaguer, Carles Bosch de la Trinxeria i Josep M. Guilera, que també figuren a la nostra galeria. I encara podríem afegir-hi una llarga llista de socis il·lustres com Mn. Antoni M. Alcover, Josep M. Casa-cuberta, Jaume Massó i Torrents, Àngel Guimerà i molts altres que també podrien ser-hi. Tots ells són testimonis de l'aportació de l'excursionisme català al redreçament de la nostra llengua, un fet que Joan Coromines es complagué a destacar.

Va oferir l'acte Enric Nosàs i Sisquella, president del Centre, que estigué acompanyat pels conferenciants que glossaren la figura de Coromines, i per Joan Fuster, regidor de l'Ajuntament de Barcelona, i el periodista Joan Pujadas, de la vila de Pineda de Mar.

Enric Nosàs va fer constar el gran honor que significa per al Centre Excursionista de Catalunya tenir com a soci una de les figures més importants de la lingüística catalana i universal, que era al mateix temps un gran excursionista. Soci del Centre des de l'any 1930, sempre s'hi sentí lligat espiritualment, malgrat l'exili forçós, i mantingué viva l'amistat amb els companys excursionistes. L'any 1981, amb motiu de ser-li concedit el Premi d'Honor Jaume I, va fer una excepció en el seu habitual allunyament dels actes públics, per pronunciar un discurs dedicat al Centre Excursionista de Catalunya, que també havia estat guardonat. Enric Nosàs va fer ressaltar la importància que té el fet que un lingüista de la talla de Coromines vagi fer declaració expressa de la seva vinculació al nostre Centre i a l'excursionisme català.

A continuació, Carme i Júlia Coromines, germanes de l'homenatjat, que tingueren la gentilesa d'assistir a l'ac-

te, van destapar el retrat, que és una pintura a l'oli original del nostre consoci Francesc Carulla i Serra.

L'acte seguí amb un parlament del Dr. Joan Ferrer i Costa, catedràtic de llengua i literatura catalana, que fou secretari personal de Joan Coromines i col·laborador en la redacció de l'*Onomasticon*. Joan Ferrer va comentar diversos aspectes de la gran personalitat de Joan Coromines, la seva dimensió humana, que ell va viure dia a dia durant les sessions de treball, destacà la prodigiosa memòria, reforçada per les anotacions de les seves fitxes i les llibretes de camp de més d'un miler d'excursions amb apunts metòdics dels itineraris i les enquestes. I, per damunt de tot, es referí a l'extraordinària capacitat de treball, mantinguda a un ritme gairebé inhumà fins als noranta-dos anys d'edat.

A continuació, el nostre consoci Dr. Joan Solà, catedràtic de llengua catalana a la Universitat de Barcelona féu un estudi de l'obra de Coromines, que titulà: «Retalls d'un científic enamorat de la natura i de la llengua».

Després de fer un inventari de l'obra

major i l'obra complementària de Joan Coromines, va destacar la magnitud i qualitat del seu treball, d'una extensió no superada ni pels escriptors més prolífics, que l'acredita com un dels lingüistes més importants. Segons Joan Solà, Coromines era un enamorat de la natura i de la llengua, i aquest enamorament amoroseix l'extraordinària densitat científica del seu treball. Al costat de referències erudites sense límit, comparacions amb altres llenguatges, crítiques i comentaris, Coromines ens sorpren sovint explicant-nos les seves opinions personals, les seves vivències, especialment de les excursions. La frescor del llenguatge popular captat en els seus itineraris a peu, el record d'experiències personals, el comentari naturalista o geogràfic, fins i tot alguna referència poètica, es combinen i donen amenitat als textos científics, els complementen, els fan entenedors a tothom i donen a la seva obra un característic toc personal. El professor Solà il·lustrà la seva conferència amb una selecció de textos de Coromines, que comentà i analitzà amplament.

Francesc Olivé

XI Concurs de Fotografia de temes obligats

Tal com estava previst, el passat 5 de maig va tenir lloc el veredict de d'aquest concurs corresponent a l'apartat de «Cases de camp». Antoni Abel i Bonada, Joaquim Ferràndiz i Rovira i Joan Sabadell i Contel actuaren de jurat. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre: foto «Les eines a punt», de Maria Bonet, 7,3 punts, guanyadora de l'apartat; «Potes», d'Eduard Estrada, 7; «Bestiar», de Roser Romaní, 5,6; «Solitària», d'Emili Vicente, 5,6; «Rústica», de Ma. Assumpció Giral, 5; «Mas Uix», de Roser Bou, 4,6; «Abandonada», d'Antoni Ollé, 4,6; «Rupit», de Dora Serra, 4,6; «Pau», de Josefina Garriga, 4; «La Garriga», d'Àngels Sagrera, 4; «Baix Empordà», de Neus Sánchez, 4.

Apartat paper color: foto «Moià», de Dora Serra, 7,3 punts, guanyadora de l'apartat; «Arnes», de Neus Sánchez, 6,6; «Amb cactus», d'Emili Vicente, 6,6; «Quietud», de Maria Bonet, 6; «Senyorial», de Roser Romaní, 6; «Amb núvols», d'Antoni Ollé, 5,3; «Tona», de Josefina Garriga, 5; «Quinta Joana», d'Àngels Sagrera, 5; «Can Gatell», de Roser Bou, 4,6; «A pagès», de Ma. Rosa Campaña, 4,6; «Sau», d'Eduard Estrada, 4,6; «Tona», d'Adela Mir, 4,6; «Vall-Llobrega», d'Estanislau Torres, 4,3; «Penedès», de Núria Serra, 4; «Rectangular», de David Anglés, 3,6.

Apartat diapositives: foto «Can Tobella», de Roser Romaní, 8,3 punts, guanyadora de l'apartat; «Osona», de Dora Serra, 7; «Amb torrassa», de Ma. Rosa Campaña, 6,6; «Solitària», d'Eduard Estrada, 5,6; «Grandiosa», d'Antoni Ollé, 5,3; «De pedra», d'Emili Vicente, 5,3; «Fortalesa», d'Àngels Sagrera, 5; «En actiu», de Josefina Garriga, 4.

XXV Concurs premi Joan Camps i Coma. Diapositives color

El dijous dia 4 de juny, a la sala d'actes del Centre i de cara al públic, el jurat format per Antoni Abel i Bonada, Joan Sabadell i Contel i Carles Sierra i Gili concedí les següents puntuacions a les col·leccions guanyadores:

1r. Premi: Col·lecció núm 23, lema «Infanticides», d'Isidre Rodrigo, 32 punts; 2n. Premi: Col·lecció núm. 7, lema «Engorjat», d'Antoni Ollé, 30; 3r. Premi: Col·lecció núm. 11, lema «Gris», d'Eduard Estrada, 26; Accèssit: Col·lecció núm. 2, lema «Gargots», de Joaquim Isant, 23; Accèssit: Col·lecció núm. 13, lema «Tres», de Josep Camp, 21.

La XII Estada Botànica a la Molina

La cloenda de les activitats del curs 1997/1998 del Grup d'estudis botànics Ramon Pujol i Alsina, de la Secció de Geografia i Ciències Naturals, enguany també tingueren lloc al xalet de la Molina, del nostre Centre, durant els dies 4 i 5 de juliol.

Amb nombrosa assistència de socis, aficionats, amics i familiars que volgueren acompanyar-nos i donar suport a la labor portada a terme, es compliren, en un atapeït programa, els objectius que ens proposàrem en aquests dies.

Es féu a mans a tots els assistents el programa detallat de tots els actes per a la bona marxa de la trobada.

Cada assistent disposà també d'un altre opuscle on hi havia la memòria de les excursions, conferències amb projeccions de diapositives, cursets, trobades, col·laboracions a la revista *Muntanya*, treballs de l'herbari, exposicions i altres actes que en el decurs de l'any hem realitzat.

Constatem que aquestes activitats, any rere any, han anat en augment, com a resultat de l'entusiasme i dedicació d'un bon nombre de socis voluntaris que amb esforç i vocació han treballat en aquestes activitats, sense deixar de banda els socis que ens han fet costat en tot moment.

L'excursió botànica de fi de curs la férem el dissabte dia 4 a les Bulloses (Alta Cerdanya), amb un dia magnífic.

Després de sopar, Narcís Rucabado passà unes diapositives sobre les gorges del Tarn i el parc de Cévennes, a la regió del Llenguadoc.

El diumenge es féu una excursió matinal a la Pleta de les Vaques (la Masella) i, els qui desitjaren fer-ho, a les 13 hores, a la capella del xalet, van celebrar l'Eucaristia, presidida pel nostre consoci Mn. Malaquies Zayas, amb cants dirigits per Montserrat Llorenç.

Pregàrem pels amics que ens han deixat i pels amics que en aquells moments no podíem tenir entre nosaltres, com altres anys.

Tot seguit ens reunírem a l'entorn d'una taula de germanor, on eren també presents el vicepresident del Centre, Francesc Beato, i bona part de la junta de la Secció, amb el seu president, Francesc Gurri. Seguidament es pronunciaren uns breus parlaments. L'amic Beato ens encoratjà a seguir amb el nostre entusiasme per aquest camí de l'excursionisme científic, que és també un objectiu institucional del Centre.

Josep Nuet presentà el balanç de la feina feta el curs passat i el projecte del nou programa per al curs 1997-1998, que s'entregà a tots els presents, es va regradir a tots els voluntaris per la seva dedicació

desinteressada i es féu una crida a tothom qui vulgui col·laborar a millorar i a ampliar aquesta tasca.

Narcís Rucabado i Franquesa

XII Concurs de Fotografia de temes obligats

Tal com estava previst, el passat 7 de juliol va tenir lloc el veredict de d'aquest concurs corresponent a l'apartat de «Tema ferroviari». Antoni Abel i Bonada, Joaquim Ferràndiz i Rovira i Joan Sabadell i Contel actuaren de jurat. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre: foto: «En marxa», d'Emili Vicente, 7 punts, guanyadora de l'apartat; «Perspectiva», de Maria Bonet, 6,6; «El pas dels anys», d'Antoni Rosich, 6,3; «Vies», de Neus Sánchez, 6; «Canfranc», d'Antoni Ollé, 5,6; «De vapor», de Roser Romaní, 5,3; «Àmplia», de Dora Serra, 5,3; «Puigcerdà», d'Estanislau Torres, 5,3; «Fumejant», de Josefina Garriga, 5; «Petit», de Ma. Assumpció Giral, 5; «La Molina», d'Àngels Sagrera, 4,3; «Estambul», d'Eduard Estrada, 4; «Gelida», de Roser Bou, 3,3.

Apartat paper color: Foto: «El tren de les vuit», d'Estanislau Torres, 6,6 punts, guanyadora de l'apartat; «Esperant», d'Emili Vicente, 6,3; «Estacionats», de Roser Bou, 5,6; «A punt», de Maria Bonet, 5,3; «Port Aventura», de Roser Romaní, 5; «Anduze», d'Antoni Borrell, 4,6; «Potent», d'Eduard Estrada, 4,6; «Riobamba», de Neus Sánchez, 4,6; «La Rhune», de David Anglés, 4; «Andana», d'Antoni Ollé, 4; «Suïssa», de Josefina Garriga, 3,6; «Vivarais», d'Adela Mir, 3,6.

Apartat diapositives: Foto: «Gornergrat», de Roser Romaní, 6 punts, guanyadora de l'apartat; «Fumejant», de Josefina Garriga, 5,3; «Antigalla», d'Antoni Ollé, 5,3; «Estació», d'Emili Vicente, 5; «Azpeitia», d'Àngels Sagrera, 4,6; «Queralls», de Dora Serra, 4,3; «Vies», d'Eduard Estrada, 2,6.

Resultat total del concurs social de temes obligats 1997-98

Blanc i negre: Emili Vicente, 25,1 punts; Maria Bonet, 24,3; Dora Serra, 22,1; Roser Romaní, 22; Neus Sánchez, 20,3; Josefina Garriga, 19,4; Antoni Ollé, 19,3; Roser Bou, 16,5; Eduard Estrada, 15,8; Estanislau Torres, 14,6; Àngels Sagrera, 13,3; Ma. Assumpció Giral, 10; Antoni Rosich, 6,3; Ma. Rosa Campaña, 5,6; David Anglés, 2,6.

Paper color: Neus Sánchez, 24,6 punts; Emili Vicente, 24,1; Roser Bou, 23,4; Roser Romaní, 23; Estanislau Tor-

res, 23; Maria Bonet, 22,9; Eduard Estrada, 22; Antoni Ollé, 18,7; Josefina Garriga, 18,4; David Anglés, 16; Ma. Assumpció Giralt, 12,3; Ma. Rosa Campaña, 10,6; Àngels Sagrera, 10; Adela Mir, 8,2; Dora Serra, 7,3; Ma. Àngels Mauri, 6; Ma. Teresa Marquet, 5,3; Conxita Riba, 5,1; Antoni Borrell, 4,6; Núria Serra, 4.

Diapositives: Roser Romaní, 25,6 punts; Dora Serra, 22,1; Antoni Ollé, 21,9; Emili Vicente, 21,4; Josefina Garriga, 18,4; Eduard Estrada, 16,8; Àngels Sagrera, 13,6; Ma. Rosa Campaña, 11,6; Roser Bou, 10,3; Conxita Riba, 5,6.

Veredict del 61 Certamen Estatal de Cinema i Vídeo no Professional-Selectiu UNICA

El jurat, format per Albert Beorlegui i Tous, crític de cinema; Antoni Colomer i Puntés, guionista; Raül Contel i Ferreres, director de cinema, diverses vegades premiat a la UNICA; Joaquim Romaguera i Ramió, investigador i historiador del cinema; Josep Rota i París, cineasta i director del Festival de Cinema de Sabadell; Encarnació Soler i Alomà, llicenciada en Història de l'Art, presidenta de Cinema Rescat; Jordi Tomàs i Freixa, cineasta, medalla d'argent UNICA Bakú 1978; Josep Jordi Queralto i Torner, delegat d'Espanya a la UNICA, amb veu, sense vot i Pere Parera i Rodríguez, de la Secció de Cinema i Vídeo del CEC, com a secretari del jurat, ha emès el veredict següent.

Copa del Film Minut: Se selecciona *Simón*, de Juanma Díaz, de La Palma del Condado.

UNICA-Joventut: Visionats tots els videogrames presentats en aquest apartat, *Piensa en un juego*, de Francisco de Lucas, de Madrid, ha merescut 3 vots del jurat. La resta d'obres presentades no han rebut cap vot. Per tant, per unanimitat, el jurat decideix declarar desert el certamen paral·lel Unica-Joventut.

Selectiu UNICA: S'han sotmès a votació els següents títols, amb els resultats indicats: *Conciencia*, un vot; *Bancos*, set vots; *Kurdistan, el país prohibido*, sis vots; *El Montseny*, quatre vots; *Locos*, quatre vots; *XyZ*, cinc vots; *Anada*, cap vot; *El peix groc*, tres vots; *Ruta cap a Utah*, quatre vots; *Lanell*, quatre vots.

Per tant, són seleccionades:

Bancos, de Santiago Amodeo i Alberto Rodríguez (Sevilla), *Kurdistan, el país prohibido*, de Julio Sánchez i Mariano Agudo (Sevilla), i *XyZ*, de Pedro Ballesteros (Barcelona).

Les obres seleccionades representaran Espanya en el 60 Concurs UNICA'98 que se celebrarà a Mayrhofen, Àustria, del 28 d'agost al 5 de setembre de 1998.

Montserrat Magrané a la gelera del Taillon, el 20 d'agost de 1988.

Foto: Hilari Sanz.

RECORDANÇA

Recordant Montserrat Magrané

El 9 de juliol darrer es va produir un fet que ens ha colpit profundament: el decés de Montserrat Magrané i Borràs. És una d'aquelles pèrdues que deixen el cor mancat i marcat, i ens fa mirar a l'entorn amb una sensació de buit, però també de presència.

Aquesta dual sensació és el que més ens sorprèn ara, i ens admira comprovar fins a quin punt una persistent dedicació personal, dia a dia, pot traduir-se en una tasca d'enorme profit per a tota una col·lectivitat com és el nostre Centre.

Sòcia de l'entitat des de 1960, ocupà el lloc de la Secretaria general a partir de 1961. L'any 1970 fou nomenada

secretària de la Comissió de Jovent. Més tard s'encarregà de la secretaria de la Secció de Muntanya, tasca que desenvolupà fins ara. Prengué part activa en les estades de vacances del jovent en els refugis Josep M. Blanc i de la Renclusa. El seu amor a la muntanya l'heretà del seu pare, Enric Magrané, directiu del Centre Excursionista Rodamón, una de les entitats més antigues de Catalunya.

Al costat del seu marit, Hilari Sanz i Gonet, va caminar i petjar una infinitat d'indrets del nostre país, amb una energia dosificada i inaturable. Aquests darrers temps, amb un inveterat optimisme, suportava els embats d'una salut prou adversa.

Montserrat, per camins de plana i muntanya, el teu record serà sempre amb nosaltres.

Pilar Umbon i Fortuny

En recordança de Núria Bonaventura i Bou

Hi ha dies que no s'esborren de la memòria. I aquest dilluns, dia 10 d'agost, festa de Sant Llorenç, ja no el podré obli-

dar mai. Era cap a mitja tarda. Al campament de vacances situat prop de Loudenvielle, a la vall de Louron, hi regnava silenci. La majoria trespava pels cims i els pobles de la rodalia. Feia molta xafogor. Nosaltres tres, en Josep Maria, en Miquel i jo, no fèiem sinó guaitar el cel, encapotat, amb núvols que amenaçaven tempesta. Havíem pensat sortir, si amainava, a fi de bivaquejar a l'estany dels Isclots i pujar l'endemà, de bon matí, al pic de Claravida. De sobte, veiem com s'apropa en Germà de pressa i amb cara tensa. «La Núria ha sofert un accident mortal al Neuviella», ens diu, profundament afectat. Ens vam quedar glaçats. Es féu un silenci de dol.

Feia vint-i-cinc anys que participava en aquestes acampades d'alta muntanya i mai, tret d'algun ensurt sense conseqüències greus, mai no havia succeït una cosa semblant. Per dins, com que no podia articular cap paraula, vaig balbucejar unes paraules: *Talitha qum*. Era el crit enèrgic que Jesús llança a la filla de Jaire, una noia com la Núria que als seus dotze anys havia mort en braços d'un cap de sinagoga. Ella representava l'entera sinagoga d'Israel, que, per manca d'una paraula farcida d'un missatge engrescador per a la comunitat, havia mort d'inanició. Jesús l'havia invitat a aixecar-se, en la seva llengua materna, l'arameu: *Talitha, qum*, «Noieta, aixeca't!». I els ordenà tot seguit que li donessin de menjar. Tan senzill com hauria estat evitar que morís. Tanmateix, no s'havien adonat que, a força de paraules buides de sentit, havien provocat l'esmoreïment de la comunitat.

Però, i la Núria, què hi tenia a veure amb aquella noieta israelita? La seva mort no havia estat pròpiament un accident de muntanya. No hi havia cap risc. Senzillament, en sortir d'un camí molt fressat al llarg d'una enorme congesta de neu i apropar-se ja al cim per un pendent de blocs de granit petits i mitjans havia caigut en rere i s'havia desnucat. Ni un senyal ex-

tern. Havia tingut la mala sort de picar amb el cap contra la roca. Però tenia quinze anys. Estava en la flor de la joventut i irradiava vida amb aquella cara alegre i feliç, fins al punt de contagiar-la a tots els acampadors.

La notícia va córrer com els llamps que anunciaven la desgràcia. La tempesta se cerní sobre nosaltres acompanyada del bramul dels trons que l'escampaven pels cims i les valls. A mesura que tornaven els acampadors sorgien comentaris de tota mena. «Tots en som culpables», deia l'un, molt afectat pel succés, car havia participat en l'ascensió i ho havia vist de molt a prop. Un altre li tirava en cara que s'aprofités l'ocasió per a parlar de la responsabilitat que ens incumbeix a tots plegats davant la profusió d'accidents de muntanya. Però, en reflexionar serenament, ens adonàrem que aquell no era el cas. La Núria no era inexperta, l'acompanyava el seu pare i un grup de joves molt avesats a fer cims. I aquell pic, el Neuviella, era el tres mil més emblemàtic dels francesos. Quan nosaltres hi pujàrem, dos dies abans, el camí semblava més aviat el recorregut d'una processó de muntanyencs. Fou un desmai? No ho sabrem mai. D'altres opinaven que havia arribat la seva hora. Com si Déu tingués un superordinador on consta l'hora de cadascú. A mi, com a cristià, aquest discurs em produeix sempre una gran tristesa. Oi més, quan surt de llavis de gent religiosa que invoquen Déu directament o indirecta per a trobar explicacions que els deslliurin de l'inexplicable... i quedar-se plegats de braços. Fatalitat, determinisme? Només faltava que hi intervinguessin els astròlegs. Ni un bri d'esperança. De comentaris n'hi hagué per a tots els gustos. M'impresionà, en canvi, el silenci serè de molts i el plor dels amics i amigues de la Núria. Jo intentava acaronar-los amb el plor als ulls i abraçar-los amb tot l'afecte que hom pot transmetre per a omplir aquell buit.

L'endemà ens aplegàrem, creients o no, en la celebració de l'Eucaristia, a fi de donar gràcies, amb el cor encongit, pel do de la vida, una vida que havia quedat truncada de manera absurda tot just esclatar, però que sentíem palpitant en el cor de cadascú, mentre escoltàvem el gemec de la creació que ens amara de colors frescos i colors tristos. A l'hora de l'ofrena es llegiren escrits improvisats per nois i noies, petits i grans, que volien expressar a la Núria allò que ja no li podien dir de paraula. Eren petites elegies, plenes de tendresa, gemecs inenarrables que sortien del més pregon de la persona, expressions de la desolació que ens aclaparava. Uns rams de flors, de flors silvestres que havien collit d'una a una, entrellaçant els colors amb el verd del prat formaven una petita catifa on reposaria per sempre la Núria estimada.

El dimecres anàrem uns quants, en representació dels acampadors, a la ciutat de Tarbes. Abans que fos incinerada, en Jaume, el pare de la Núria, en nom de tots els familiars i amics que havien vingut a acomiadar-se de la noia, amb una serenitat que impressionava i unes paraules breus i encertades, ens explicà el sentit dels petits objectes que reposaven sobre la caixa de fusta de pi, nua de qualsevol ornament. Un ram de flors que la Núria havia reunit dos dies abans durant la darrera excursió, quan s'havia banyat sota una cascada; el ninot que havia fet en el taller de titelles, la tarda anterior; amb altres nens i nenes del campament; una tortuga de peluix, record de la seva infantesa. Es llegiren algunes poesies i escrits que ens encongien l'esperit. Després en Jaume ens invità a expressar en silenci els nostres sentiments d'agraïment amarat de tristesa pels anys de vida plena i joiosa que la Núria havia viscut, mentre ressonava el concert de flauta i arpa de Mozart que ella escoltava sovint.

Fou durant aquest llarg interval quan, una i altra vegada, brollaven del més profund del meu esperit aquelles paraules afectuoses de Jesús quan es trobà davant una situació semblant que humanament era irrevocable: «*Talitha, qum*, Noieta, aixeca't!». Jo no demanava un miracle. Jesús, tampoc. Som nosaltres els qui sempre els invoquem quan ja no hi ha més remei. I, com que no es presenten, deixem de creure. No, jo solament desitjava que aquella vida truncada en la flor de la joventut continués desplegant-se en el si d'aquest univers inabastable, del qual tan sols n'abastem la matèria. Sentia com la Núria, que avui —mentre estic escrivint— compliria quinze anys, ens representava a tots, com la filla de Jaire, a tots els qui estimem la naturalesa, els cims i les valls, estanyes, rius i muntanyes, els qui anem afinant els sentits per tal de copsar la bellesa de la creació i immersir-nos-hi, encara que no-

A l'hora de l'ofrena es llegiren escrits improvisats per nois i noies, petits i grans, que volien expressar a la Núria allò que ja no li podien dir de paraula. Foto: Rosa Sabadell.

més sigui per uns dies, a fi de sentir el batec d'aquest cor immens que governa la nostra vida. La Núria havia pujat ben alt, allà on només arriben les àligues, a fi de contemplar els rebrecs del petit planeta blau que dóna voltes entorn d'un petit astre perdut en un extrem dels immensos braços de la nostra galàxia. Sense adonar-me'n, el diminutiu arameu de la noieta prenia nom i es gravava en un acròstic:

Noia, curulla de vida,
Ufanosa i tendra, segada a destemps,
Ressuscita a una Vida més plena,
Immarcescible i eterna:
Aixeca't i fita'ns el camí que hi mena!
Loudenvielle, 14 d'agost de 1998.

Josep Rius i Camps, pvre.

NOTÍCIES D'ARREU

EL GEDE, cinquanta anys d'escalada (1941-1991)

El dia 28 de maig de 1998, el Club Excursionista de Gràcia presentà a la sala d'actes de l'edifici del Vagó, de l'Escola Industrial de Barcelona, el llibre d'aquest títol, que reflecteix cinquanta anys d'història del GEDE. Grup Especial d'Escalada, del Gràcia, que fou fundat l'any 1941.

Lacte de presentació va ser presidit per Robert González, coordinador de l'Àrea d'Esports i Turisme de la Diputació de Barcelona, i per Miquel Fernández i Eloi Callado, presidents del Gràcia i del GEDE, respectivament.

Santiago Sisquera, cap dels Serveis d'Activitats Esportives de la Generalitat, i Albert Mussons, regidor municipal d'Esports del districte de Gràcia, també presidiren la reunió.

Destaquem el parlament de Josep Solé i Sabaté, director del Museu d'Història de Catalunya, que dissertà sobre el memorial del cinquantenari del GEDE, sorgit a redós del veterà Gràcia.

No cal dir que aquesta història de cinquanta anys reflecteix l'inici de les escalades de muntanya, en un moment que s'obria pas, d'una manera franca i decidida, fent ús de la tècnica alpina de l'època, però que ja havia aconseguit èxits amb les

gestes del 1935, amb la conquesta del Cavall Bernat i la Mòmia, i el 1936 al Lloro, tots de Montserrat.

El GEDE sorgeix el 1941, on trobem els mífics Ernest Mallafre i Vicenç Barbé. L'any anterior s'havia constituït el GAM, dintre del CMB, i el 1942 el CADE del CEC, i tot seguit al Bages i en altres entitats segueixen l'exemple dels pioners.

El llibre és una mostra de les activitats més destacades, aplegades encertadament d'una manera cronològica i dividides en cinc dècades.

La primera, dels anys quaranta, és redactada per Alexandre Marcet i Reverté; la dels cinquanta, per Joan Cervera i Batariu; la dels seixanta, per Miquel Luisilla i Vila; la dels setanta, per Joan Alarcón i Castillón; la dels vuitanta, per Pere Rodés i Muñoz, i en la cloenda, del període 1990-1991, es veu la plena il·lusió dels cinquanta anys d'història.

Cada dècada representa un caràcter, una manera i un tipus d'activitat, característics del seu moment, i a més de les dades i dates de les ascensions, hi figuren també determinats articles sobre les vivències i condicions de les escalades, que foren publicats en el seu moment, fent reviure la sensibilitat i la narrativa dels seus autors.

Jo he sentit una especial emoció en rellegir el text de la primera dècada, la dels anys quaranta, en observar la companyonia d'aquella generació, per a aprendre i millorar la tècnica, sense problemes personals, ja que, si s'esqueia, es formaven cordades mixtes entre persones de diferents entitats o grups d'escalada.

El GEDE, amb la seva llarga història, entre veterans i joves, el manté en bona salut, com ho prova aquesta obra que aplega la història humana i esportiva de l'escalada, especialitat, no hi ha dubte, que és un dels puntals del nostre excursionisme.

Maria Antònia Simó

La Palma ja és un municipi independent

El dia 21 de juliol de 1998, el Govern de la Generalitat va aprovar la segregació de la Palma del terme municipal de Cervelló, en el Baix Llobregat. El decret creant el nou municipi es va publicar en el Diari Oficial de la Generalitat el 28 de juliol. Així es posava fi a una llarga lluita per la independència, un fet de gran transcendència per al futur del poble. A més, si, com s'anuncia, aquesta ha ser l'última segregació municipal que aprovi la Generalitat, això li afegeix un significat especial.

L'obtenció de la independència fou acompanyada amb entusiasme i es va celebrar amb una festa el dia 24 de juliol a la nit, invitant tot el poble amb cava i coca i un animat

ball, durant el qual el Sr. Jaume Tintoré, membre de la Comissió per a la Segregació, va explicar en un breu parlament els detalls del procés seguit per aconseguir-la. Per tot el poble les senyeres van onejar en senyal de festa.

Durant els darrers deu anys, el clam per la segregació de la Palma havia estat una constant, però aquesta voluntat del poble venia de molt més lluny. Ja l'any 1911 es va crear una comissió que per primera vegada demanava oficialment la segregació. L'any 1937, durant la Guerra Civil, la Generalitat va aprovar per decret la segregació creant el nou municipi; però com tantes altres coses, va quedar sense efecte quan la dictadura de Franco va declarar il·legals totes les lleis de la Generalitat. L'any 1940, tot just acabada la guerra, es fa una recollida de signatures per a iniciar de nou l'expedient. El 1981, una comissió d'estudis va començar els tràmits oficials per a la segregació, un procés que es preveia llarg i conflictiu, però que estava prou justificat pel continuat creixement demogràfic, econòmic i l'engrandiment general que el poble havia anat experimentant. Cal assenyalar que el 1970 només hi havia a la Palma 699 habitants, el 1993 arribaven a 2.038, el 1995 a 2.338 i actualment passen de 2.700.

En els darrers anys resultava incomprendible el manteniment de la dependència de Cervelló, que obligava els veïns de la Palma a desplaçar-se a Cervelló, situat en una altra vall i sense cap mitjà de comunicació directa, per a resoldre qüestions quotidianes que no es podien solucionar a les oficines del mateix poble. I si es té en compte que la mateixa Generalitat ja feia uns quants anys que, per raons pràctiques i de proximitat, havia decidit separar Cervelló i la Palma en els serveis de Sanitat i Ensenyament, ajuntant Cervelló amb Vallirana i la Palma amb Corbera, la situació havia esdevingut completament anacrònica.

El fet és que ara es farà càrrec del nou municipi una Comissió Gestora Municipal que haurà d'elegir un president amb funcions d'alcalde i s'encarregarà de les gestions ordinàries i de negociar els aspectes de la segregació no resolts en el Decret. I el mes de juny de 1999 se celebraran les eleccions municipals de les quals haurà de sortir el primer consistori independent.

Ens complau felicitar el poble de la Palma per haver aconseguit aquesta fita històrica i desitjar-los un futur de progrés i prosperitat.

J. Bordons

Nuestras Montañas

L'empresa editorial Estudio, de Santander, ha editat el 1998 un llibre titulat *Nuestras montañas*, de 414 pàgines,

que és un aplec d'articles planejats i recollits per José Antonio Odriozola fa més de deu anys, el qual tenia el projecte de reunir, entre diversos autors, articles referents a les muntanyes d'Espanya per a publicar a la revista *Die Alpen*, del Club Alpí Suís, segons un acord establert.

Reunits els treballs i enviat tot el material a Suïssa, s'esdevingué la mort d'Odriozola per accident de carretera, el 22 de gener de 1987, als seixanta-dos anys d'edat (veg. *Muntanya* juny 1987, pàg. 431). Per aquest desgraciat fet i pel canvi de director de la revista *Die Alpen*, quedà paralitzat el projecte.

Molt temps després, es recuperaren els originals i el seu amic i company muntanyenc de Peñalara, Santiago Tutor, en nom de la seva vídua, Araceli Alonso, entregà tot el material a José M. García-Barredo, de Santander, el qual, junt amb amics i a través d'Estudio editaren aquesta obra en homenatge i en memòria de José A. Odriozola, que fou president de la FEM entre 1970 i 1981.

Per gentilesa de García-Barredo rebérem deu exemplars d'aquest llibre per a fer-ne entrega a la Biblioteca del Centre i entre els amics catalans que tingueren relació amb ell en assumptes de col·laboració federativa, com el Ral·li Internacional d'Esquí CAI-CAF-CEC de 1976, el Congrés de la UIAA de 1976 a Barcelona i també el mapa del Pirineu *Cap d'Aran-Pallas Sobirà*, atenent la suggerència de Francesc Martínez Massó, president de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, perquè mercès al suport i dedicació d'Odriozola, president de la FEM, es portés a cap, amb la col·laboració de l'Instituto Geográfico Nacional, la publicació en un sol full, els d'escala 1:50.000 núm. 149 (Isil), 150 (Noarre), 181 (Estèrri d'Àneu) i 182 (Tírvia).

Aquest mapa tingué una prèvia rectificació toponímica dels esmentats fulls de l'Instituto, el qual no posà cap objecció a la feina feta per Joaquim Cabeza (UEC), Andreu Romà (CMB) i Agustí Jolis (CEC), mentre a la carpeta es feia constar que és «Edición en homenaje de la FEM al Centenario del Excursionismo Catalán, con motivo de la fundación del Centre Excursionista de Catalunya, 1876-1976».

El contingut del llibre recull textos *in memoriam*, sobre la personalitat humana, tècnica i muntanyenca de l'amic desaparegut, i tot seguit apareixen els articles recollits per ell, que ara veuen la llum i que són els següents, amb els seus autors:

«El Pirineo Catalán», d'Agustí Jolis Felisart. «El Pirineo Central», de Joaquín Torres Borrue. «El Pirineo Occidental», de Gregorio Ariz Martínez. «Los Picos de Europa», de José Antonio Odriozola Calvo. «La Cordillera Cantábrica», de Javier Rivas García. «La Cordillera Cen-

tral, Gredos y Guadarrama», de Santiago Tutor Prado. «Sierra Nevada», d'Aurelio del Castillo Amaro. «Las montañas canarias», d'Eduardo Martínez de Pisón. «Las montañas españolas en esquí», de Jerónimo López Martínez. «La Espeleología en España», d'Adolfo Eraso Romero. «Alpinismo español en el mundo», de José M. Azpiazu Adalur. «Plantas de nuestras montañas», de Manuel Lainz Gallo, S.J. «Geología de las montañas españolas», de Jerónimo López Martínez. «La cartografía de montaña en España», de Rodolfo Núñez de las Cuevas. «Protección de la Naturaleza en España», de Santiago Tutor Prado. «Migraciones periódicas en la Cordillera Cantábrica-asturiana», d'Efrén García Fernández. «Evolución de los refugios y edificaciones de montaña en España», de José Forasté Oliver. A continuació hi ha un epíleg, de Javier Rivas; addenda, de Santiago Tutor i l'índex d'il·lustracions.

Si bé sentim que la revista *Die Alpen* no publicués aquest important treball, per altra banda, tenim ara a les mans, després dels deu anys de la mort d'Odriozola, un emotiu testimoni de les inquietuts humanes, tècniques, publicistes i muntanyenques d'aquest *cántabro lebaniego*, que tant estimava els seus Picos i la muntanya en general.

Gràcies a tots els que han fet possible reviure aquesta antologia.

Agustí Jolis

La primera Selecció Catalana de Curses de Muntanya

Quatre homes i dues dones formaran la primera selecció catalana d'aquesta modalitat esportiva: Joan Cardona, Òscar Balcells, Quico Soler, David Teixidor, Agnès Riera i Anna Agustí. La selecció de la FEEC compta amb una subvenció de la Direcció General de l'Esport i l'equipament de roba, calçat i complements de la firma Adidas.

A més de córrer amb la resta de la selecció en un mínim de sis proves nacionals, Cardona, Balcells, Soler i Riera han estat classificats oficialment per a participar al Campionat del Món de curses de muntanya *Skynrunning*, que es disputarà a Cervínia (Alps italians) el pròxim 12 de juliol. Aquests quatre corredors han aconseguit grans èxits en curses com l'Aneto X-Treme Maraton, el Campionat dels Pirineus de Curses de Muntanya, el Campionat d'Europa, la Cursa del Canigó, el Challenge 3000 Ariège a la pica d'Estats o l'Adidas Trail Challenge.

Abans d'aquesta cita a Cervínia, tots els components de la selecció catalana es concentraran a les instal·lacions de

l'Escuela Española de Alta Montaña de la FEDME a Benasc, durant la tercera setmana de juny, per començar a entrenar-se.

Des de fa uns quants anys, les curses de muntanya experimenten una important empenta, com ho demostra la gran quantitat de proves que es disputen dins i fora de Catalunya, així com l'elevat nombre de participants que s'hi inscriuen. La Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya no en podia estar al marge, ja que aquestes curses són una variant dels Ral·lis d'alta muntanya, de llarga tradició a casa nostra i organitzats per entitats membres del nostre col·lectiu. Val la pena recordar que el primer ral·li de la història data del 1959.

Després d'un temps de seguiment per part del Comitè de Ral·lis d'Alta Muntanya, l'any passat la FEEC va formar el primer equip de curses de muntanya amb èxits importants, com el primer lloc a la Marató de Muntanya de Galarleiz, aconseguit per Agnès Riera, guanyadora de l'Aneto X-Treme. Els bons resultats dels catalans Joan Cardona, Òscar Balcells, Quico Soler i Agnès Riera durant l'any 1997 els van classificar per a prendre part al Campionat del Món *Skynrunning*, que tindrà lloc el proper 12 de juliol als Alps italians, concretament a la localitat de Cervínia.

Amb totes aquestes dades, la FEEC va decidir formar la primera Selecció Catalana de Curses de Muntanya, sota la responsabilitat del Comitè Català de Ral·lis d'Alta Muntanya, amb l'objectiu d'obtenir els millors resultats i donar a conèixer arreu del món Catalunya i la nostra federació.

Les curses que tenen un nivell més alt de participació són les maratons de muntanya i les curses *Skynrunning*. Aquestes últimes són proves amb més de dos mil metres de desnivell en pujada i amb con-

Odriozola analitzant el Naranjo de Bulnes. Dibuix del muntanyenc i humorista Enrique Herreros, en el llibre El Naranjo de Bulnes, de J. A. Odriozola (1967).

trols de pas per sobre dels tres mil metres (quatre mil, en el cas dels Alps). Les *skyrunning* reuneixen els millors especialistes del món i els cronos es rebaixen cada any.

Generalment els millors corredors són també grans muntanyencs, com es pot comprovar en les classificacions finals de les curses. Pep Ollé, Joan Cardona, Berenguer Sabadell i Anna Agustí, membres de l'equip FEEC d'esquí de muntanya, en són un exemple. Però, per a destacar entre els primers, a més de ser un bon corredor i tenir una excel·lent forma física, cal una bona tècnica de progressió per alta muntanya, neu i passos de roca complicats.

LLIBRES I MAPES

Pequeños recorridos de la Puebla de Castro

Federación Aragonesa de Montañismo. Prames, S.A. Saragossa 1997. 89 pàgs., il·l.

Pequeños recorridos de Goya

Federación Aragonesa de Montañismo. Prames, S.A. Saragossa 1997. 127 pàgs., il·l.

Ens han fet arribar aquests dos nous llibrets de Prames i el Comitè de Senders de la FAM, que continuen amb el seu afany d'anar completant la ja extensa xarxa de senders per terres aragoneses.

El primer, que inclou un mapa a escala 1:40.000 de la zona de Graus i la Puebla de Castro, en els estreps prepirinencs que connecten el Pirineu amb els Somontanos i la vall de l'Ebre, fa la descripció dels PR-HU-73, 74, 75, 76 i 77, amb les corresponents taules d'horaris i serveis.

El segon, publicat amb motiu del 250 aniversari del naixement de Goya, són uns itineraris senyalitzats que uneixen Saragossa amb el poble de Fuendetodos, on va néixer el pintor, per camins que

probablement va recórrer més d'una vegada. Són més de quaranta quilòmetres de recorreguts aptes per a ciclistes i senderistes. La guia inclou, com sempre, la descripció dels pobles, detalla els itineraris i va acompanyada d'un mapa amb els diferents itineraris i variants.

Com és habitual en aquestes publicacions, boniques fotografies en color il·lustren el text de cada volum.

J. Bordons

El Pirineo español

Ramon Violant i Simorra. Editorial Alta Fulla. Barcelona 1997. 675 pàgs., il·l.

Aquesta és la tercera edició facsímil de la coneguda obra del gran etnòleg i estudiós dels Pirineus Ramon Violant i Simorra, publicada el 1949 per l'Editorial Plus Ultra, de Madrid. Es tracta d'una obra que amb la seva aparició va despertar un marcat interès entre els estudiosos de la gran serralada per la profusió de dades que conté per al coneixement dels costums i les característiques dels seus habitants, l'economia, l'habitatge, la vida domèstica, els costums, el pastoreig, les creences, les festes populars, etc., etc.; diversificada en valls per tal d'establir les diferents àrees culturals. Una obra que després d'uns quants anys resultava difícil de trobar i que tot i els cinquanta anys transcorreguts des d'aleshores no ha estat superada i segueix oferint abundant informació sobre una cultura mil·lenària que es va massificant i va desapareixent sense remei.

J. Bordons

Prames, S.A. Saragossa 1997. 192 pàgs., il·l.

Amb aquest llibre de la col·lecció «Parajes Naturales», de la qual pren el títol, la prolífica Federación Aragonesa de Montañismo i la seva editorial Prames, S.A. arriben al centenar de publicacions. Es tracta d'una selecció del patrimoni natural aragonès pensada amb finalitats divulgatives.

El llibre és una mostra de 29 espais naturals d'Aragó escollida entre els 68 que estan considerats de gran valor ecològic i dignes de protecció per la seva bellesa i peculiaritats. Després d'una presentació on es fa història de les lleis de protecció dels espais naturals d'Aragó, aquests 29 espais, que actualment gaudeixen de dife-

rents tipus de protecció o no en tenen cap, es presenten en forma de sinopsi, amb sis pàgines per a cada un, que contenen la legislació que els empara, una síntesi del parc i quatre itineraris o suggerències de visita que inclouen temps, dificultat, accés, ruta recomanada i cartografia utilitzable, acompanyant-los amb belles fotografies. L'obligada breuetat descriptiva dels itineraris es compensa amb la inclusió d'un gran mapa d'Aragó actualitzat i plegable, a l'escala 1:300.000, que constitueix la millor guia per a arribar a cada lloc.

Al final del llibre hi trobem les adreces i horaris dels Centres d'Interpretació dels Espais Protegits i l'extensa relació de guies i publicacions de la Federació Aragonesa, moltes de les quals han estat ressenyades a MUNTANYA i es poden consultar a la nostra biblioteca.

J. Bordons

B.T.T. por la Litera y Cinca medio

Ernesto Baringo. Prames, S.A. Saragossa, 1997. 215 pàgs., il·l.

Aprofitant la favorable orografia d'aquestes dues comarques aragoneses, sense notables desnivells, Prames ofereix un nou volum als usuaris de BTT, en la seva col·lecció «Gufas Deportivas», perquè puguin gaudir de nous i interessants indrets i a la vegada promocionar unes contrades que encara no han assolit un desenvolupament turístic destacat.

L'autor, nascut a Montsó, presenta disset itineraris per a anar recorrent aquestes comarques. Després d'unes oportunes pàgines dedicades a la geografia, la fauna i la vegetació d'aquests territoris i d'introduir-nos en les seves particularitats, segueixen els itineraris, amb indicació de la distància total i les dificultats que presenten, acompanyant la breu descripció de cada un amb els corresponents croquis i intercalant-hi vistoses fotografies en color.

El mapa que acompanya la guia, a escala 1:50.000, dividit en deu parts que reproduïen parcialment el del Servei Geogràfic de l'Exèrcit, un quadre de serveis i la bibliografia recomanada, són l'ajuda indispensable per a emprendre la ruta amb èxit.

J. Bordons

Por el valle del río Ara y alrededores

José Luis Acín, Ramón Acín i Carmen Lachén. Prames, S.A. Saragossa 1997. 224 pàgs., il·l.

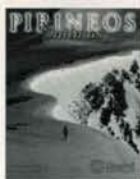
Formant part de la col·lecció «Gúfas Deportivas en la Naturaleza del Alto Aragón», aquest volum ofereix la novetat de fer el recorregut d'un riu, l'Ara, des del coll de les Mules, al nord del Vinhamala, a Aínsa, on desemboca al Cinca,

incloent-hi els seus afluents, amb la finalitat de donar a conèixer aquesta part del Pirineu Aragonès.

Unes pàgines dedicades al medi físic, la fauna i la vegetació de la vall i abundants dades sobre història, art, cultura tradicional i festes, precedeixen els nombrosos itineraris que constitueixen el cos principal del llibre i permeten arribar a les diferents valls de la conca. La descripció de cada recorregut inclou interessants detalls de les poblacions i oportunes observacions sobre el paisatge i les curiositats que es presenten pel camí, fent d'aquesta guia una original combinació d'aspectes culturals, natura i fins i tot esport.

Excel·lents fotografies en color i set mapes pacials, a escala 1:50.000, reproduïts dels fulls del Servei Geogràfic de l'Exèrcit, ajuden a entendre i a situar els recorreguts.

J. Bordons

Pirineos íntimos

Jordi Longàs i Enric Faura. Fotografies: Jordi Longàs. Ediciones Desnivel. Madrid 1998.

133 pàgs., il·l.

Com es pot deduir del títol, aquest llibre no és una de tantes guies que s'han publicat del Pirineu ni un text que ens expliqui determinats detalls d'aquesta serralada. És un llibre de vivències i emocions que es converteix en un cant a la muntanya i una contínua reflexió sobre la seva poderosa atracció, que molta gent no comprèn.

Ja en la introducció, els autors exposen la intenció que els va guiar en publicar aquesta obra, i el text amb què obren cada un dels cinc capítols, reduït a tres o quatre pàgines de profund significat, no fa més que comunicar el seu propòsit. El cos principal del volum són el centenar de sensacionals fotografies en color que omplen el llibre, moltes d'elles a doble pàgina, agrupades en capítols d'una certa unitat temàtica i sense peus de foto, però acompanyades de citacions degudes a molt diversos autors, destacant pel seu nombre les del gran pirineista Henry Russell. Aquestes citacions o frases són les que

ajuden a interpretar les fotografies, així com les mateixes fotografies ajuden a entendre millor el pensament de les citacions.

El llibre, de gran format (24 x 31,5) i en paper estucat brillant, es clou amb un colofó de deu benaurances per als muntanyencs, traduïdes del francès, i un índex tècnic de fotografies per capítols on s'indica la muntanya o l'indret que surt a cada foto.

J. Bordons

Sierra de Cazorla Sierra de Segura

Mapa y guía excursionista. Editorial Alpina. Granollers 1998.

Amb ben poc temps de diferència han vist la llum dues publicacions dedicades al parc natural de les serres de Cazorla, Segura i Las Villas. La primera és un bonic llibre guia de Jordi Bastart editat a Barcelona i la que ara ens ocupa és una aportació de la coneguda Editorial Alpina, de Granollers, especialitzada en la cartografia de zones d'interès excursionista.

En el cas present han dividit el parc natural en dues publicacions separades, que ara preferim tractar conjuntament per tractar-se d'un tot. La primera, amb el corresponent mapa, comprèn la serra de Cazorla, el curs superior del Guadalquivir i l'embassament de la Molera com a indrets a destacar. La segona, que ocupa dos mapes, inclou les serres de Segura i Las Villas i els grans embassaments de Guadalmena i el Tranco. Els tres mapes plegables, a escala 1:40.000, són l'eina indispensable per a recórrer el Parc amb profit, mentre el text de cada llibret conté la informació general: un breu resum geogràfic, les comunicacions i una ressenya de les poblacions i punts d'interès, a més d'uns quants itineraris bàsics per a fer a peu, en bicicleta de muntanya o en vehicle.

Finalment, faciliten una relació d'allotjaments, càmpings, albergs i telèfons d'interès.

J. Bordons

70 fonts de Sant Llorenç del Munt i l'Obac

Edmond Grau i Frederic Vancells. El Cau Ple de Lletres Editorial. Terrassa 1997. 175 pàgs., il·l.

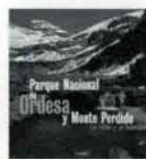
Heus ací una guia força original que presenta 70 fonts, seleccionades d'una llista de prop de tres-centes fonts, cisternes,

basses i bassals de Sant Llorenç del Munt i l'Obac.

La visita de cada una de les fonts es combina amb un breu itinerari, amb explicacions on es detallen les característiques de la font, la localització i alguns elements interessants dels voltants. En tots els casos s'acompanya d'un dibuix esquemàtic de l'itinerari i un parell d'escaients fotografies en color, una de les quals ens mostra la font. Una relació de fonts i un índex toponímic completen aquest llibre que permet aprofundir en el coneixement d'aquest freqüentat massís.

La situació de cada font, a falta d'un mapa que la guia no inclou, caldrà cercar-la en algun dels mapes i obres que esmenta l'autor en els propòsits i advertiments previs del llibre.

J. Bordons

Parque Nacional de Ordesa y Monte Perdido

Eduardo Viñuales Cobos. Prames, S.A. Saragossa 1997. 192 pàgs., il·l.

L'extraordinària grandiositat i bellesa del parc nacional d'Ordesa i Mont Perdut, el segon que es va crear a l'Estat i declarat recentment Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO, ha motivat l'aparició d'un gran nombre de publicacions que han ajudat a difondre'l i a projectar-lo dins i fora del país. Ara, en la seva col·lecció de «Parajes Naturales», Prames ha decidit oferir aquesta guia, que havia anat demorant en benefici d'altres indrets del Pirineu aragonès menys coneguts.

Aquesta guia, acuradament presentada i amb fotografies del mateix autor, dedica unes interessants pàgines a recordar la creació del parc i la seva normativa; explicant la geologia, la vegetació i la fauna i sense oblidar la memòria dels primers pirineïstes com Lucien Briet, Ramond de Carbonnières, Henry Russell, etc., que el van donar a conèixer. Els 25 itineraris del llibre, agrupats en quatre sectors o valls, Ordesa, Añisclo, Escuaín i Pineta, es presenten amb abundants detalls, especificant la duració, la dificultat, el desnivell i l'accés, i s'il·lustren amb el perfil del recorregut i el quilometratge aproximat, indicant les espècies arbòries que es troben en els diferents nivells.

El gran mapa plegable que acompanya el llibre, a escala 1:40.000, és una eina imprescindible per a efectuar la visita amb més profit, i la llista de serveis i una extensa bibliografia completen aquest excel·lent llibre.

J. Bordons

Llista de novetats

Guies itineràries

Indrets insòlits de Catalunya. Rutes i passejades. Sergi Ramis, José Luis Gallego i César Barba. SUA Edizioak. Bilbao 1998. 152 pàgs., il·l.

Guia de la Xarxa de Senders de Catalunya. Josep M. Jerez. Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Senders de Catalunya. Barcelona 1998. 46 pàgs., il·l.

Excursions por el sur de España - I. Parque Natural de Sierra Nevada - Sierra de Gádor - Sierra Tejeda - Parque Natural Sierra de Huétor. Juan Carlos García. Desnivel ediciones. Madrid 1998. 294 pàgs., il·l.

Picos de Europa. Itinéraires de randonnées. Alban Boyer. Rando éditions. Ibos 1997. 64 pàgs., il·l.

Les 50 plus belles randonnées dans le Parc National des Pyrénées. Didier Castagnet i Gérard Névery. Rando éditions. Ibos 1998. 176 pàgs., il·l.

Randonnées dans les Pyrénées du soleil. Michel Sébastien. Denoël. París 1998. 205 pàgs., il·l.

Balades en raquettes dans les Pyrénées. Cerdagne - Capcir - Haut Conflent. Ronald Berger. Rando éditions. Ibos 1997. 119 pàgs.

Les plus beaux sommets des Pyrénées. Louis Audoubert. Éditions Milan. Tolosa 1998. 192 pàgs., il·l.

50 promenades faciles avec vos enfants. Béarn. Louis Audoubert - Julie Daurel. Éditions Milan. Tolosa 1998. 144 pàgs., il·l.

50 promenades faciles avec vos enfants. Haute Ariège - Andorre. Louis Audoubert - Alain Killmayer. Editions Milan. Tolosa 1998. 144 pàgs., il·l.

PR de Jaca. Senderos de pequeño recorrido. Diversos autors. Ed. Prames, S. A. Saragossa 1998.

El Port. 40 rutes de senderisme. Joan Tirón, Josep Tirón i Mauro Ortiz. Ed. Piolet. Barcelona 1998. 205 pàgs., il·l.

Haute randonnée Pyrénéenne. Georges Véron. Rando éditions. Ibos cedex 1998. 191 pàgs., il·l.

Cerdanya, circuits d'alta muntanya. Manel Figuera. Col·lecció «Llibre de Motxilla», 60. Public. de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1998. 111 pàgs., il·l.

El Camí dels Bons Homes. Topoguia de la ruta dels càtars. GR 107. Diversos autors. Pròleg d'Antoni Dalmau. Ed.

Altaïr - Consorci de Formació i d'Iniciatives Cercs - Berguedà. Barcelona 1998. 197 pàgs., il·l.

La Senda. Grande traversée des Pyrénées espagnoles par le GR 11. Jean-François Rodríguez. Rando éditions. Ibos cedex 1998. 170 pàgs., il·l.

50 passejades i excursions. Vall d'Aran - Aigüestortes - Sant Maurici. Louis Audoubert. Ed. Pòrtic. Barcelona 1998. 143 pàgs., il·l.

Collserola pels 4 cantons. 20 itineraris per Collserola a peu. Francesc Carbó, Pepe Rodríguez i Jordi Roca. Ed. Disseny Publicitat i Edicions. Sant Cugat del Vallès 1998.

Guía del Valle de Arán. 15 excursiones fáciles. Cultura. Naturaleza. Ignacio Aldea. Ed. Pirineo. Osca 1998. 140 pàgs., il·l.

La alta Extremadura. Jesús Ávila. Col·lecció «Punto de Mira». Ediciones J. D., S.L. Any 1998. 234 pàgs., il·l.

Anaga. Excursiones a pie. Miguel Pérez. Ed. Ayuntamiento de Santa Cruz de Tenerife - Gobierno de Canarias (2a edició). Santa Cruz de Tenerife 1997. 316 pàgs., il·l.

Escalada

Topo d'escalade. Massif du Canigou - Cerdagne - Capcir (Pyrénées Orientales). Thomas Dulac. Ed. Année. Any 1997. 196 pàgs., il·l.

Espeleologia

Los colores de la oscuridad. Cantabria, paraíso subterráneo. Francisco Fernández i Maria del Carme Valls. Creatica edicions. Santander, 1998. 206 pàgs., il·l.

Bicicleta de muntanya

Tours des Pays Cathares. Robert Paramon. Ed. Édisub. Aix-en-Provence 1998. 176 pàgs., il·l.

Geografia

Parque Nacional de Ordesa y Monte Perdido. La vida y el hombre. Enrique Balcells i Jordi Serra. Àmbit Servicios Editoriales, S.A. Barcelona 1998. 271 pàgs., il·l.

Las huellas glaciares de las montañas españolas. Edició a càrrec d'Antonio Gómez i Augusto Pérez. Universidad de Santiago de Compostela, 1998. 430 pàgs., il·l.

Botànica

Forêts pyrénéennes. Diversos autors. Ed. Rando éditions. Ibos cedex 1997. 160 pàgs., il·l.

Flores del Pirineo. Francesco Javier Barbadillo. Ed. Pirineo. Osca 1998. 175 pàgs., il·l.

Història i arqueologia

Descubriendo la prehistoria vasca. Guía de turismo cultural. Julia Gómez Joëlle. Elkarlanean Gufas. Donostia 1997. 244 pàgs., il·l.

Miscel·lània en homenatge a Joan Ainaud de Lasarte. Volum I. «Biblioteca Abat Oliba», 14. Museu Nacional d'Art de Catalunya - Institut d'Estudis Catalans - Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1998. 484 pàgs., il·l.

Cadaqués autèntic? Heribert Gispert. Ed. Juventut. Barcelona 1998. 193 pàgs., il·l.

Siurana de Prades. La terra i la gent. Ramon Amigó. Col·lecció «Camí Ral», 12. Rafael Dalmau Editor. Barcelona 1998. 214 pàgs., il·l.

Monografies del Montseny. 13. Diversos autors. Ed. Amics del Montseny. Viladrau 1998. 234 pàgs., il·l.

Sarral. Antoni M. Marsal. Col·lecció «La Creu de terme». Cossetània edicions. Valls 1998. 111 pàgs., il·l.

Etnografia i Folklore

El valle de Vió. Estudio etnográfico-lingüístico de un valle altoaragonés. Rudolf Wilmes. Ed. Prames, S.A. Saragossa 1997.

Toponímia

Enciclopedia de los topónimos españoles. Josep Maria Albaigés. Ed. Planeta, S.A. Barcelona 1998. 678 pàgs.

Literatura

La sierra oubliée. Pierre Minvielle. Rando éditions. Ibos 1998. 152 pàgs.

Un explorateur en sierra de Guara. Récits de voyage de Lucien Briet. Introducció de André Galicia. Col·lecció «Club 602». Rando éditions. Ibos 1997. 194 pàgs.

8000 metros. Solo y en invierno. Fernando Garrido. Ed. Prames, S.A. Saragossa 1998. 197 pàgs., il·l.

Freny 1961. La gran tragedia del Mont Blan. Marco A. Fersari. Ed. Desnivel. Madrid 1998.

Manuals

Copain des Pyrénées. Le Guide des petits pyrénéens. Bernard Kayser i Pierre Ballouhey. Éditions Milan. Tolosa 1998. 272 pàgs., il·l.

Excursionisme. Manuals d'Esports de Muntanya. Joan Jover. Editorial Pòrtic. Barcelona 1998. 121 pàgs., il·l.

Alpinisme i escalada. Manuals d'Esports de Muntanya. Joan Jover. Ed. Pòrtic. Barcelona 1998. 121 pàgs., il·l.

Guia de orientación. El mapa - La brújula - El cielo - El GPS. Giancarlo Corbellini. Revisió i adaptació: Eusebio García. Ed. Tutor, S.A. Madrid 1998. 164 pàgs., il·l.

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ITINERARIS PEL MASSÍS DEL CARLIT

JOAN M. VIVES I TEIXIDÓ

Recull d'excursions pel massís del Carlit, punt culminant del Pirineu oriental situat al nord de la comarca de la Cerdanya que està sota l'administració francesa. L'existència del refugi de la Bullosa permetrà de fer boniques excursions per aquestes muntanyes que amaguen, encara, racons ben poc freqüentats.

DARRERS TÍTOLS PUBLICATS:

Pica d'Estats-Monteixo. Vall Ferrera (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martín.

Catllaràs-La Quar, David Aloy i M. Mercè Leonart.

Mont-Roig - Certascan. Vall de Cardós (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martín.

novetat

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Ausiàs Marc, 92-98 int. - Fax 247 35 94 - 08013 Barcelona Distribució: L'Arc de Berà, Centre Difusor d'Edicions Catalanes
Comandes i administració: Polígon Montgaia, Bèlgica, 6 i 7 - Tel. 465 30 08 - Fax 465 87 90 - 08917 Badalona

MIRALLS DEL CEL

Exposició d'imatges de l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya

Itinerari de l'exposició al Principat durant l'any 1998

Versió A

Sant Celoni, 13 de gener - 8 de febrer. Rectoria Vella

Vic, 12 de febrer - 15 de març. Centre Cultural de la Fundació «la Caixa»

Balaguer, 25 de març - 19 d'abril. Museu Municipal

Moia, 23 d'abril - 24 de maig. Centre Cultural Rafael Casanova

Torelló, 3 de juny - 28 de juny. Sala d'exposicions Cirvianum

La Pobla de Segur, 1 de juliol - 26 de juliol. Sala Ribera de Segur

L'Escala, 31 de juliol - 30 d'agost. Espai a determinar

Sant Cugat del Vallès, 4 de setembre - 27 de setembre. Centre Cívic

Montblanc, 30 de setembre - 25 d'octubre. Espai a determinar

Esparraguera, 29 d'octubre - 29 de novembre. Sala Municipal

Móra d'Ebre, 3 de desembre - 6 de gener de 1999. Espai a determinar

Versió B

Tàrraga, 15 de gener - 1 de febrer. Museu Comarcal

Pineda de Mar, 5 de febrer - 1 de març. Sala Municipal d'Exposicions

Riudoms, 5 de març - 29 de març. Espai a determinar

Tivissa, 2 d'abril - 3 de maig. Espai a determinar

Berga, 14 de maig - 31 de maig. Sala d'exposicions del Centre Cívic

Santa Cristina d'Aro, 4 de juny - 28 de juny. Espai a determinar

Creixell, 2 de juliol - 26 de juliol. Espai a determinar

Ribes de Freser, 30 de juliol - 30 d'agost. Espai a determinar

Solsona, 3 de setembre - 27 de setembre. Sala Municipal

Tordera, 1 d'octubre - 25 d'octubre. Teatre Ateneu Clavé

Olot, 5 de novembre - 29 de novembre. Espai a determinar

El Morell, 4 de desembre - 6 de gener de 1999. Espai a determinar

«Bany» de Carles Fargas
núm. 1375 (1916/1920),
Arxiu Fotogràfic del
Centre Excursionista de Catalunya

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Arxiu Fotogràfic

Carrer del Paradís, 12. 08002 Barcelona

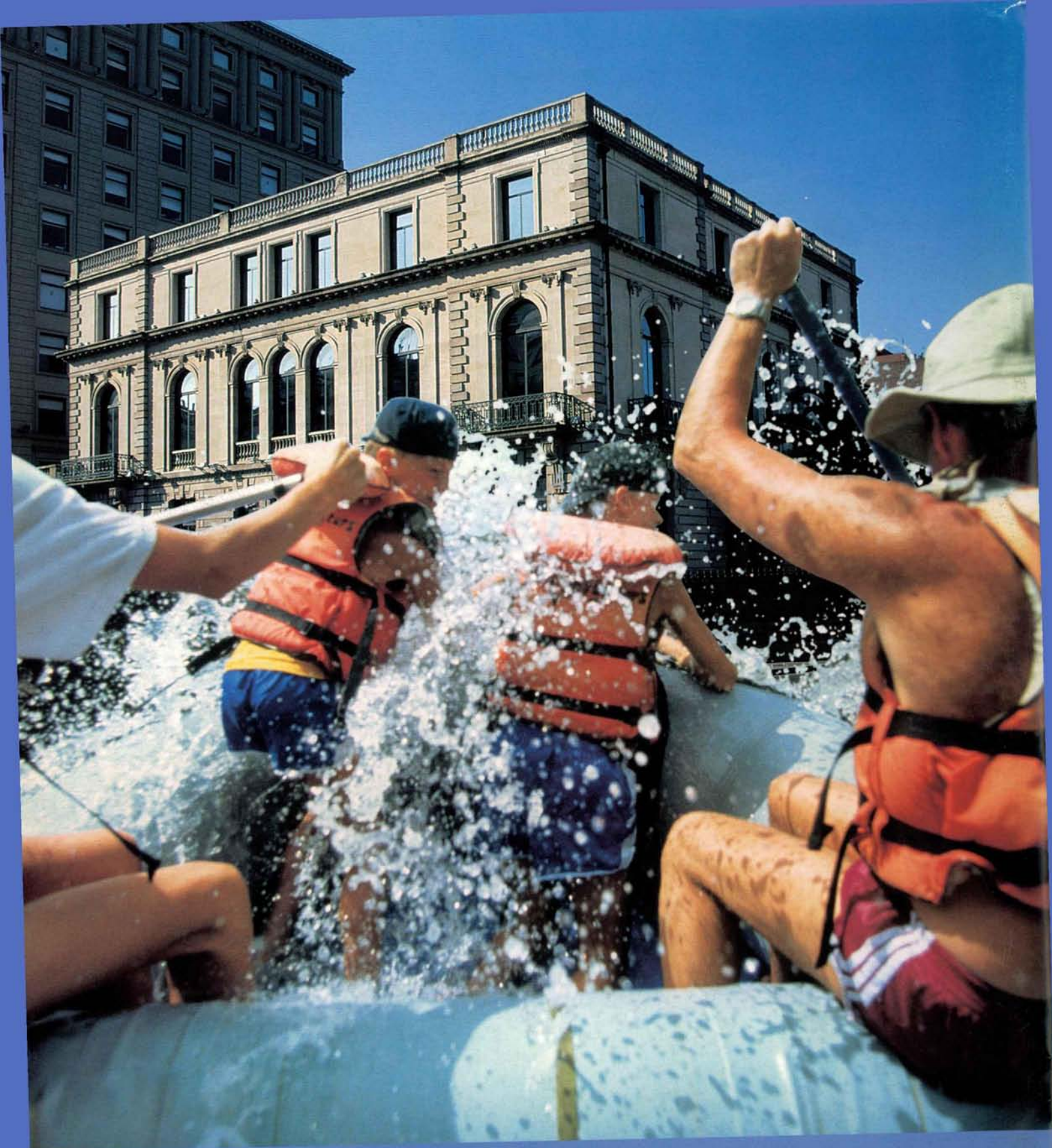
Tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08

adreça electrònica: cec.centre@mx3.redestb.es

Horari d'atenció al públic:

de dilluns a divendres de 10 a 14 h i dimarts

i dijous de 18,30 a 21 h

Ara els nostres rius desemboquen al Palau Robert.

Els rius de Catalunya són molt més rics del que t'imagines. Són tot un món per descobrir. Amb el seu misteri. Amb la seva pròpia fauna. Amb la seva mitologia. Amb el seu passat. I també, amb molt de futur. I és que ara, a Catalunya, els rius tenen i ens donen vida. Redescobrim i conservem la seva màgia. Perquè els nostres rius són un patrimoni de tots. Ara, a Catalunya, els rius són vius. Viu-los al Palau Robert a partir del 6 d'octubre a l'

Exposició **Les veus del riu.**